RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1913. Första kammaren. Nr 38.

Måndagen den 26 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 20 i denna månad.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets nästlidne dag bordlagda memorial nr 62.

Om begränsning av tiden för giltigheten av tillstånd att överbygga kungsådra.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 21 och 22 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 147, i anledning av väckt motion om begränsning av tiden för giltigheten av meddelat tillstånd att överbygga kungsådra m. m.

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets behandling överlämnad motion, nr 199, hade herr *Lindhagen* hemställt, att Riksdagen ville för sin del besluta att i 8 § av lagen den 30 december 1880 angående jordägarens rätt över vattnet å hans grund införa uttryckligt stadgande därom, att tillstånd till överbyggande av kungsådra skulle meddelas endast på viss tid ej överstigande 40 år samt en skälig avgift bestämmas för den upplåtna vattenkraften, eller, om detta ej ansåges böra bifallas, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t omedelbarligen anhålla, att vid meddelande av koncession för överbyggande av kungsådra sådana bestämmelser, som ovan sägs, måtte inflyta bland koncessionsvillkoren.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av bland andra herr *A. T. Odelberg*, friherre *G. L. De Geer*, herrar *A. H. Fahlén*, *E. A. Lindblad* och *P. O. Lundell*, friherre *J. Gyllenstierna* och herr *V. A. Ekerot* mot utskottets motivering.

Herr Fahlén: Jag föreställer mig, att det icke kan vara så synnerligen många av kammarens ledamöter, som vid denna sena tid haft tillfälle att taga del av den vidlyftiga motivering, som be-

Om begränsning av tiden för giltigheten av tillstånd att överbygga kungsådra. (Forts.)

ledsagar utskottets avstyrkande hemställan uti förevarande ärende. Den sträcker sig över icke mindre än 11 trycksidor, och oavsett motiveringens osedvanliga omfattning innehåller den så många skiftande synpunkter, att man just av den anledningen skulle behöva en alldeles särskilt lång tid för att kunna fullt sätta sig in i saken. Det föreslogs inom utskottet, att denna motivering skulle, huvudsakligen i syfte att kunna begränsa dess omfattning, väsentligen förkortas utan att egentligen några vitala delar av densamma behövde bortfalla, men väl en mängd dunkla, sinsemellan stridiga uttalanden undvikas. Men märkligt nog kunde detta icke accepteras, utan allt skulle stå kvar, ett beslut, som fattades med tillhjälp av de utskottsledamöter, vilka icke ville biträda det slut, vartill majoriteten kommit. Det är förnämligast av den anledningen, som jag och åtskilliga andra av utskottets ledamöter reserverat oss mot motiveringen, och jag måste anhålla att få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk under några minuter för att säga några ord om de synpunkter, som härvidlag varit för oss vägledande.

Vare det långt ifrån mig att ingå i någon närmare analys av denna vidlyftiga motivering. Vad jag kommer att anföra önskar jag endast må tjäna som exempel på hurusom här förekommer en mångfald av skiftande synpunkter, som understundom, såvitt jag förstår att läsa dem, slå ihjäl varandra.

Utskottet framhåller på sid. 7, att det »givetvis är av största betydelse att klargöra gränserna för statsmakternas rättsligen grundade befogenheter i avseende å kontrollen över enskilds rätt att tillgodogöra sig vattenkraftstillgång», och icke nöjt därmed yttrar utskottet på sid. 8, att det är av största vikt att klargöra kungsådreinstitutets rättsliga innebörd, och så får man anse, att följande sida och litet till äro avsedda att klargöra detta onekligen mycket viktiga spörsmål. Man blir emellertid förvånad, då man på tionde sidan får läsa, att utskottet »ställer sig tveksamt till möjligheten att på grundvalen av det i ämnet föreliggande rättshistoriska materialet ernå önskvärd objektiv visshet om den rättsliga innebörden av berörda institut». Då skulle man ju kunna tro, att utskottet ställt sig utanför hela denna fråga och ansett den vara svår, om icke omöjlig, att lösa eller att utskottet kanske velat lämna hela spörsmålet därhän. Men så är icke förhållandet, utan när man kommer litet längre ned till tolfte sidan, intager utskottet redan en annan ståndpunkt i frågan, då utskottet förklarar, att »det genomförda koncessionssystem, som motionären förordar, säkerligen låter sig, rättsligt sett, utan svårighet förlika med åsikterna om kungsådra såsom en kronans egendom eller i varje fall såsom föremål för en fullt självständig allmänningsrätt, men däremot näppeligen, åtminstone i fråga om en till staten utgående koncessionsavgift, torde vara förenligt med den rättsuppfattning, för vilken i detta sammanhang först redogjorts». Det förefaller, efter vad som tidigare sagts, onekligen något egendomligt. Men det blir icke mindre egendomligt,

Om begränsning av tiden för giltigheten av tillstånd att överbygga kungsådra. (Forts.)

då något längre fram i betänkandet, endast några rader längre ned, utskottet framhåller någonting helt annat, och på 14 sidan säger utskottet utan vidare, att »oavsett huruvida en på förhand bestämd koncessionstid kan vara förenlig med nu gällande rättsgrundsatser eller med åsyftningen av 1899 års lagändring», vill utskottet lämna hela detta spörsmål därhän. Alltså har utskottet för andra gången, jag kan gärna säga för tredje gången, växlat ståndpunkt, och det tyckes, som om utskottet alltså återgått till den tveksamhet, som i början prononcerats. Ett sådant förfarande är ju egendomligt i ett utskottsutlåtande, och jag ber blott få säga, att detta är endast *ett* exempel; liknande saker kunna iakttagas på andra ställen. Men jag skall icke upptaga tiden därmed. Jag skall endast be att få fästa uppmärksamheten på ett uttalande, som också återkommer på tvenne ställen uti olika former. Det återfinnes på fjortonde sidan ett uttalande av utskottet, som synes mig vara, om icke olämpligt, som jag helst skulle vilja kalla det, så åtminstone i hög grad onödigt, nämligen att utskottet villigt erkänner betydelsen därav, att staten icke avhändes rätten att i en framtid med avseende å kungsådra ordna förhållandena efter de grundsatser, som kunna prövas bäst överensstämma med statens rätt och för det allmännas bästa, och i sammanhang därmed — nu mera från tveksamhetens synpunkt — vindicera, att en *möjlighet* alltid finnes för att i framtiden staten kommer att göra kungsådra till en statens allmänning — ett uttalande, som på ett annat ställe gives en något klarare och tydligare form, då utskottet säger, att »utskottet är villigt erkänna» möjligheten av att principen om kungsådra som en statsallmänning kan i en framtid bliva av lagstiftningen erkänd som den rätta. Ja, vad som kan ske i framtiden är ju förbehållet framtiden själv att avgöra, och det är ju otvivelaktigt mycket svårt för oss, till och med för ett riksdagsutskott, att skriva framtidens historia. Jag tager emellertid avstånd från sättet att försöka att tala om vad som skall ske i en närmare eller fjärmare framtid, i all synnerhet som enligt min uppfattning detta uttalande, om det skulle förverkligas, skulle medföra ett brytande av hävdvunnen rättsuppfattning, såsom jag ser saken och såsom jag fattat den och sådan den också af utskottet i dess gladare ögonblick fastslagits.

Summan av den granskning, som jag anställt av detta utlåtande, är, som jag också tidigare sagt och som fått sitt uttryck i vår reservation, att man icke kan biträda dess uttalanden. De äro så svårbegripliga och hänga så litet tillsammans och giva rum för så ofantligt skiftande, varandra rent motsatta uppfattningar och åsikter, låt vara i svävande ordalag, att det åtminstone för mig är alldeles omöjligt att kunna underskriva dem, och det är därför som jag för min del kommer att yrka, att kammaren med godkännande av utskottets kläm måtte ogilla dess motivering.

Jag ber nu att få säga ett ord angående själva den sak, varom här är fråga.

Om begränsning av tiden för giltigheten av tillstånd att överbygga kungsådra. (Forts.)

Det har uttalats av utskottet på ett ställe, och detta är en sak, som ofta upprepats även i Riksdagens kamrar, att det är av största betydelse, att de möjligheter, som finnas i våra väldiga vattenkraftkällor, bliva inom möjligast korta tid utnyttjade. Men jag kan icke fördölja för mig, att vissa åtgärder från det allmännas sida varit eller kunna vara av beskaffenhet att avskräcka den enskilda företagsamheten och följaktligen föranleda, att dessa möjligheter icke bliva utnyttjade. Det anser jag för min del vara en olycka, enär jag ser statens nytta icke uti att staten får en större eller mindre koncessionsavgift eller arrendeavgift för sina egna vattenfall eller för en överbyggd kungsådra, utan i det förhållandet, att våra vattenkrafter, som i och för sig icke äro annat än möjligheter, utan uppskov bliva tillvaratagna och nyttiggjorda. Jag kan av egen erfarenhet vitsorda, att den enskilda företagsamheten för närvarande är ganska skeptisk, när det gäller att försöka sig på exploaterandet av våra vattenfall, och jag får säga, att även de villkor, som finnas omförmälda i utlåtandet och som Kungl. Maj:t nu senast stadgat för rätt att överbygga kungsådra, äro sådana, att de ovillkorligen måste verka avskräckande på den enskilda företagsamheten, även om jag för min del alls icke är villig anse, att dessa villkors rättsliga innebörd gå så långt, som utskottet här tilltror sig kunna säga.

Vid 1910 och 1911 års riksdagar behandlades, som herrarne torde erinra sig, dels regler och villkor för upplåtelse av statens vattenfall på arrende och dels vid sistnämnda års riksdag upplåtelse av statens vattenfall under s. k. vattenfallsrätt. I fråga om arrende av statens vattenfall föreslogs en arrendetid, som kunde uppgå till 95 år. I fråga om vattenfallsrätten begränsades denna tid av Andra kammaren till 55 år, men fastslogs i denna kammare till 95 år, och det sammanjämkningsförslag, som därpå följde, stannade vid att den högsta upplåtelsetiden skulle vara 75 år. Det är ju något helt annat än de 40 år, varom här motioneras. Men jag tror mig kunna säga, åtminstone har man så sagt mig, att med dessa bestämmelser i avseende å upplåtelser av statens vattenfall på arrende och under vattenfallsrätt icke ett enda av statens vattenfall, som utbjudits till enskilde, föranlett någon spekulation från detta håll. Detta synes tyda på att den enskilde icke är synnerligen hågad att kasta sig in på dylika företag, vilket också i sin mån bestyrker den erfarenhet, om vilken jag nyss talat. Detta anser jag vara ett missförhållande, i all synnerhet då man betänker, att vårt icke alltför kapitalstarka lands penningtillgångar börja söka sig verksamhetsområde utanför vårt land. Jag tror, att det vore nyttigare, om de komme att gagna landet genom exploaterandet av våra vattenfallsmöjligheter i stället för att starta företag i Sydamerika och annorstädes i främmande land, varom vi nu hava erfarenhet. Jag tror, med ett ord, att det är nödvändigt, att man här går till väga med all varsamhet, även om man icke vill godkänna den rättsuppfattning, som hävdar, att

Om begränsning av tiden för giltigheten av tillstånd att överbygga kungsådra. (Forts.)

någon äganderätt till kungsådran för staten ej förefinnes. Och jag vill tro, att även en sådan mera allmän mening skall så småningom arbeta sig fram, på det att vi en gång må få se våra önskningar realiserade, och att de möjligheter, om vilka här är fråga, må bliva tillvaratagna till nytta och gagn ej blott för den enskilda företagsamheten, utan jämväl för det allmänna.

Herr talman, jag har intet annat yrkande än bifall till utskottets kläm, men hemställer om ogillande av utskottets motivering.

Greve Wachtmeister, Axel: Jag ber blott att få upplysa om att på grund av ett misstag, helt beroende av mitt eget förvållande, mitt namn icke kom att stå under reservationen. Men jag vill icke stå för den långa motiveringen, som svävar fram och tillbaka, som ock den föregående talaren gjort gällande, utan jag ber att i likhet med honom få yrka bifall till utskottets hemställan, men med ogillande av dess motivering.

Herr Larsson, Knut: Jag ber endast att få säga några få ord i detta spörsmål angående kungsådran. Kungsådrebegreppet har från urminnes tider varit det, att det är ett allmänt intresse, varigenom tillgodoses väg för fiskens gång, flottled och farled o. s. v. och så har det hittills praktiserats. Kungl. Maj:t har nyligen givit koncession på kungsådra eller rätt till dess överbyggande i Ljunga älv vid Skallböleforsen och därvid icke allenast fastställt de villkor, som av ålder varit fästade vid kungsådra, utan även stadgat, att för tillvaratagande av sådana allmänna intressen i framtiden kungsådran skall hållas uppe. Nu har det kommit upp en helt annan åsikt, som förfäktas av ett visst parti, nämligen att kungsådra icke allenast skall vara ett allmänt intresse, utan att kronan *äger* den. Man vill göra geschäft på vattnet i kungsådran och man vill taga betalt och begränsa tiden för dess överbyggnad till 40 år. Man skulle följaktligen kunna tänka sig, att ett vattenfall vore upplåtet på 75 år, men kungsådran överbyggd på 40 år. Det vore ju också ett utmärkt sätt för kronan att tvinga den, som bebyggt ett vattenfall, att utbetala en dryg ersättning vid koncessionens förnyande. Det är mellan dessa åsikter, som utskottets utlåtande och reservanternas rört sig. Nyligen har Kungl. Maj:t givit koncession till överbyggnad av Älvkarleöfallen och därvid stipulerat, att kungsådran skall vara öppen för det allmänna, ja, man har till och med för fiskens gång och fiskets förkovran ålagt vederbörande att vidtaga vissa anordningar, och så till vida är allt gott och väl. Men man har hört regeringen ofta uppbära klander för att den ej tagit betalt för koncessionen å kungsådrans överbyggnad. Jag vill då fästa uppmärksamheten på en omständighet vid koncessionen på överbyggnad vid Älvkarleö, och det är, att det beslutits, att vattnet i kungsådran skall uppmätas. Jag hoppas nu, att detta ej må vara någon eftergift för det parti, som just vill

Om begränsning av tiden för giltigheten av tillstånd att överbygga kungsådra. (Forts.)

göra affärer i kungsådra, att de hästkrafter, som finnas i kungsådran, skola uppmätas. Jag hoppas, att det fortfarande som hittills måste vara fastslaget, att kungsådran är vad den skall vara, nämligen en för det allmännas intresse upplåten del av ett vattendrag, men icke att kronan därpå skall göra några affärer.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, men, i likhet med herr Fahlén, med ogillande av dess motivering.

Efter härmed slutad överläggning bifölls utskottets i föreliggande utlåtande gjorda hemställan, med ogillande av utskottets motivering.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets den 22 och 23 innevarande månad bordlagda betänkanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om arvsskatt och skatt för gåva;

nr 53, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående stämpelavgiften, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag beträffande vissa ändringar i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper ävensom en i samma ämne väckt motion;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i 6—10 §§ i förordningen den 20 april 1906 angående en särskild stämpelavgift för försäljning av punsch, arrak och rom; samt

nr 56, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändringar i 13, 19 och 25 §§ förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Om borttagande av den rena evangeliska lärans bekännande såsom kompetensvillkor för vissa befattningar.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 23 och 24 i denna månad bordlagda utlåtande nr 26, i anledning av dels motioner om ändring av §§ 4 och 28 regeringsformen, dels ock motion om åvägabringande av utredning, huruvida och i vilken utsträckning villkoret att tillhöra den rena evangeliska läran må kunna bortfalla för de ämbeten och tjänster, som omnämnas i 28 § regeringsformen.

Till konstitutionsutskottets behandling hade hänvisats motionerna:
nr 5 i Första kammaren av herr *Bäckström*,
nr 224 i Andra kammaren av herr *Lindhagen* och
nr 168 i Första kammaren av herr *Oscar Olsson*.

Om borttagande av den rena evangeliska lärans bekännande såsom kompetensvillkor för vissa befattningar. (Forts.)

Herr *Bäckström* hemställde, att Riksdagen ville såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av §§ 4 och 28 regeringsformen:

§ 4.

Konungen äger att allena styra riket på det sätt, denna regeringsform föreskriver; inhämte dock, i de fall, här nedanföre stadgas, underrättelse och råd av ett statsråd, vartill Konungen kallar och utnämner kunniga, erfarna, redliga och allmänt aktade infödda svenska män.

§ 28.

Konungen — — — läran. Till alla övriga ämbeten eller tjänster må bekännare av annan kristen troslära, ävensom av den mosaiska, kunna nämnas; dock — — — böra.

Herr *Lindhagen* hemställde, att Riksdagen ville för sin del besluta såsom vilande i grundlagsenlig ordning:

1:o) den ändring i 4 § regeringsformen, att villkoret om, att statsråd skall vara av den rena evangeliska läran, utgår;

2:o) den ändring i 28 § regeringsformen, att villkoret om, att utländska män för att kunna befordras till vissa där uppräknade befattningar skola bekänna den rena evangeliska läran, likaledes upphäves.

Herr *Oscar Olsson* hemställde, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida och i vilken utsträckning villkoret att tillhöra den rena evangeliska läran kan bortfalla för de ämbeten och tjänster, som omnämnas i § 28 av regeringsformen och till Riksdagen inkomma med de förslag, till vilka denna utredning kan giva anledning.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på åberopade grunder hemställt:

a) att herr Bäckströms förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

b) att herr Lindhagens förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

c) att herr Oscar Olssons förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer, Kjellén, von Mentzer, Magnusson* i Tumhult, *Räf* och *Jönsson* i Slätåker, vilka i fråga om motiveringen framlagt särskilt förslag.

Herr Kjellén: Kammaren torde finna, att utskottets samtliga representanter kommit till samma avstyrkande slut, men att högern däröver uti två olika punkter satt en annan motivering än ut-

Om borttagande av den rena evangeliska lärans bekännande såsom kompetensvillkor för vissa befattningar. (Forts.)

skottets majoritet. Det torde också få anses högst nödvändigt, att det sympatiuttalande i princip, vilket utskottets majoritet här gjort till förmån för reformen, icke bliver fastslaget åtminstone i denna kammare.

Utskottet har redan från början givit denna fråga en skev belysning genom sin översikt av främmande länders lagstiftning i ämnet, där utskottet rör ihop förhållandena i länder med statskyrka och i länder utan statskyrka; det borde vara en självklar sak, att förhållandena inom de senare alls icke kunna hava något slags lärorikt inflytande på vårt beslut i denna fråga. Den enda stat, som i detta fall kan i allo jämföras med vår, är Norge, och där råder också samma bekännelsetvång för statsråden, och man har där icke velat rubba detta ens sedan »all makt blivit samlad i stortingets sal» och i folkets vänsterförening.

Men utskottet giver även en skev belysning av frågan, när utskottet framhåller den ifrågavarande klausulen som en anakronistisk kvarleva från en tid, då alla civila ämbetsmän måste tillhöra den rena evangeliska läran. Utskottet vill därigenom komma till det resultat, att när man numera infört bekännelsefrihet för ämbetsmän över huvud taget, fordrar konsekvensen, att den bör införas även för statsråden. Utskottet säger uttryckligen, att det ur principiell synpunkt näppeligen låter försvara sig att för statsrådsämbetena fasthålla en fordran, som eljest i stort sett övergivits. Häremot vill jag fastslå, att statsrådens bekännelsefrihet är ingalunda, principiellt sett, ett korollarium av övriga *ämbetsmäns bekännelsefrihet.* Statsrådens bekännelsetvång är däremot ett bestämt logiskt och organiskt korollarium av *Konungens bekännelsetvång*, varom är stadgat uti regeringsformens 2 § med orden: »Konungen skall alltid vara av den rena evangeliska läran.» Statsråden kunna nämligen icke fullt jämföras med övriga ämbetsmän, som äro blotta verkställare av statsviljan. Statsråden sitta så att säga vid statsviljans källor: de hava att i första hand vid Konungens sida söka utröna och uttrycka statsviljan. Detta visar sig eklatant, då Konungen har personligt förfall, i det att statsråden då inträda uti hans ställe mer eller mindre. De äro således icke blott hans rådgivare, utan på visst sätt även hans vikarier. Och det är därför och i detta sammanhang, som grundlagen upptager stadgandet om statsrådens bekännelsetvång. De bekännelsetrogna statsråden hava alltså den bekännelsetrogne Konungen framför sig såsom en sköld; man kan icke komma åt de förra utan medelst genombrytande av den senare. Vill man föra in katoliker uti Sveriges statsråd, får man alltså först, genom ändring av 2 § regeringsformen, göra porten hög och vägen bred för en katolik till Gustaf Adolfs tron. Denna väg är den enda, den vägen få herrarne gå, om ni önska komma därhän!

Det visar sig också, om man försöker tänka sig in uti att en dylik reform skulle bliva grundlag, att man infört en princip, som

icke trives samman med åtskilliga andra rättssatser i vår regeringsform, vilka i föreliggande förslag lämnats orubbade; ett tydligt tecken till att detta icke är en isolerad bestämmelse, som kan skäras bort utan vidare, utan ett stadgande, som ingår i vår grundlags »ädlare delar» och således först genom en vida större operation kan aflägsnas.

Om borttagande av den rena evangeliska lärans bekännande såsom kompetensvillkor för vissa befattningar. (Forts.)

Nu kan man, som utskottet gjort, ställa sig på praktisk grund och säga, att det ur praktisk synpunkt måste anses betydelsefullt, att statsrådens tillsättande och utväljande kan ske ur en så vid krets som möjligt. Jag vill icke förneka, att tillfällen skulle kunna finnas, då en man t. ex. av den mosaiska trosbekännelsen skulle kunna vara synnerligen lämplig till rikets finansminister. Jag vill dock inskränka mig till att säga, att något verkligt behov i detta fall hittills åtminstone icke synes hava gjort sig gällande. Det har, såvitt jag vet, icke förekommit någon svårighet att rekrytera platserna i statsrådet; snarare skulle jag vilja våga det påståendet, att efterfrågan på dessa poster varit större än tillgången — så att någon utvidgning av marknaden fördenskull torde knappast vara av behovet påkallad.

Jag har till slut icke kunnat underlåta att fästa mig vid motionen från Andra kammaren, som finner föreskriften om statsrådens bekännelsetvång icke »motsvara samtidens krav», och motiverar detta med följande vältaliga ord: »Vad man nu för tiden fordrar av ett statsråd är, att han skall vara förståndig och insiktsfull. För min del framstår det såsom ett ytterligare önskemål, att han bör vara människovänlig samt fortfarande hänföras av sin ungdoms demokratiska ideal och slå vakt kring detsamma.» Man skulle ju kunna koncist uttrycka motionärens mening så, att de nuvarande kompetensbestämningarna för statsråd: »kunniga, redliga, erfarna och allmänt aktade — — — män av den rena evangeliska läran» skulle utbytas mot: »*förståndige, insiktsfulle* och *människovänlige* män» — och kvinnor, antager jag — »av *den rena demokratiska* läran.» Under sådana förhållanden verkar det litet eget, att motionären omedelbart fortsätter: »Men att ett statsråd dessutom skall bekänna en viss lära, vare sig på det ena eller andra området, kan icke vara riktigt. Lärorna hindra ju snarare människorna att se klart.» Ja, det kan man ju hålla med om till en viss grad, men då får man allt utsträcka den erfarenheten också till den demokratiska läran. Endast motionärens fullständiga blindhet på det ena ögat kan postulera den demokratiska läran såsom mera självklar och allmängiltig än den evangeliska. Historien lär annorlunda: demokratien kommer och går, men evangelium består...

Vi reservanter ha icke velat taga upp denna fråga ur »kulturkampens» synpunkter. Vi hava funnit alldeles tillräckligt, såsom ledamöter av det grundlagsvårdande utskottet, att se till, att man icke stör det organiska sammanhanget inom grundlagen själv med rättssatser, som komma att svära mot varandra. Men gentemot sådana

Om borttagande av den rena evangeliska lärans bekännande såsom kompetensvillkor för vissa befattningar. (Forts.)

uttalanden, som i motionen föreligga, känner jag ett behov att här uttala, att Sveriges Konungs och hans rådgivares bekännelse till den evangelisk-luterska läran synes mig som en omistlig förutsättning för en lycklig ledning av ett folk, som i denna läras tjänst gjort sin största historiska insats och som på sin själs botten har ett bestämt religiöst drag, som inga tillfälliga tidsströmningar lära kunna utplåna.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen med avseende å punkten 1, angående statsråds konfession; och i sammanhang därmed vill jag i avseende å punkten 2 angående konfessionsfrågan vid kallelse av utlänning till svenskt ämbete, endast med hänvisning till reservanternas uttalande, likaledes yrka bifall till reservationen.

Herr Hellberg: Jag skall fatta mig helt kort i mitt svar på herr Kjelléns anmärkningar.

Herr Kjellén började med att erinra, att förhållandena i vårt land och i andra länder ej äro jämförbara. Här ha vi statskyrka, medan i andra länder, som kunde komma i fråga till jämförelse, statskyrka inte finnes, och det är givet, att förhållandena gestalta sig olika, allteftersom statskyrka finnes eller inte. För min del tycker jag dock, att det kunde vara nog med, att vi hava statskyrka; därav borde inte följa, att vi också skola hava bekännelsetvång, när stater som Tyska riket och Italien, katolicismens gamla huvudland, hava bekännelsefrihet. Bekännelsefriheten borde i detta fall kunna vara väl motiverad i ett så gammalt protestantiskt land som Sverige.

Vi, som bilda utskottets majoritet, hava stått på religionsfrihetens principiella ståndpunkt, och därför hava vi uttalat vår sympati för motionerna. Men vi ha på samma gång fullt insett vad den föregående talaren erinrat om, nämligen att en ändring härvidlag är av rätt ingripande natur, så att den icke alls kan åstadkommas helt enkelt genom en utstrykning av några ord i en viss paragraf, utan för ändamålet tarvas en ordentlig utredning av frågan.

Vad den praktiska sidan av saken beträffar, som den föregående talaren blott något litet berörde med en av sina vanliga spirituella antiteser — att det är större efterfrågan än tillgång på statsrådsämbeten — torde det böra erinras, att med den fråga, som framförts genom 1909 års riksdagsskrivelse till Konungen, frågan om att göra en persons ställning i borgerligt avseende oberoende av hans konfessionella ställning, också denna fråga naturligtvis kan komma i nytt läge. För övrigt bör man i dylika fall ej så mycket döma efter vad som gäller i allmänhet, ty det kan inträffa fall, då det är önskligt att till statsråd få en person, som händelsevis ej fyller konfessionsvillkoret, och då är en sådan bestämmelse menlig och till hinder. Vår allmänna ståndpunkt är angiven på sid. 4 i utlåtandet, där det heter, att »ingen må till följd av sin religiösa övertygelse utestängas från ett ämbete, för vars

Om borttagande av den rena evangeliska lärans bekännande såsom kompetensvillkor för vissa befattningar. (Forts.)

beklädande han i övrigt innehar de nödiga kvalifikationerna, såvida icke ämbetet är direkt förenat med handläggning eller avgörande av frågor, som angå religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom den svenska kyrkan.»

Summa summarum: vi, som tillhöra utskottets majoritet, stå på religionsfrihetens ståndpunkt, och den föregående talaren och hans meningsfränder stå på konfessionstvångets ståndpunkt. Jag tror inte, att det i denna riksdagens sena timme egentligen skulle kunna erbjuda något större intresse, att vi upptoge en principdebatt om dessa bägge olika ståndpunkter, helst vi för inte länge sedan med anledning av en interpellation i denna kammare hade tillfälle att uttala våra åsikter. Jag anser frågans öde i dag givet, men jag har i alla fall med några ord velat angiva utskottsmajoritetens ståndpunkt.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, yttrade, att i avseende på föreliggande utlåtande, förutom beträffande motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, allenast yrkats, att utskottets hemställan skulle bifallas.

På gjord proposition biföll kammaren vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vidkommande härefter motiveringen yttrade herr vice talmannen, att med anledning av de yrkanden, som i avseende därå framställts, propositioner komme att göras särskilt beträffande frågan om statsrådets konfession och särskilt angående konfessionsfrågan vid kallelse av utlänning till svenskt ämbete.

I förra avseendet vore endast yrkat, att kammaren till grund för sitt beslut rörande utskottets hemställan i förevarande utlåtande skulle lägga det uttalande, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Härefter gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets motivering samt vidare på bifall till berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Beträffande vidare konfessionsfrågan vid kallelse av utlänning till svenskt ämbete, fortsatte herr vice talmannen, hade annat yrkande ej förekommit, än att kammaren till grund för sitt beslut skulle lägga det uttalande, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets motivering samt vidare på bifall till berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Om rätt för Riksdagens kamrar att själva utse talmän och vice talmän.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 23 och 24 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 27, i anledning av dels motion om ändrad lydelse av 33 § riksdagsordningen, dels ock motion om ändrad lydelse av 52 § regeringsformen och 33 § riksdagsordningen.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade hänvisats motionerna i Andra kammaren nr 2 av herr *Byström* och nr 273 av herr *Waldén* m. fl.

I motionen nr 2 hade herr *Byström* hemställt, »att Riksdagen ville besluta, att § 33 i riksdagsordningen måtte få följande förändrade lydelse:

1. Så snart Riksdagen sammanträtt och berättelse om förloppet av den i nästföregående paragraf mom. 1 föreskrivna granskning blivit av chefen för justitiedepartementet, eller den i hans ställe förordnad är, meddelad kamrarna, var i vad dess ledamöter angår, låte Konungen för vardera kammaren tillkännagiva, vilken bland dess ledamöter förordnats till talman och vilka två till vice talmän.

2. Då i något av de fall, som i 91, 92, 93 och 94 §§ regeringsformen omförmälas, Riksdagen på de i samma grundlags 95 § nämnda vederbörandes kallelse sammanträder, äger vardera kammaren att, inom sig, välja talman och två vice talmän.

3. Innan sådant tillkännagivande, varom i mom. 1 förmäles, eller val enligt mom. 2 ägt rum, föres i vardera kammaren ordet av den därstädes närvarande ledamot, som de flesta riksdagar bevistat, och, där två eller flera ledamöter i lika många riksdagar deltagit, den av dem, som är till levnadsåren äldst.

4. Vid samtidigt förfall för både talmannen och vice talmännen i någon av Riksdagens kamrar, utses under enahanda ordförandeskap, som nyss är nämnt, en av kammarens övriga ledamöter att tjänstgöra såsom talman, till dess förfallet upphört.»

I herr *Waldéns* m. fl. motion nr 273 hade hemställts, »att Riksdagen måtte antaga nedanstående förslag till ändrad lydelse av § 52 regeringsformen samt § 33 riksdagsordningen såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling:

Regeringsformen.

§ 52.

Riksdagens kamrar utse var för sig bland sina ledamöter talman samt en förste och en andre vice talman.

Om rätt för Riksdagens kamrar att själva utse talmän och vice talmän. (Forts.)

Riksdagsordningen.

§ 33.

1) Så snart Riksdagen sammanträtt och berättelse om förloppet av den i nästföregående paragraf mom. 1 föreskrivna granskning blivit av chefen för justitiedepartementet, eller den i hans ställe förordnad är, meddelad kamrarna, var i vad dess ledamöter angår, *väljer vardera kammaren bland sina ledamöter talman samt en förste och en andre vice talman.*

2) Innan *talmän blivit valde,* föres i vardera kammaren ordet av den därstädes närvarande ledamot, som de flesta riksdagar bevistat, och, där två eller flera ledamöter i lika många riksdagar deltagit, den av dem, som är till levnadsåren äldst.

3) Vid samtidigt förfall för både talmannen och vice *talmännen* i någon av Riksdagens kamrar utses under enahanda ordförandeskap, som nyss är nämnt, en av kammarens övriga ledamöter att tjänstgöra såsom talman, till dess förfallet upphört.»

Utskottet hade i förevarande utlåtande på åberopade grunder hemställt, att Riksdagen måtte antaga att vila till vidare grundlagsenlig behandling följande

Förslag

till ändrad lydelse av:

Regeringsformen.

(Nuvarande lydelse:)	*(Utskottets förslag:)*
§ 52.	§ 52.
Kamrarnas talmän och vice talmän utnämne Konungen.	*Riksdagens kamrar utse var för sig talman samt en förste och en andre vice talman.*

Riksdagsordningen.

§ 33.	§ 33.
1. Så snart Riksdagen sammanträtt och berättelse om förloppet av den i nästföregående paragraf mom. 1 föreskrivna granskning blivit av chefen för justitiedepartementet, eller den i	1. Så snart Riksdagen sammanträtt och berättelse om förloppet av den i nästföregående paragraf mom. 1 föreskrivna granskning blivit av chefen för justitiedepartementet, eller den i

Om rätt för Riksdagens kamrar att själva utse talmän och vice talmän. (Forts.)

(Nuvarande lydelse:)

hans ställe förordnad är, meddelad kamrarna, var i vad dess ledamöter angår, *låte Konungen för vardera kammaren tillkännagiva, vilken bland dess ledamöter förordnats till talman och vilken till vice talman.*

2. *Då i något av de fall, som i 91, 92, 93 och 94 §§ regeringsformen omförmälas, Riksdagen på de i samma grundlags 95 § nämnda vederbörandes kallelse sammanträder, äger vardera kammaren att, inom sig, välja talman och vice talman.*

3. Innan *sådant tillkännagivande, varom i mom. 1 förmäles, eller val enligt mom. 2 ägt rum,* föres i vardera kammaren ordet av den därstädes närvarande ledamot, som de flesta riksdagar bevistat, och, där två eller flera ledamöter i lika många riksdagar deltagit, den av dem, som är till levadsåren äldst.

4. Vid samtidigt förfall för både talmannen och vice *talmannen* i någon av Riksdagens kamrar utses under enahanda ordförandeskap, som nyss är nämnt, en av kammarens övriga ledamöter att tjänstgöra såsom talman, till dess förfallet upphört.

(Utskottets förslag:)

hans ställe förordnad är, meddelad kamrarna, var i vad dess ledamöter angår, *väljer vardera kammaren bland sina ledamöter talman samt en förste och en andre vice talman.*

2. *Talman samt förste och andre vice talman väljas var för sig i nu nämnd ordning. Har någon erhållit mer än hälften av de avgivna rösterna, är han behörigen vald. Äro rösterna så delade mellan flera, att ingen uppnått dylik röstövervikt, anställes ny omröstning. Får ej heller därvid någon mer än hälften av de avgivna rösterna, anställes en tredje omröstning mellan de två, på vilka vid andra omröstningen de flesta rösterna fallit; hava i sistnämnda omröstning två eller flera nått lika antal röster, skiljes dem emellan genom lottning, när så erfordras. Vid tredje omröstningen är den vald, som erhållit de flesta rösterna.*

3. Innan *talmän blivit valde,* föres i vardera kammaren ordet av den därstädes närvarande ledamot, som de flesta riksdagar bevistat, och, där två eller flera ledamöter i lika många riksdagar deltagit, den av dem, som är till levnadsåren äldst.

4. Vid samtidigt förfall för både talmannen och vice *talmännen* i någon av Riksdagens kamrar utses under enahanda ordförandeskap, som nyss är nämnt, en av kammarens övriga ledamöter att tjänstgöra såsom talman, till dess förfallet upphört.

Om rätt för Riksdagens kamrar att själva utse talmän och vice talmän. (Forts.)

(Nuvarande lydelse:)	*(Utskottets förslag:)*
§ 34.	§ 34.
Konungen låter offentligen kungöra den av honom för riksdags öppnande bestämda tid, som *ej* må utsättas *senare än å* andra söckendagen efter riksdags början. På den tid — — — — — framställa. Då Konungen, — — — — — — undersåtliga vördnad.	Konungen låter offentligen kungöra den av honom för riksdags öppnande bestämda tid, som må utsättas *till första eller* andra söckendagen efter riksdags början. På den tid — — — — — framställa. Då Konungen, — — — — — — undersåtliga vördnad.

Reservationer hade avgivits av, bland andra,

herrar *Kjellén* och *von Mentzer* i fråga om vissa punkter av utskottets motivering för bifall till herr Waldéns yrkande;

herrar *Clason*, *Bellinder*, *K. J. Ekman*, *Magnusson* i Tumhult, *Räf* och *Jönsson* i Slätåker, vilka på framlagda skäl ansett Konungens rätt att utse kammarens talmän och vice talmän böra bibehållas, och alltså hemställt, att utskottets förslag icke måtte vinna Riksdagens bifall; samt

herr *von Geijer*, som med instämmande i huvudsak av vad herr Clason m. fl. anfört till stöd för sin avvikande mening jämväl hemställt, att utskottets förslag ej måtte vinna Riksdagens bifall.

Herr Clason: Herr vice talman, mina herrar! Det finnes om vår nuvarande regeringsform ett betecknande yttrande av den man, som mer än någon annan enskild hade förtjänsten av dess lyckliga utformning, nämligen Hans Järta. Han sade en gång ungefär det, att den icke »var tillskapad efter någon av de moderna samhällskostymer, som då för tiden vore på modet i Europa, utan efter den urgamla svenska dräkten.» Dessa ord hava oupphörligt kommit mig i tankarna, då vi i utskottet sysslat med detta förslag, ty för förändringen har egentligen ej anförts annat skäl, än att »samhällskostymen» i främmande länder i allmänhet plägar hava en annan anordning än vår dräkt, och därför skulle vi taga förslaget. Att någon saklig olägenhet blivit en följd av vår nuvarande anordning, har utskottet däremot självt bestritt.

Så säges ju också om vår nuvarande anordning, att den icke skulle vara i enlighet med »Riksdagens värdighet», men detta skäl är väl egentligen endast en omskrivning av det förra. Ty om i andra parlament man följt den svenska regeln, tror jag ingen skulle fallit på den tanken att anföra det där värdighetsskälet. För min del håller jag emellertid före, att det är vida mer i överensstämmelse med den svenska Riksdagens värdighet att bibehålla »den gamla svenska dräkten», när denna visat sig tillfredsställande, än att efterapa det utländska modet. Och jag tror, att ingen skall drista på-

Om rätt för Riksdagens kamrar att själva utse talmän och vice talmän. (Forts.)

stå, att föregående eller nuvarande svenska Riksdagar lidit något intrång i sin verkliga värdighet, därför att de ej själva utsett sina talmän.

Det var säkerligen också vida reellare skäl än etikettsskäl, som år 1809 förmådde grundlagstiftarne att åt konungamakten behålla rätten att utse ståndens talmän. Det var, tror jag, detsamma, som alltid framträder i 1809 års regeringsform: *erfarenheten.* Och härvid framträder en omständighet, som jag särskilt skulle vilja erinra om, enär den är ganska märklig. Under frihetstiden hade stånden själva utsett sina talmän, men Gustaf III:s statsskick hade återställt den äldre ordningen, att de utsågos av Konungen. Men om år 1809 det fanns några personer i landet, som voro impopulära över alla gränser, var det utan tvivel lantmarskalkarne vid 1789 och 1800 års riksdagar. Man finner dem i samtida memoarer tadlade mer än någon annan. Trots detta, behöll man år 1809 i den av Riksdagen själv nyskapade regeringsformen Konungens rätt att utse talmän i stället för att återgå till stånden. Varför gjorde man detta? Jo, säkerligen därför, att man hade erfarenheten från frihetstiden och visste, att det då varit vida värre. Trots att man sett bristerna hos de kungavalde, föredrog man dem i stället för de *partivalde!*

Det är väsentligen samma grunder, som göra, att jag för min del icke kan vara med om den föreslagna reformen. Liksom konstitutionsutskottet vid 1906 års riksdag, vars utlåtande blivit bifogat vår reservation, har jag den övertygelsen, att om partistriderna skärpas, skall hos en talman, som icke är partivald — och partivald blir en av kammaren utsedd talman — i de ömtåliga fallen — och det är naturligtvis sådana, det här egentligen gäller — finnas mera oväld, mera garanti för det objektiva, grundlagsenliga bedömandet. Och det är just detta, som det ligger så synnerlig vikt vid i fråga om talmansposterna.

Talmannen är nämligen visst icke, som man understundom velat framhålla det, konungamaktens väktare i Riksdagen. Hans ställning angavs i talmanseden, som vi hade i behåll till år 1876 — då den avskaffades icke för att ändra talmannens ställning, utan därför att man då i allmänhet avskaffade dylika eder — på sådant sätt, att han hade att »*försvara konungamakten och Riksdagens rättigheter i överensstämmelse med rikets regeringsform.*» Det är således icke för konungamakten enbart, icke heller för Riksdagen enbart, utan det är för grundlagen, för regeringsformen, som talmannen är representant. Och tror nu kammaren verkligen, att den partivalde talmannen skulle hava lika lätt att alltid förbliva det på samma sätt som den icke partivalde? Den, som tror detta, blundar efter mitt förmenande ganska mycket för, huru partiställningen lätt kan inverka även vid konstitutionella frågors bedömande. Vi se ju detta icke så sällan här.

När man då lagt utseendet av denne grundlagens väktare i

konungamaktens hand, ha kanske legat till grund icke blott erfarenheten från frihetstiden, utan måhända även ett stycke av den urgamla svenska uppfattningen, att konungamakten skall stå som *den objektiva rättens* högste målsman i vårt land. Då säga motionärerna: Nej, detta skola vi se bort ifrån; nu hava vi i stället parlamentarimen. Ja, om man ögonblickligen skulle kapitulera för allt, som från vänsterhåll understundom plägar inläggas i »parlamentarismen», kunde jag förstå en sådan tankegång. Men eljest är det väl så, att den där »parlamentarismen» i vårt land visat sig så pass konstig både i teori och praktik, icke minst under denna riksdag, att man väl kan töva något med att kritiklöst svälja allt, som dess anhängare säga vara dess konsekvenser. I varje fall vill jag ej vara med om ett steg, som kunde tydas, såsom hade man uppgivit tron på att konungamakten även för framtiden skall förbliva den objektiva rättens högste vårdare i landet, och som skulle man därför uppgiva en konungamaktens position, som grundar sig i denna ställning.

Om rätt för Riksdagens kamrar att själva utse talmän och vice talmän. (Forts.)

Även mot några detaljer av förslaget kunde för övrigt vara ett och annat att erinra. I vissa fall innebär utskottets förslag, att talmannen skulle komma att väljas på lotten. Jag undrar, om detta skulle bliva så trevligt för den med lotten utsedde.

Det är vidare tydligt, att enligt utskottets förslag det vid varje talmansval skulle kunna komma att krävas tre omröstningar, således sammanlagt nio omröstningar för de tre talmännen, naturligtvis med föregående långvariga partiöverläggningar; och det är alldeles tydligt, att Riksdagens start därigenom komme att försenas. Man kan också tänka sig, vilka intriger och kulisspel detta skulle förorsaka, alldeles som under frihetstiden. Det antyddes för övrigt i utskottet av anhängare till reformen, att detta förberedande spel icke skulle gälla blott vardera kammaren för sig, utan att det också skulle bliva förhandlingar mellan partigrupper från båda kamrarna. Dessa grupper skulle således ej få välja talmän efter sitt tycke, utan den enes val skulle sedan influera även på ställningen i medkammaren.

Därjämte förefaller det mig också, som om det väl kan ifrågasättas, huruvida icke införande av talmansval av kamrarna borde föranleda, att även andra bestämmelser ändrades än de, som av utskottet föreslagits skola ändras. Att talmannens rätt till propositionsvägran i vissa fall bör stå kvar, är ju antagligt. Men att konstitutionsutskottet, d. v. s. i vissa fall medkammaren, skulle få döma över förhållandet mellan den ena kammaren och den av densamma utsedde talmannen, synes mig dock högst olämpligt. Det bleve ju att lägga i medkammarens hand så att säga att bestämma över förhållandena i den andra kammaren. Det kan därför tåla att tänka på, huruvida icke denna utskottets rätt i sammanhang med en dylik reform bör ändras. Vi veta ju, att den är insatt i regeringsformen just i sammanhang med Konungens rätt att utse talmän.

Om rätt för Riksdagens kamrar att själva utse talmän och vice talmän. (Forts.)

Även talmanskonferensen torde nog behöva att på ett eller annat sätt omorganiseras. Det sista, hänsynen till talmanskonferensens anordning och vissa liknande frågor, är skälet, varför jag icke biträtt herr Byströms motion, för vilken jag eljest hyser en viss sympati.

Men det är ju påtagligt, att det över huvud här ej är någon brådska. En reform, om den skall genomföras, behöver ej antagas vid denna riksdag, utan kan mycket väl anstå. Och över huvud skulle jag till sist vilja påpeka, att det förefaller mig ganska oegentligt att i Riksdagens sista timme genomföra en så betydande reform som denna på föranledande av en socialistisk motion.

Herr vice talman! Jag ber att få yrka avslag.

Herr Hellberg: Herr vice talman! Det förhåller sig med denna fråga ungefär som med den föregående, att det är två motsatta principiella ståndpunkter, som stå mot varandra. Den föregående talaren har emellertid anlagt företrädesvis en historisk synpunkt och velat hävda, att de kungavalda talmännen beteckna en gammal svensk institution, som man inte har någon som helst anledning att uppgiva för det utländska föredömets skull. Han har åberopat erfarenheter närmast från tiden före år 1809, men jag tror verkligen, att från den ståndpunkt han därmed intagit kommer man till den uppfattningen, att man måste behålla allting, som en gång blivit infört i vårt land, och detta kan väl inte vara resonligt. Det är ju givet, att varje tid har sina erfarenheter och handlar i överensstämmelse med dem. Jag anser, att vi ej behöva vara bundna av 1809 års erfarenheter.

Vad sedan beträffar frågan om lämpligheten av det ena eller andra sättet, torde det väl ändå inte låta sig göra att med någon framgång hävda, att de kungavalda talmännen skulle representera en oväld, som man inte kan tänka sig hos de riksdagsvalda. Talaren har ju själv smått indirekt medgivit, att det näppeligen kan så vara, då det väl är obestridligt, att regeringarna hädanefter komma att sammansättas mer eller mindre bestämt i överensstämmelse med partiförhållandena inom representationen, d. v. s. att det parlamentariska regeringssättet kommer att mer och mer göra sig gällande. Att hängiva sig åt den förhoppningen, att man skall kunna på något vis återgå från detta, tror jag är en ren illusion. Att parlamentarismen ej hunnit fullt gestalta sig ännu i fasta och fixa former, är ju givet — den är så ny — men därav får man inte draga några slutsatser för framtiden. Men är det så, att man för framtiden har att räkna med ett parlamentariskt styrelsesätt, då kan man inte gärna säga, att de kungavalda talmännen skola representera någon högre grad av oväld än de riksdagsvalda, då den riksdagsmajoriteten företrädande regeringen kommer att utse dem. Jag tror, att man i utlandet gjort den erfarenheten, att det går precis lika bra med parlamentariskt valda talmän som med

Om rätt för Riksdagens kamrar att själva utse talmän och vice talmän. (Forts.)

kungavalda. Över andra förhållanden klagas det, men någon klagan över att vederbörande riksförsamling själv fått utse sin ordförande har jag, såvitt jag minns, aldrig hört.

Vari består för resten den talmannens grundlagsvårdande uppgift, som den föregående talaren hänvisade på och som på något sätt skulle vedervågas genom den nya ordningen? Ja, praktiskt taget består den väl i talmannens rätt att vägra proposition. Men denna rätt är underkastad korrigering av kammaren i första rummet och, i händelse av olika meningar mellan kammaren och talmannen, av konstitutionsutskottet, och detta är ju sammansatt i överensstämmelse med partiställningen inom kamrarna. Jag tror därför, att praktiskt sett man ej kommer utanför de gränser, som i alla fall dragas av partiställningen.

Den föregående talaren sökte också göra gällande, att, när vi tala om Riksdagens värdighet, detta blott är en reflex av förhållandena utomlands. Men det tror jag ändå är att förvrida sakens innebörd. Vi måste väl litet var kunna säga oss: när snart sagt varenda överläggande församling här i landet har rättighet att själv utse sin ordförande, varför skall då inte Sveriges riksförsamling hava den rätt, som tillkommer församlingar av långt mindre vikt och betydelse? Det är denna synpunkt, som är den stora — avgörande för oss, såsom också framhålles å sid. 13 i betänkandet. Frågan är av principiell innebörd, och det är från denna synpunkt den skall ses. Jag tror, att alla spådomar om konsekvenserna av det förslag, som här framlagts av utskottet, alla dessa spådomar om vådliga påföljder, tillhöra de så ofta återkommande profetior, som man hör, så fort en förändring skall genomföras, och jag tror sannerligen inte, att det är många ens i denna kammare, som tillmäta de profetiorna någon större vikt. Kammaren känner bestämt på sig, att den skulle kunna utse sina talmän lika väl, som en parlamentarisk regering kan utse dem och att ett sådant sätt skulle vara fullt lika tillfredsställande. Detta är helt visst de flestes innersta mening. Sedan må det vara, att man på grund av vissa traditioner håller på den gamla ordningen. Detta kan jag ju förstå, men jag tror inte, att några farhågor kunna tillmätas någon egentlig betydelse vid frågans avgörande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kjellén: Som av utskottets betänkande framgår, har jag och en annan reservant från denna kammares höger kommit till samma slut som utskottet, men på en annan väg, och därför reserverat oss mot vissa punkter av motiveringen. Det gäller här endast frågan, huruvida Konungen alltjämt skall utse talmän, eller om de skola utses genom kamrarnes val.

Utskottet har följt den vanliga liberala linjen utefter vissa abstrakta schemata, vissa »etikettsskäl», som den förste talaren uttryckte sig: det betraktar förhållandet som en anomali, oförenlig

Om rätt för Riksdagens kamrar att själva utse talmän och vice talmän. (Forts.)

med Riksdagens värdighet. Jag behöver knappast säga, att det icke är något sådant principrytteri, som bestämt mig i denna fråga. Om Riksdagens värdighet lidit på de senare åren, så beror det icke därpå, att konungamakten satt allmänt erkände framstående män i talmansstolen. Men jag och min medreservant hava dock icke kunnat lugna oss av de synpunkter, som de övriga högerreservanterna upptagit från år 1906, och i vilka jag då instämde. Vi ha nämligen icke kunnat blunda för, att förvandlingens lag arbetat starkt inom vårt författningsliv sedan år 1906. Jag ber i det hänseendet få återkalla i kammarens minne ett yttrande, som min högt ärade vän herr *Thyrén* fällde i debatten om expropriationslagen den 3 sistlidne maj: »Konungen betyder i själva verket i detta sammanhang ingenting annat än den för tillfället härskande partiledningen, blockledningen.» Detta är skarpt och naket sagt, men jag tror icke någon av oss kan neka till, att det hvilar på en kärna av verklig sanning. »Konungen» är nu icke detsamma som år 1906 och ännu mindre som då vårt statsskick tillkom. Men under sådana förhållanden försvinner rent praktiskt sett till väsentlig del den motsats, på vilken den förste ärade talaren byggde hela sitt resonemang, nämligen motsatsen mellan *konungavalda* och *partivalda* talmän. Är det så, att det parlamentariska statsskicket nalkas oss med sitt praktiska korollarium i ett regerande kabinett, taget ur det ena av de båda kämpande partierna i Riksdagen, kan jag icke längre praktiskt tänka mig de konungavalda talmännen som en *motsats* till partivalda. De komma i båda fallen att bli partivalda, i det ena fallet direkt, i det andra indirekt, i det ena fallet uppenbart för alla, i det andra dolt bakom Kungl. Maj:ts mask. Det återstår att hoppas, att den utsedde talmannen under alla omständigheter icke blir partiman; men att källan till hans ställning är grumlad av partisinne, det kunna vi dock icke numera komma ifrån. Då synes det mig bättre att acceptera detta faktum och inrätta oss därefter än att förbise eller förtiga det.

När högerreservanterna alltså säga, att det ligger stor vikt på, att talmännen få en fullt självständig och opartisk ställning över partierna, och att den omständigheten, att talmännen utnämnas av Konungen, innebär en trygghet »i politiskt upprörda tider», så finner jag icke någon sådan garanti, då jag måste i ordet Konungen inläsa kanske de mest utpräglade partinamnen på ena sidan. Man vinner knappast mera trygghet med det bestående sättet, såsom förhållandena nu utvecklat sig. Däremot kan jag icke dölja för mig, att det numera medför en ny fara, och det är den, att det ena partiet *via Konungen* utövar inflytande på det andra partiet — en risk, som i praktiken kan betyda ganska mycket.

Vad jag således velat framhålla är, att när man ändå icke kan undkomma partiandan, som förföljer oss snart sagt i alla vinklar och vrår av statsskicket, så synes mig bättre att se detta faktum i ansiktet och göra det bästa möjliga därav än att vända bort huvudet

Om rätt för Riksdagens kamrar att själva utse talmän och vice talmän. (Forts.)

därifrån. Jag vågar tro, att detta är en sund realpolitisk synpunkt, som blickar rakt framför sig och icke bakom sig som de ärade andra högerreservanterna och icke heller uppåt doktrinernas lufttomma rymder som utskottets majoritet. Men då den ståndpunkten i konsekvensen sammanfaller med utskottets, har jag icke kunnat undandraga mig att medverka till resultatet. Jag behöver ju icke närmare framhålla vad alla partier äro ense om, nämligen att den reform, som är föreslagen, icke är grundad på *erfarenhet* av missbruk. Det finnes ett annat fullkomligt lojalt sätt att grunda en reform, och det är på *förutseende* av möjligheten till missbruk. Att denna möjlighet på sistone ryckt närmare, därpå behöves knappt mera bevis än den nuvarande herr statsministerns uttalande i början av den nya regimen till förmån för att *bibehålla* detta kungliga prerogativ, som fått ett annat värde i hans ögon, sedan det kommit i liberala händer. Jag tror för övrigt, att vi befinna oss endast i inledningen till ett tidevarv, där partisynpunkterna komma att anläggas ännu mer än nu. Vad som kanske i dag synes icke farligt, det kan i en nära framtid bli farligt.

Under sådana förhållanden, med blicken fäst på dessa utsikter i framtiden och endast därpå, ber jag, herr talman, att från min utgångspunkt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bellinder: Herr talman! Jag kan tyvärr icke i föreliggande fråga dela min ärade vän professor Kjelléns åsikter. Han har ju ej kunnat påstå, att det nuvarande sättet för utseende av talmän för Riksdagens kamrar medfört någon olägenhet, utan han vill vara med om förändringen för att förekomma olägenheter i framtiden. I framtiden är svårt att skåda; jag tror, att vi göra klokast i att särskilt på detta område hålla oss till det nuvarande. Först och främst vill jag icke vara med om förändringen därför, att jag icke vill avskaffa Konungens prerogativ att tillsätta talmän, ett prerogativ, som man alltid hållit uppe med undantag av ett kort skede under den s. k. frihetstiden, då stånden utsågo sina talmän. De utsågo dem så, att de på bästa sätt gingo partiernas ärenden och förskaffade dem den allra största fördel på motpartiets bekostnad. Konungamakten hos oss har på senare tiden, som bekant är, tenderat att sjunka; därför anser jag, att man icke bör förminska den på ännu ett område, där ingen kan påstå, att den medfört någon den ringaste skada. Det gäller ju särskilt i avseende på reformer av grundlagarne, att de icke böra göras, såvida de icke visa sig synnerligen behövliga och nyttiga, och ingen kan påstå, att en sådan reform som den ifrågavarande är nödig eller nyttig, enligt den erfarenhet vi hittills haft i denna fråga.

Vi reservanter grunda vårt yrkande på avslag huvudsakligen på samma skäl, som anförts av 1906 års konstitutionsutskott. De gälla allt fortfarande och i ännu högre grad, i det att partiväsendet nu efter de proportionella valens införande är än mera fastslaget.

Om rätt för Riksdagens kamrar att själva utse talmän och vice talmän. (Forts.)

Detta utskott anförde som ett skäl för avslag, att de av Konungen utsedda talmännen böra känna sig mera oberoende av partierna, och att de av kamrarne utsedda naturligtvis komma att med eller mot sin vilja uppträda som partimän. Detta ligger i sakens natur. Därför förstår jag icke, att det ej skall ytterligare bidraga till partistridernas skärpa att låta det starkaste partiet utse talman inom kammaren. Man kan viserligen säga, att så länge ett parti innehar regeringsmakten, ser det gärna till, att en partivän utses till innehavare av talmansplatsen i bägge kamrarna. Det kan tänkas, men jag tror icke, att den på det sättet utsedde ej skall känna som sin plikt att på helt annat sätt höja sig över partierna, än om det skulle ha varit valet han hade att tacka för sin plats på talmansstolen. Herr Kjellén nämnde, att förvandlingens lag verkat starkt sedan år 1906, då motiveringen för avslag av det årets konstitutionsutskott skrevs. Det är sant, men i denna fråga tror jag, att denna lag verkat så, att vi böra motsätta oss den nu föreslagna reformen.

I sammanhang med val av talmän inom kamrarna är också fråga om att det skulle väljas två vice talmän eller att, om också ingen förändring sker med tillsättande av talmän, två vice talmän skulle nämnas. För närvarande vill jag icke vara med om den reformen, den skulle ock, såsom också en föregående talare sade, medföra en rubbning i talmanskonferensens nuvarande sammansättning.

Ett annat skäl till, att jag icke vill vara med om den föreslagna reformen, är, att Riksdagen, vars tid väl behöves oavkortad för ärendenas avgörande, kunde komma att uppehållas några dagar, ifall kamrarne skulle välja talmän. Det kan hända, att långa förberedande möten behövas för att åstadkomma överenskommelse om dem, som skola utses till talmän. Det kan hända, att valen icke genast giva effektivt resultat, utan måste upprepas. Jag vill väl hoppas, att det icke skulle gå så här, som det gått t. ex i Amerika, där det hänt, att man hållit på månader att tvista om, vilken som skall utses till president i kongressen. Men i alla fall kommer det att förorsaka onödigt dröjsmål i Riksdagens arbete, om kamrarne skola välja talmän.

Herr vice talman! Jag anhåller därför att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Herr Trygger: Jag förstår för min del mycket väl den olihet i principiell uppfattning, som här förefinnes mellen majoriteten och minoriteten inom konstitutionsutskottet. Jag förstår också de praktiska synpunkter, som kunna göras gällande till förmån för den ena eller andra meningen. Men jag är lika övertygad om, att den utredning, som här föreligger, icke kan anses tillräcklig för att vi skola avgöra frågan om en så genomgripande förändring i grundlagen som den föreslagna, då så ringa tid stått kammaren till buds

för att noga pröva detta ärende. På dessa skäl, herr vice talman, ber jag att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Om rätt för Riksdagens kamrar att själva utse talmän och vice talmän. (Forts.)

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, att i avseende å nu föredragna utlåtande yrkats: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas, och 2:o) att det i föreliggande utlåtande framställda förslag till ändrad lydelse av § 52 regeringsformen samt §§ 33 och 34 riksdagsordningen skulle förkastas.

Sedermera gjorde herr vice talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på förkastande av ifrågavarande förslag vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som förkastar konstitutionsutskottets i utlåtande nr 27 framställda förslag till ändrad lydelse av § 52 regeringsformen samt §§ 33 och 34 riksdagsordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;
Nej — 44.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets den 23 och 24 innevarande maj bordlagda betänkande nr 57, i anledning av väckt motion om höjning av arvsskatten, biföll kammaren vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Lagförslag ang. förbud för vissa utlänningar att vistas i Sverige.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 23 och 24 i denna månad bordlagda utlåtande nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förbud för vissa utlänningar att här i riket vistas, dels ock en med föranledande därav väckt motion.

Lagförslag ang. förbud för vissa utlänningar att vistas i Sverige. (Forts.)

Genom en den 31 december 1912 dagtecknad proposition, nr 42, som av båda kamrarna till lagutskottet överlämnats, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit Riksdagen att antaga framlagt förslag till lag angående förbud för vissa utlänningar att här i riket vistas.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft en till utskottet hänvisad, inom Första kammaren av herr *Gustaf F. Steffen* väckt motion, nr 108, däri på anförda skäl hemställts, att Riksdagen för sin del måtte besluta, att åt 1 kap. 1 § av Kungl. Maj:ts förslag till lag angående förbud för vissa utlänningar att här i riket vistas måtte givas i vissa avseenden ändrad lydelse.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på åberopade grunder hemställt:

1:o) att Riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke kunnat av Riksdagen bifallas, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt för Riksdagen framlägga nytt förslag till lagstiftning i ämnet; samt

2:o) att herr Steffens motion måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1:o) hemställt.

Reservationer hade avgivits av, utom annan,

dels herrar *Lindhagen* och *Persson* i Norrköping, vilka anfört:

»En huvuduppgift för ifrågavarande lagförslag är att bereda utlänningar, som vistas i Sverige, en ordnad rättsställning, så att de veta vad de ha att rätta sig efter och ej äventyra att när som helst hemfalla åt administrativt godtycke. Vi åberopa härutinnan i väsentliga delar innehållet i bifogade, av advokaten Eliel Löfgren i anledning av propositionen framförda tankar i ämnet, samt hänvisa till den exemplifiering av det nuvarande tillståndet, som återgivits i en reservation till lagutskottets betänkande nr 6 år 1910.

En annan uppgift för lagstiftningen, som synes företrädesvis varit bestämmande för den nu framlagda propositionen, kan ock vara angelägenheten att erhålla kännedom om och eventuellt öva någon kontroll på här i riket vistande utlänningar. I vad mån dylik kontroll bör ordnas genom en anmälningsskyldighet, organiserad på sätt utskottet ifrågasatt, ha vi ej hunnit bilda oss någon bestämd uppfattning om. Dock vilja vi framhålla, att kontrollen ej får ordnas så, att den såsom regel får form av polisuppsikt på här vistande utlänningar.

Beträffande herr Steffens motion ha vi ansett, att ett övervägande bör äga rum, i vad mån de av honom anförda synpunkterna må i den förevarande lagstiftningen vinna avseende.»

dels herr *af Ekenstam*, som anfört: »Jag har icke haft tillfälle närvara i utskottet, då detsamma fattade definitivt beslut angående föreliggande lagförslag, och är ej heller enig med utskottet i det slut, till vilket det kommit. Efter min uppfattning hade förslaget mycket väl kunnat läggas till grund för den åsyftade lagstiftningen.»

Lagförslag ang. förbud för vissa utlänningar att vistas i Sverige. (Forts.)

dels ock herr *Gezelius*, greve *Lagerbjelke*, herr *von Baumgarten* och greve *Spens*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Steffen: Herr talman, mina herrar! Lagutskottet har till behandling förehaft en av mig, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 42, väckt motion, i vilken jag berör frågan om införsel genom arbetsgivare och om invandring till Sverige av arbetare med lägre levnadsstandards än motsvarande svenska arbetare. Jag har sökt i min motion påvisa faran för svenska arbetares levnadsstandards av en sådan invandring, särskilt om den sker i större omfång. Det kan ju sägas, att sådan invandring och införsel av utländska arbetare ännu icke fått ett större omfång. Jag tillåter mig dock att peka på framtiden och att fästa uppmärksamheten på betydelsen av att i en fråga som denna stämma i bäcken hellre än att nödgas vidtaga hämmande åtgärder i ån. Jag har därför begärt rätt för myndigheterna att vid sådana främmande arbetares ankomst till riket eller omedelbart efteråt avvisa dem.

Jag har i min motion tillåtit mig föreslå, att lydelsen av andra stycket i 1 kap. 1 § efter orden »ärligen försörja sig» skulle bliva denna: »eller till riket ankommer under omständigheter, som göra sannolikt, att han av arbetsgivare här i landet skall användas till att ersätta strejkande eller lockoutade svenska arbetare. Samma lag vare ock, där det beträffande utlänning, som till riket ankommer för att söka sitt uppehälle, skäligen bör antagas, att hans av rent personliga omständigheter eller av allmänna nationella och sociala förhållanden i hans hemland betingade löne- och levnadsanspråk stå så lågt under motsvarande svenska arbetares löne- och levnadsstandards, att hans konkurrens i den svenska arbetsmarknaden måste förminska svenska arbetares möjligheter att upprätthålla och höja dessa sina löne- och levnadsstandards.»

Lagutskottet yttrar med anledning av detta mitt förslag i slutet av sitt utlåtande på sidan 19 följande: »Vad till sist angår herr Steffens motion, synes densamma angå ett ämne, vilket, såsom departementschefen framhållit, icke är avsett att regleras genom förevarande lagstiftning.»

Mig synes, att här föreligger en ganska stark tvetydighet i uttrycket »avsett». Menas därmed, att man har den uppfattningen, att en sådan åtgärd som den jag föreslår alls icke är behörig inom ramen av den föreliggande lagstiftningen? Eller menar man med uttrycket »avsett», att ett sådant tillägg till lagen i fråga visserligen kan vara principiellt berättigat, men att tiden ännu icke är inne för att taga ett sådant steg? Jag kan icke få klart för mig,

Lagförslag ang. förbud för vissa utlänningar att vistas i Sverige. (Forts.)

vilketdera utskottet menar, och det synes mig vara av vikt, att vi få någon upplysning härutinnan.

Jag ber att få hänvisa till, vad Riksdagen år 1907 i sin skrivelse uti ifrågavarande ärende yttrade. Detta återfinnes på sidan 19 i Kungl. Maj:ts proposition. Riksdagen yttrade bland annat: »Invandrande arbetssökande utlänningar kunna i vissa fall obehörigen bidraga till att försämra svenska arbetares utsikt till förvärv.» Detta står i ett sammanhang, som tyckes visa, att Riksdagen ansåg, att den bestämmelse, som jag föreslagit, principiellt mycket väl kan höra till den ifrågavarande lagstiftningen. Samma mening synes mig kommerskollegium hava biträtt i sitt utlåtande, som finnes anfört, bland annat, på sidan 29 i Kungl. Maj:ts proposition, där det heter: »I detta sammanhang finner kommerskollegium den frågan böra komma i betraktande, huruvida lagstiftningen på förevarande område bör söka reglera konkurrensen på arbetsmarknaden mellan inhemsk och utländsk arbetskraft.» Kommerskollegium säger i fortsättningen i sitt utlåtande, att kollegium icke anser det *för närvarande nödvändigt* att skrida till en sådan åtgärd.

Jag vore naturligtvis tacksam att ifrån lagutskottets sida få ett förtydligande av det av mig nyss citerade yttrandet av lagutskottet, emedan ett sådant förtydligande ju kan hava betydelse för ärendets behandling i framtiden. Jag vill erinra om, att vårt land i öster gränsar till ett mycket stort och folkrikt land, inom vilket ofantliga arbetarmassor ha en mycket lägre levnadsstandard och mycket mindre löneanspråk än motsvarande svenska arbetare. Vi iakttaga dessutom, att dessa ryska arbetare i mycket stor utsträckning söka förbättra sina dåliga ekonomiska förhållanden såsom vandringsarbetare i främmande länder. Om det ock är fallet, att vi ännu icke i vårt land fått en alltför betydelsefull frivillig inströmning av lågt stående vandringsarbetare från vår östra granne, och om svenska arbetsgivare ännu icke i stor utsträckning använt möjligheten att åtkomma billig arbetskraft därifrån, är dock situationen synnerligen oroande. Jag behöver icke påpeka, att det ur synpunkten av våra utrikes förbindelser vore mycket lugnare att hava skaffat oss en lagstiftning av ifrågavarande art, redan *innan* en konflikt mellan våra egna arbetares berättigade intressen och sådana till oss invandrande främmande arbetare bleve akut. Att stora och betänkliga svårigheter kunna uppstå på detta område, förstå vi ju och påminnas därom t. ex. genom vad vi läsa i tidningarna om konflikter mellan Nordamerikas förenta stater (särskilt vissa västliga stater inom den stora Unionen) och den närmaste asiatiska grannen på andra sidan Atlanten.

Då utskottet emellertid hemställt om ett nytt förslag till lagstiftning, vill jag för min del med mitt yttrande blott hava understrukit, att det enligt mitt förmenande är dels fullständigt behörigt och dels i närvarande tid synnerligen lämpligt att uti den ifråga-

Lagförslag ang. förbud för vissa utlänningar att vistas i Sverige. (Forts.)

satta lagen sätta in en bestämmelse av den art, som jag tillåtit mig antyda i min motion.

Herr talman! Med stöd härav vill jag tillåta mig yrka bifall till herrar Lindhagens och Perssons i Norrköping reservation.

Herr af Ekenstam: Herr talman, mina herrar! Då herr Steffen efterlyste att få någon upplysning om, vad rätteligen mom. 2 i utskottsbetänkandet skulle betyda, så beklagar jag, att åtminstone icke jag kan stå till tjänst med detta och sålunda göra mig förtjänt av den utomordentliga tacksamhet han lovade den, som kunde giva den upplysningen. Denna min okunnighet sammanhänger helt och hållet med den ställning, i vilken jag står till det föreliggande utlåtandet, vilket nog har tillkommit väl så hastigt och åtminstone i åtskilliga av sina delar, då det framkommit, utgjorde en överraskning. Jag har emellertid vid det definitiva beslut, som fattades, ej kunnat närvara och vet fördenskull icke vad som inträffat. Emellertid har jag ansett, att det var min skyldighet att nu taga till orda och särskilt pointera, att den kungl. proposition, som det här gäller, är daterad den 31 december nästföregående år. Då utskottet ändock ej medhunnit annat än att på detta sätt mycket knapphändigt i Riksdagens yttersta tid komma med utlåtande, synes det mig dock egendomligt, att just denna proposition blivit så eftersatt, under det från samma utskott kommit utlåtanden över propositioner, som varit daterade vid en till och med alltför långt framskriden riksdagstid. Om detta sammanhänger med det slut, till vilket utskottsmajoriteten velat komma, eller vad som annars varit anledningen, det har åtminstone icke jag tillfälle att upplysa om. Men då uti detta utlåtande hemställes, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt för Riksdagen framlägga nytt förslag i ämnet, kan det ju vara fara värt, att, då ett sådant nytt förslag framkommer, Kungl. Maj:t anser sig ha fullgjort allan rättfärdighet, om han endast tar hänsyn till de anvisningar och vinkar, som i motiveringen från utskottet här framkommit. Det är i detta avseende jag just från början skulle vilja framlägga min reservation, då jag ingalunda anser, att det endast är detta, som här framställts i de särskilda anmärkningspunkterna eller önskemålen, som kan vara att göra. Jag har därför ansett mig böra få detta yttrande till protokollet.

För övrigt har jag, herr talman, icke något yrkande.

Herr Hellberg: I likhet med den föregående ärade talaren kan jag ej heller annat än förvånas över, att just detta ärende träffats av ödet att av utskottet undanskjutas, då man nu hört, hur lång tid det varit under utskottets behandling. Jag finner det så mycket mer otillfredsställande, som en lag som denna verkligen är av behovet påkallad och länge varit efterlängtad. Nu är därvid tydligen ingenting att göra. Utskottet hemställer, att nytt förslag måtte framdeles framläggas för Riksdagen, i vissa avseenden om-

Lagförslag ang. förbud för vissa utlänningar att vistas i Sverige. (Forts.)

arbetat. Emellertid vill jag göra några erinringar mot utskottets betänkande. I § 1 talas om, att vissa kategorier skola kunna omedelbart avvisas, då de beträda Sveriges mark. Mot denna paragraf har utskottet gjort några anmärkningar, men det förefaller mig, som om utskottet förbisett en omständighet, som jag ber att få fästa uppmärksamheten på. Här står: »Utländska zigenare etc. få vid ankomsten till riket eller omedelbart därefter avvisas. Samma lag vare om annan utlänning etc. Dock må den ej avvisas», heter det i mom. 2, »som innehar medel för sitt och med honom ankommande familjemedlemmars uppehälle under åtta dagar.»

Till en början synes det mig, att man kan stanna i tvekan om, huruvida detta tillägg syftar på båda momenten eller endast på det senare. Men därmed må nu vara hur som helst, så vågar jag säga, att i oändligt många fall, såvida detta tillägg, att om personen i fråga äger medel för sitt och med honom ankommande familjemedlemmars uppehälle under åtta dagar etc., skall gälla, det kommer att visa sig, att ett stort antal kan uppfylla detta villkor och sålunda icke bliva föremål för avvisning. Om jag tänker på zigenarna, så äro de ofta väl utrustade och rent av kapitalstarka, när de beträda svensk mark; de kunna innehava hundratals kronor.

Kommer man sedan till den andra kategorien, som utskottet någonstans talar om, nämligen soutenörer, yrkesspelare och dylika, gäller om dessa detsamma, måhända i ännu högre grad. Jag skulle därför finna önskvärt, att denna bestämmelse helt enkelt utginge ur paragrafen.

Vidare skall jag be att få fästa uppmärksamheten på någonting, som utskottet yttrat på sidan 19. Där talas om i näst sista punkten, att skäl föreligga för vissa ändringar, bland annat borttagandet av stadgandena om förhörs hållande i visst fall av fängelseföreståndare. Om man nu jämför detta uttalande med § 7 i förslaget, så säges i denna paragraf, att Konungens befallningshavande, om anledning finnes att utvisa en person, skall låta inställa denna till förhör. Dock må, om han undergår straffarbete, förhör efter Konungens befallningshavandes förordnande kunna hållas av fängelseföreståndaren. Detta finner utskottet tydligen olämpligt. Jag antager, även om det icke är utsagt, att det varit utskottets mening, att förhöret borde hållas inför Konungens befallningshavande, även om personen sitter häktad. Detta förefaller mig sammanhänga bra litet med vad utskottet säger på sidan 18 om, att beslut om utvisning, då det gäller en person, som sitter häktad, bör fattas just, under det han avtjänar straffet. Jämför man detta med uttalandet på sidan 19, vet jag knappt, hur det skulle gå till beträffande förhör med en person, som sitter häktad, om ej man vill anlita omvägar. Personen kan ju förvaras på långt avlägset ställe, t. ex. i ett kronohäkte, och skulle då föras till länsstaden, eller ock skulle Konungens befallningshavande få begiva sig till orten, där personen förvaras. Jag vet ej, hur utskottet menat. Jag skulle anse det

mycket olämpligt, om utskottets uttalande här komme att beaktas vid lagförslagets omarbetande.

Jag har ansett mig böra göra dessa erinringar till det övervägande vid lagens vidare bearbetande, som de kunna anses förtjäna.

Lagförslag ang. förbud för vissa utlänningar att vistas i Sverige. (Forts.)

Herr Alexanderson: Här har, herr talman, framställts anmärkningar särskilt från herr af Ekenstams sida över ärendets behandling. Bland annat har han yttrat, att han för sin del, på grund av att han ej var närvarande vid den definitiva slutbehandlingen av detta ärende, ej vore i tillfälle att upplysa, vilka skäl som föranlett, att utskottet kommit till det resultat det gjort. Men jag hemställer, om ej dessa skäl skulle kunna uppsökas i utskottets eget utlåtande. De förefalla mig där tämligen tydligt angivna. Utskottet säger nämligen, att det anser, att på en lag av ifrågavarande art bör läggas två uppgifter, nämligen dels å ena sidan, att lagen skall utgöra ett kraftigt stöd åt våra myndigheter vid deras strävanden att befria oss från skadliga utländska element, och dels å andra sidan, att lagen skall giva behörig rättstrygghet åt dem, som på grund av sin främmande nationalitet kunna komma att bli utsatta för myndigheternas ingripande i nyss nämnda syfte. Utskottet anger, att det för sin del tror, att bägge dessa i viss mån motsatta uppgifter skulle kunna var för sig tillgodoses bättre, om förslaget hade varit i vissa av utskottet uppgivna avseenden annorlunda lagt.

Framför allt har utskottet angivit, att det icke kunnat finna de skäl avgörande, som föranlett, att uti det slutliga kungliga förslaget den ordinära anmälningsskyldigheten för utländska undersåtar har borttagits. Utskottet har icke ansett de anförda betänkligheterna mot en sådan anmälningsskyldighet och det besvär den ju onekligen medför både för dem, som utsättas för densamma, och för myndigheterna varit tillräckligt vägande med hänsyn till vikten av den kontroll, som därigenom möjliggöres och som eljest ej kan i någon avsevärd mån upprätthållas. Men med denna uppfattning har utskottet måst avstyrka bifall till det kungl. förslaget. Ty, såsom utskottet påpekat, lagrådet har mot de i det tidigare förslaget ingående anmälningsföreskrifterna med rätta anmärkt åtskilligt, som gör, att detta förslag ej omedelbart kan användas. Lagrådet har uttryckligen sagt, att anmälningarna nödvändiggöra en grundlig omarbetning. En sådan grundlig omarbetning har lagutskottet verkligen ej sett sig i tillfälle att verkställa. Även om tiden hade räckt till, tvivlar jag, att utskottet skulle ansett sig äga den kompetens, som fordras för detta ganska krävande arbete.

Utskottet har för det andra ansett, att rättstryggheten för enskilda, som kunna drabbas särskilt av ett utvisningsbeslut, ej genom förslaget kan anses vara i erforderlig mån tillgodosedd, utan har i det hänseendet gjort åtskilliga anmärkningar, till vilka jag skulle ytterligare kunna foga en och annan. Även i dessa delar skulle

Lagförslag ang. förbud för vissa utlänningar att vistas i Sverige. (Forts.)

således förslaget krävt en högst väsentlig omarbetning, för att utskottet skulle kunnat lägga fram ett positivt förslag för kamrarna. — Dessutom tror jag, att man kan tillägga, att beträffande det rent lagtekniska i förslaget utskottet vid sin granskning tyckt sig finna, att ett som annat företedde bristfälligheter; även detta förhållande skulle ju ökat utskottets arbete.

Det låg nu på utskottets bord andra stora ärenden, som faktiskt upptagit utskottet till fullo under all den tid utskottet över huvud kunnat avse för sitt arbete. Det förefaller mig därför ganska naturligt, att, då utskottet efter den första realbehandlingen kände sig ytterst tvivlande om, att det skulle kunna komma ut något positivt resultat av ett närmare bearbetande av föreliggande förslag, utskottet icke ville offra en lång tid därpå med den uppenbara risken, att det då icke hunnit realbehandla en rad av delvis ytterst viktiga förslag, som utskottet nu verkligen hunnit realbehandla och som Riksdagen antingen redan fattat beslut om eller åtminstone har liggande på kamrarnas bord.

Jag tror mig härmed ha besvarat den av herr af Ekenstam gjorda anmärkningen på ett fullt tillfredsställande sätt. Det är ju ingalunda något nytt, att lagutskottet förklarar sig icke vilja ingå i behandling av ett förslags detaljer, utan på grund av de principiella anmärkningar det framställt mot förslaget finner sig föranlett att hemställa om avslag å hela förslaget. Sådant har förekommit flera gånger. Om man däremot vill säga, att utskottet ej inlåtit sig i realbehandling av det — såsom anmärkts, redan tidigt framlagda — förslaget, så är detta oriktigt. Tvärtom — utskottet har i flere olika repriser företagit en sådan realbehandling, ehuru det icke ingått på detaljundersökning av alla förslagets särskilda stadganden, utan hållit sig till en mera principiell debatt över åtskilliga av dess viktigare punkter.

Jag ber därefter att få säga några ord även med hänsyn till herr Steffens anmärkningar. Han frågade vad lagutskottet menat med sin uttalade uppfattning, att det ämne, som herr Steffens motion angår, icke är avsett att regleras genom förevarande lagstiftning. Han har påpekat, att något sådant dock avsågs att regleras genom den invandringslag Riksdagen begärde år 1907. Ja, om man ser på den gång detta ärende haft alltifrån riksdagsskrivelsen till nu, skall man finna, att det ifrågavarande lagarbetet har tämligen väsentligt skiftat gestalt. 1907 års riksdagsskrivelse led nog av åtskillig oklarhet om vad den egentligen ville. Den synes egentligen ha gällt en invandrings-, icke en utvisningslag; å andra sidan fanns där en sammanblandning av frågan om förhindrande av en *socialekonomiskt* skadlig invandring och frågan om avvisande av socialt *odugliga* element, som också omnämndes vara avsedda med ifrågavarande lagstiftning. Det blev emellertid under lagarbetets fortgång tydligt, att man borde i ett sammanhang för sig behandla alla frågor om behandling av de på grund av deras sociala oduglig-

Lagförslag ang. förbud för vissa utlänningar att vistas i Sverige. (Forts.)

het eller skadlighet icke önskliga individerna af främmande nationalitet; och det är ju *detta*, som har varit föremål för det senare lagarbetet. Departementschefen och lagrådet ha också påpekat, att det här är fråga om avvisning och utvisning av dylika element. På den andra frågan har man vid förevarande lagarbete icke inlåtit sig. Då har ju lagutskottet haft fullt skäl att säga, att det senare är ett ämne, som icke är avsett att regleras i en lag sådan som den nu föreslagna. Om man i en sådan lagstiftning, såsom herr Steffen nu gjort, toge upp ett enstaka moment av den stora socialekonomiska immigrantlagstiftningsfrågan och fogade in detta i denna lag, hade man ju i själva verket förfarit bra irrationellt. Lämpligare är att låta hela detta problem — ifall man anser det över huvud böra upptagas, något, varom lagutskottet ej uttalat sig — upptagas i alla sina delar i ett sammanhang för sig. Det är ju ock från rättsvetenskapligt håll förordat beträffande en sådan här utvisnings- eller avvisningslagstiftning, att den icke skall avse skydd för det nationella arbetet. Ett dylikt skydd kan icke *i och för sig* vara tillräckligt motiv för invandringsförbud, heter det uttryckligen i det internationella rättsinstitutets förslag till principuttalande, som bifogats den kungliga propositionen, och där det närmare utvecklas, att utvisning aldrig bör äga rum till skydd för ett enskilt intresse, för att omöjliggöra en lagligen tillåten konkurrens eller för att hindra någon att göra lagliga anspråk gällande o. s. v. Huru man bör ställa sig till det av herr Steffen upptagna problemet, synes sålunda under alla förhållanden böra bliva föremål för övervägande i annat sammanhang, och det är detta utskottet velat uttala utan att därmed på något vis hava givit på hand, huru utskottet skulle ställa sig till de socialekonomiska problem, som herr Steffen begärt skulle i en viss punkt upptagas till behandling i ifrågavarande lagstiftning.

Slutligen har herr Hellberg frågat, huru utskottet menade, då det å ena sidan velat, att en utvisning skulle äga rum i omedelbart sammanhang med ådömande av frihetsstraff, men å andra sidan icke ansett lämpligt, att förhör hålles inför fängelseföreståndarna. Ja, utskottet har uttalat en viss tveksamhet om huruvida det är den administrativa myndigheten, som över huvud bör besluta om utvisning, då den sker som en påföljd av begånget brott. Utskottet har sagt, att, *även om,* såsom i förslaget sker, detta skall vara föremål för administrativ myndighets beslut, utskottet velat hava åtskilligt bättre garantier för en behandling av den till utvisning ifrågasatte såsom en *part,* med en parts rättigheter, inför en rannsakande och dömande myndighet. Om man av praktiska skäl i vårt land likvisst finner sig böra förlägga behandlingen av dessa ärenden till administrav myndighet, så får man ju i alla fall erinra sig, att de ändå i själva verket äro av den karaktär, att de närmast böra jämställas med ärenden, som handläggas av domstol. Det kan då enligt utskottets uppfattning ej gå för sig att låta handläggnin-

Lagförslag ang. förbud för vissa utlänningar att vistas i Sverige. (Forts.)

gen anförtros åt personer, som genom sin utbildning icke alls kunna förväntas hava den skolning, som för en lämplig sådan handläggning erfordras. Utskottet har velat framdraga denna enskilda punkt såsom ett exempel bland andra på ett i det förevarande lagförslaget på åtskilliga håll framträdande underskattande av behovet av betryggande handläggningsordning. Jag tror, att utskottet mycket väl kan försvara denna uppfattning.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Steffen: Herr talman! Jag ber att få uttrycka min tacksamhet till herr Alexanderson för hans, enligt min mening synnerligen välbehövliga, förtydligande av utskottets uttalande i den sista delen av dess motivering. Detta ger mig ett osökt tillfälle att förklara, att jag för min del är av alldeles motsatt uppfattning mot herr Alexanderson. Jag anser det ingalunda irrationellt, utan tvärtom synnerligen rationellt och praktiskt att med en sådan lagstiftning, som här är fråga om, införliva bestämmelser av den socialekonomiska art, som jag har förordat. Och det förefaller mig, som om den utländska lagstiftningen, exempelvis Förenta staternas, pekar på den vägen såsom framkomlig. Ett sammankopplande av de av mig ifrågasatta socialekonomiska bestämmelserna med bestämmelser av annan art skulle medföra den fördelen, att de socialekonomiska bestämmelserna icke kunde så lätt tolkas såsom riktade mot vissa, främmande nationer. Däremot skulle en sådan olägenhet skarpt framträda genom en speciallagstiftning.

Jag får dessutom begagna tillfället att framhålla, att jag icke kan biträda de principer, som institutet för internationell rätt den den 9 december 1892 i Genève bestämde för denna frågas behandling. De synas mig vara i hög grad olämpliga och även rent oriktiga.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Gezelius: Det har redan under debatten erinrats om att med den uppfattning, som utskottsmajoriteten har gjort gällande vid ärendets behandling, detaljbehandling av lagförslaget icke ägt rum. Jag nödgas erinra om detta sakförhållande icke i syfte att framställa något klander mot utskottets majoritet för dess arbetssätt, utan för att därmed motivera det yrkande, som jag har avsett att framställa. Trots det att detaljgranskning av förslaget icke ägt rum inom utskottet, har utskottets majoritet, såsom kammaren behagade finna, vid sin hemställan om utarbetande av ett nytt lagförslag i ämnet framställt såväl principiella som ingående detaljerade erinringar, som enligt utskottets förmenande böra beaktas i en blivande lagstiftning. När jag hört debatten här i dag, finner jag min uppfattning från utskottet bekräftad, att bland dem, vilka dikterat beslutet, icke saknats de, som hava velat inrymma eller

tillgodose även ett helt annat, mera omfattande syfte än Kungl. Maj:t avsett med lagförslaget i fråga.

Lagförslag ang. förbud för vissa utlänningar att vistas i Sverige. (Forts.)

Det gäller ju endast att, då hart när varje lagstiftning saknas för reglering av vissa utlänningars vistande här i riket, om vilka det icke kan råda någon tvekan, att de äro i mer eller mindre grad till skada, till risk för samhället, åstadkomma ett lagstadgat ordnande av dessa förhållanden. Om man i likhet med den siste ärade talaren vill koppla ihop med denna fråga det intresse, som jag finner från *hans* sida helt naturligt, eller att söka på lagstiftningens väg reglera konkurrensen på arbetsmarknaden, såvitt den kan beröras av främmande arbetare, så har man fört frågan in på ett helt annat plan, och man tvingas då lägga helt andra synpunkter på lagstiftningen i dess helhet. En sådan reglering är uttryckligen icke här avsedd, och en reglering i det hänseende han önskar låter sig givetvis, såvitt statsmakterna finna den vara av behovet påkallad eller lämplig, genomföras fristående. Men det duger icke att lägga samma synpunkter på den lagstiftning som här är i fråga.

När utskottet i sin anvisning af de riktlinjer, efter vilka lagstiftningen borde äga rum, uttalat sig för anmälningssystemets genomförande, vill jag för min del hava sagt, att ett anmälningssystem låter sig väl genomföras på ifrågavarande lagstiftningsområde, men det beror helt och hållet på, hur saken ordnas. Som kammaren behagade erinra sig, förelåg i det ursprungligen utarbetade lagförslaget ett anmälningssystem, men det sätt, på vilket frågan var löst, blev särskilt i lagrådet föremål för en rätt ingående kritik. Kungl. Maj:t stannade då vid den uppfattningen, att förslaget icke borde byggas på anmälningssystem i vidare mån, än när Kungl. Maj:t prövade lämpligt för särskilda fall eller på särskilda områden; och lagförslaget ger enligt 19:e paragrafen Kungl. Maj:t rätt att föreskriva anmälningsskyldighet. Att emellertid obetingat, och såsom nödvändigt uppställa kravet på anmälningsplikt synes mig icke vara under alla förhållanden tillrådligt. Det låter sig dock icke med säkerhet bedömas förr än man sett ett praktiskt utfört anmälningsförslag. Jag är därför tveksam, om jag i den punkten skall ansluta mig till utskottets uppfattning om den väg, på vilken lagstiftningen bör byggas. Men jag är än mer tveksam att ansluta mig till utskottets mening, då jag ser den grundton, som synes mig gå igenom förslaget i övriga delar, att man här icke skulle åstadkomma en lagstiftning, som möjliggör ett resolut utövande av statens solklara skyldighet att hålla samhället fritt från farliga utländska individer, utan vill omgärda denna skyldighet med garantier, vilka vålla oskälig tidsutdräkt och därmed fara för att utövandet av statens myndighet icke blir effektiv.

Vad vidare angår de detaljerinringar, som framställts, är det, som kammaren behagar finna av ärendets behandling i utskottet, omöjligt för oss, som icke varit i tillfälle att inverka på beslutet i dessa delar, att säga, huruvida dessa detaljanmärkningar äro moti-

Lagförslag ang. förbud för vissa utlänningar att vistas i Sverige. (Forts.)

verade och än mindre, huruvida de äro uttömmande. Skulle även Första kammaren godkänna det förslag, som här föreligger till en skrivelse med angiven motivering, synes det mig sannolikt, att Kungl. Maj:t anser sig skyldig att så långt som möjligt följa de anvisningar, som i utskottets betänkande hava lämnats. Under sådana förhållanden skulle ett efter dessa linjer utarbetat förslag näppeligen kunna med samma rätt bliva föremål för kritik och eventuella ändringsyrkanden.

Jag kan icke yrka bifall till lagförslaget sådant det föreligger, då jag icke tilltror mig att tillstyrka det i dess helhet. Jag är även betänksam emot den ståndpunkt Kungl. Maj:t intagit vid avfattningen av 17 paragrafen i lagförslaget, som berör en fråga, som av herr Steffen här varit föremål för behandling och som på ett ganska ömtåligt sätt berör samma synpunkter som hans. Det föreliggande lagförslaget strider här emot den princip, på vilken Kungl. Maj:t ansett lagförslaget böra byggas och strider även mot den uppfattning, som lagrådet utan meningsskiljaktighet ansett böra komma till synes i lagstiftningen på ifrågavarande område. Jag vill emellertid icke ingå i någon närmare motivering av min tvekan i denna punkt.

Vad jag sålunda här haft äran anföra torde motivera den hemställan jag tar mig friheten att göra, att kammaren behagade utesluta motiveringen till det af utskottet framställda yrkandet, och att kammaren alltså måtte, med strykande av motiveringen, bifalla det slut, vartill utskottet kommit.

Herr Steffen: Herr talman! Jag ber att få återtaga mitt förut gjorda yrkande och hemställer att ur utskottets motivering måtte utgå det stycke, som börjar med orden »Vad till sist angår herr Steffens motion» och slutar med »förevarande lagstiftning», samt att i dess ställe måtte insättas sista stycket i herrar Lindhagens och Perssons i Norrköping reservation, vilket börjar med orden »Beträffande herr Steffens motion» och slutar med orden »vinna avseende.»

Herr Alexanderson: Jag är uppkallad av ett par yttranden av herr Gezelius. Han har beskyllt utskottet för att i sin motivering hava velat minska myndigheternas möjlighet att avlägsna för staten farliga individer. Detta påstående från hans sida måste jag möta med en bestämd gensaga. Tvärtom har utskottet i vissa hänseenden yrkat, att det skulle givas skärpta bestämmelser både beträffande avvisning och utvisning i fråga om särskilt sådana osociala typer som yrkesspelare, prostituerade m. fl. kategorier. Men utskottet har visserligen ock uttalat, att det borde i fråga om den utvisning, som handhaves icke av Kungl. Maj:t,utan av underordnade myndigheter, av Konungens befallningshavande, ges mera bestämd formulering av de olika utvisningsanledningarna.

Lagförslag ang. förbud för vissa utlänningar att vistas i Sverige. (Forts.)

Detta lagförslag innehåller *tre* olika arter av utvisning, nämligen den åt Konungens befallningshavande anförtrodda, så att säga *ordinära*, vidare den i 13 § omförmälda *politiska* utvisningen — även den en *ordinär* utvisning, men som är förbehållen Kungl. Maj:t — och slutligen i 19 § en *extra ordinär* rätt för Kungl. Maj:t att i vissa fall, när förhållandena det särskilt påkalla, företaga en utvisning, en utvisning så att säga »en masse». Beträffande båda dessa sista slag av utvisning har utskottet *icke* gjort någon anmärkning. Sålunda har utskottet bland annat icke uttalat någon anmärkning mot ett så allmänt hållet stadgande som att »därest sådant för rikets säkerhet eller eljest i statens intresse finnes påkallat må Konungen förordna om utvisning av utlänning, som i riket vistas». Men beträffande den åt Konungens befallningshavande givna utvisningsrätten har utskottet ansett, att det bl. a. bort starkare markeras, att den icke får gå in på de områden, som tillhöra den politiska utvisningstypen, som bör handhavas av Kungl. Maj:t.

Då herr Gezelius nu slutligen — om jag förstod rätt — yrkade, att kammaren skulle, visserligen bifalla utskottets utlåtande, men däremot ogilla motiveringen, vill jag bara framhålla, hurusom en sådan åtgärd icke rimligen kan annat än vara ägnad att försvåra lösningen av den lagstiftningsuppgift, som just från det hållet som herr Gezelius representerar, man sagt sig vara så angelägen om, att den bör få en lösning ju förr dess hellre. Ty det är givet, att denna lagstiftningsuppgift måste komma att bliva kinkigare, om det framträder så stark oenighet mellan kamrarna om lagarbetets riktlinjer, som den vilken skulle markeras genom ett Första kammarens ogillande av utskottets motivering. Man kan nämligen vara fullkomligt säker på, att medkammaren, om den ogillar motiveringen, åtminstone icke gör det i den riktning, som herr Gezelius önskade få markerad genom ogillandet i Första kammaren.

Jag är så mycket mera förvånad över herr Gezelii yrkande i den riktningen, därför att det syntes framgå under utskottets arbete, att de anmärkningar gentemot förslagets otydlighet och bristande garantier för den enskildes rättstrygghet, som framställdes inom utskottet, från alla sidor medgåvos vara till övervägande del ganska befogade. Blott därom syntes egentligen olika meningar råda, huruvida man icke skulle kunna genom en överarbetning av lagförslaget befria det från dessa brister eller huruvida anmärkningarna borde föranleda till det slut, vartill utskottet slutligen kom. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Trygger: Det är synnerligen beklagligt, att ett ärende, som från Kungl. Maj:t så tidigt inkommit till Riksdagen, först nu i Riksdagens sista timme kommit till behandling inom kammaren. Det är så mycket beklagligare, som denna fråga, som Kungl. Maj:t underställt Riksdagen, är en fråga av stor betydelse.

Emellertid, när nu saken ligger som den ligger, må man icke

Lagförslag ang. förbud för vissa utlänningar att vistas i Sverige. (Forts.)

förtänka kammaren, ifall kammaren icke genast kan gå med på att binda sig vid en motivering, som icke är noggrant prövad av kammarens ledamöter inom utskottet, och som kammaren framför allt själv icke haft tillräcklig tid att överväga. Denna motivering, däri man vill giva anvisningar till Kungl. Maj:t, kan jag visserligen icke för min del ogilla, men å andra sidan kan jag icke heller utan vidare godkänna den, och jag tror det riktiga är från kammarens synpunkt, att kammaren stryker motiveringen, varefter Kungl. Maj:t ju fullkomligt obunden kan pröva ärendet på nytt och taga hänsyn till de skäl, som i motiveringen anförts, för så vitt de verkligen hava så stor inneboende kraft, att de böra giva anledning till ändringar i det kungliga förslaget.

Herr talman, jag vågar således underställa kammaren, huruvida icke det riktiga skulle vara, att kammaren med uteslutande av motiveringen bifaller utskottets hemställan, d. v. s. att kammaren således icke ogillar motiveringen, utan endast stryker bort densamma.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr vice talmannen yttrade, att beträffande föreliggande utlåtande förekommit följande yrkanden: 1:o) att utskottets yttrande skulle godkännas i dess helhet; 2:o) av herr *Steffen*, att utskottets hemställan skulle bifallas, men att, i avseende på motiveringen kammaren skulle i stället för sista stycket av utskottets uttalande antaga sista stycket av det förslag, som innefattades i den av herrar Lindhagen och Persson vid utlåtandet fogade reservationen; och 3:o) av herr *Gezelius*, att kammaren, med utelämnande av all motivering, endast skulle godkänna det slut, vartill utskottet i föreliggande utlåtande kommit.

Sedermera gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till det av herr Gezelius framställda yrkandet vara med övervägande ja besvarad.

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 24 och 25 i denna månad bordlagda utlåtande nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I den till Riksdagen den 14 januari 1913 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen dels i punkten 162 av åttonde huvudtiteln att i avbidan på proposition rörande omorganisation av folkskoleseminarierna i riket för sådant ändamål beräkna en ökning av det å ordinarie stat uppförda anslaget till seminarier för folkskollärares bildande med 180,000 kronor, dels ock i punkten 166 av samma huvudtitel att i avbidan på proposition rörande omorganisation av

folkskoleseminarierna i riket för höjning av stipendierna för seminarieelever beräkna en ökning av det å ordinarie stat uppförda anslaget till stipendier för seminarieelever med 100,000 kronor.

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en den 4 april 1913 avlåten, till statsutskottets förberedande behandling överlämnad proposition (nr 205), under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att

dels till förstärkande av folkskoleseminariernas lärarkrafter med 13 ämneslärare samt 12 lärare vid övningsskolorna, till bestridande av ersättning enligt stadgade grunder till övningslärare vid seminarierna för utsträckt tjänstgöring ävensom till beredande av tillgång till ökning av de till materiell samt ved och ljus m. m. för de olika seminarierna utgående årliga anslagen höja det nu under rubriken: Seminarier för folkskollärares bildande, i riksstaten å ordinarie stat uppförda anslaget å 617,165 kronor, utöver redan äskat belopp av 46,750 kronor, med 73,515 kronor samt i riksstaten uppföra detsamma under förändrad benämning: Folkskoleseminarierna, med 737,430 kronor;

dels för beredande av tillfällig löneförbättring till de ordinarie lärarna och lärarinnorna vid folkskoleseminariernas övningsskolor, i Stockholm och Göteborg med 400 kronor för lärare och 300 kronor för lärarinna och i övriga städer med 300 kronor för lärare och 200 kronor för lärarinna, bevilja på extra stat för år 1914, utöver redan äskat belopp av 9,800 kronor, ytterligare 1,500 kronor;

dels för beredande av tillgång till anskaffande av böcker, undervisningsmateriell, m. m. vid de särskilda seminarierna bevilja på extra stat för år 1914 ett belopp av 84,400 kronor;

dels höja det i riksstaten å ordinarie stat uppförda anslaget till stipendier för seminarieelever från 93,750 kronor, utöver förut äskat belopp å 6,400 kronor, med ytterligare 100,150 kronor till 200,300 kronor;

dels till stipendier för seminarieelever vid vissa parallellklasser vid folkskoleseminarierna i Uppsala, Strängnäs, Falun och Kalmar bevilja på extra stat för år 1914, utöver redan äskade belopp, ytterligare 7,200 kronor;

dels och besluta, ej mindre att berörda två ordinarie anslag till folkskoleseminarierna och till stipendier för seminarieelever måtte utgöra ett gemensamt reservationsanslag för folkskoleseminarierna, än även att det i riksstaten å ordinarie stat uppförda anslaget: Undervisningsmateriell m. m. för folkskolor, å 30,000 kronor, vilket anslag nu tillika med de ordinarie anslagen till seminarier för folkskollärares bildande, till stipendier för seminarieelever samt till arvoden åt folkskoleinspektörer utgjorde ett gemensamt reservationsanslag, skulle i riksstaten uppföras såsom ett särskilt reservationsanslag.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft nedannämnda i förevarande ämne inom Riksdagen väckta motioner,

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

i vilka föreslagits, i motionen nr 142 inom Första kammaren av herr *K. J. Ekman*,

att Riksdagen, därest Kungl. Maj:ts ifrågavarande anslagsyrkanden helt eller delvis bifölles, måtte vid medlens beviljande fästa såsom villkor, att sådan ändring i stadgan för folkskollärarseminarierna i riket vidtoges, att den som önskade att såsom elev vinna inträde i seminarium skulle, bland annat, genom vederbörande pastorsämbetes intyg styrka, att sökanden vore döpt medlem av svenska kyrkan och efter där åtnjuten konfirmationsundervisning behörigen förklarats berättigad till konfirmation och nattvardsgång;

i motionen nr 166 inom samma kammare av herr *Oscar Olsson*, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t vid det slutliga fastställandet av kursplanen i kristendom för seminarierna täcktes bestämma densamma med hänsyn till att kristendomsundervisningen i folkskolan borde meddelas i form av bibelläsning två à tre timmar i veckan, varvid inga hemläxor finge förekomma och utom bibeln inga andra läroböcker finge användas än en läsebok med berättelser ur Gamla testamentet;

i motionen nr 167 inom samma kammare av herr *Oscar Olsson* och i den därmed lika lydande motionen nr 358 i Andra kammaren av herr *R. Sandler*, att Riksdagen måtte ingå till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t vid uppgörandet av normalplan för seminarieundervisningen ville tillgodose det i folkundervisningskommitténs förslag upptagna nya ämnet ekonomilära i ungefär samma utsträckning, som kommittén föreslagit, och för undervisningen i ämnet anvisa tid, som ej understege två timmar i veckan i vardera av de båda högsta klasserna.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda grunder hemställt, att Riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å herrar Ekmans, Olssons och Sandlers ovanberörda motioner, måtte

a) till förstärkande av folkskoleseminariernas lararkrafter med 13 ämneslärare samt 12 lärare vid övningsskolorna, till bestridande av ersättning enligt stadgade grunder till övningslärare vid seminarierna för utsträckt tjänstgöring ävensom till beredande av tillgång till ökning av de till materiell samt ved och ljus m. m. för de olika seminarierna utgående årliga anslagen höja det nu under rubriken: Seminarier för folkskollärares bildande, i riksstaten å ordinarie stat uppförda anslaget å 617,165 kronor, utöver redan beviljat belopp av 46,750 kronor, med 66,065 kronor samt i riksstaten uppföra detsamma under förändrad benämning: Folkskoleseminarierna, med 729,980 kronor;

b) för beredande av tillfällig löneförbättring till de ordinarie lärarna och lärarinnorna vid folkskoleseminariernas övningsskolor, i Stockholm och Göteborg med 400 kronor för lärare och 300 kronor för lärarinna och i övriga städer med 300 kronor för lärare och

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

200 kronor för lärarinna, bevilja på extra stat för år 1914, utöver redan beviljat belopp av 9,800 kronor, ytterligare 1,500 kronor;

c) för beredande av tillgång till anskaffande av böcker, undervisningsmateriell m. m vid de särskilda seminarierna bevilja på extra stat för år 1914 ett belopp av 81,400 kronor;

d) höja det i riksstaten å ordinarie stat uppförda anslaget till stipendier för seminarieelever från 93,750 kronor, utöver förut beviljat belopp å 6,400 kronor, med ytterligare 50,075 kronor till 150,225 kronor;

e) till stipendier för seminarieelever vid vissa parallellklasser vid folkskoleseminarierna i Uppsala, Strängnäs, Falun och Kalmar bevilja på extra stat för år 1914, utöver redan beviljat belopp, ytterligare 3,600 kronor;

f) besluta, ej mindre att berörda två ordinarie anslag till folkskoleseminarierna och till stipendier för seminarieelever finge utgöra ett gemensamt reservationsanslag för folkskoleseminarierna, än även att det i riksstaten å ordinarie stat uppförda anslaget: Undervisningsmateriell m. m. för folkskolor, å 30,000 kronor, vilket anslag nu tillika med de ordinarie anslagen till seminarier för folkskollärares bildande, till stipendier för seminarieelever samt till arvoden åt folkskoleinspektörer utgjorde ett gemensamt reservationsanslag, skulle i riksstaten uppföras såsom ett särskilt reservationsanslag.

Reservationer hade avgivits av

dels greve *F. Cl:son Wachtmeister*, herr *O. Jonsson*, friherre *H. C. Falkenberg*, samt herrar *H. Andersson*, *C. Persson*, *G. Odqvist* och *H. Lemke*, vilka likväl ej framlagt sin mening;

dels greve *P. O. L. Klingspor*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med bifall till herr Ekmans ovanberörda motion samt med avslag å herrar Olssons och Sandlers omförmälda motioner, måtte under förutsättning att sådan ändring i stadgan för folkskollärareseminarierna i riket vidtoges, att den, som önskade att såsom elev vinna inträde i seminarium, skulle, bland annat, genom vederbörande pastorsämbetes intyg styrka, att sökanden vore döpt medlem av svenska kyrkan och efter där åtnjuten konfirmationsundervisning behörigen förklarats berättigad till konfirmation och nattvardsgång,

a) till förstärkande av etc. (lika med utskottets förslag),

dels och friherre *J. G. Beck-Friis* samt herrar *O. M. Strömberg* och *A. Åström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. Att Riksdagen med avslag å herrar Olssons och Sandlers ovannämnda motioner, måtte

a) till förstärkande av etc. (lika med utskottets förslag) samt

B. Att Riksdagen, i anledning av herr Ekmans ovan omförmälda motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida sådan ändring i stadgan

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

för folkskollärareseminarierna i riket kunde vidtagas, att den som önskade att såsom elev vinna inträde i seminarium, skulle bland annat genom vederbörande pastorsämbetes intyg styrka, att sökanden vore döpt medlem av svenska kyrkan och efter där åtnjuten konfirmationsundervisning behörigen förklarats berättigad till konfirmation och nattvardsgång.

Herr Olsson, Oscar: Jag är alldeles övertygad om att denna kammare icke har någon lust att ingå i debatt om de olika kurserna på seminariernas kursplan. Dock vågar jag förutsätta, att kammaren gör undantag åtminstone för ett ämne, nämligen det ämne, som är det kanske allra viktigaste både från den allmänna bildningens och från den nationella bildningens synpunkt, nämligen ämnet historia. Just denna kammare gör ju anspråk på att alltid låna ett villigt öra åt åtminstone de nationella synpunkterna, och på grund därav dristar jag mig att något framhålla detta på seminariernas kursplan i folkundervisningskommitténs betänkande synnerligen misshandlade ämne. Jag skall icke bry mig om att uppehålla mig vid betydelsen av undervisningen i historia för bibringande av förståelse för sambandet i utvecklingen. Icke heller skall jag giva mig närmare in på betydelsen av att samhällsfrågorna ställas i den historiska utvecklingens belysning. Det är ju tydligt, vad dessa beträffar, att det bestående kulturarvet, dess värde, endast rätt kan uppfattas i den historiska utvecklingens belysning. Och att de nya projekten i fråga om samhället och dess öden endast rätt kunna bedömas i samma belysning, det torde denna kammare vara fullt så medveten om som jag.

Nu har emellertid den nya kursplanen för seminarierna ställt undervisningen i ämnet på inknappningsstat ända dithän, att man under de två första seminarieåren icke kan meddela någon undervisning i ämnet, som på något vis kan anses bibringa eleverna någon historisk uppfattning. Det är visserligen sant, att i inträdesprövningarna fordras ett kunskapsmått i svensk historia, motsvarande fordringarna för inträde i gymnasiet. Men detta material begagnas icke alls under de två första åren. *Icke alls* är kanske för mycket sagt, men åtminstone icke nämnvärt. Under denna tid få nämligen seminariernas elever endast en timmes undervisning i veckan. Då nu veckotimmar ofta falla bort på grund av elevernas sjukdom, lovdagar och, i seminarierna, på grund av elevernas besök i övningsskolan, blir följden för många seminarieelever under de båda första åren i seminariet den, att det kan gå två till fyra veckor mellan ett par lektioner i historia, och det är alldeles tydligt, att en historieundervisning under sådana förhållanden är av ganska litet värde. Sedan har i de två övre klasserna icke större utrymme ägnats åt historien än nu, d. v. s. två timmar i veckan. I gymnasiet ägnas åt detta ämne tre timmar i veckan för mindre kurser än i seminariernas två högsta klasser. Det finnes ingen möjlighet att på

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

tillnärmelsevis tillfredsställande sätt åstadkomma några frukter av denna undervisning med det timantal, som åt ämnet är anslaget.

Det är vidare sant, att folkundervisningskommittén pekar på bättre metoder för undervisningens bedrivande i detta ämne. Man skall icke fästa sig vid minneskunskap, utan man skall just försöka få elevernas intresse fäst vid den historiska utvecklingen. Man skall försöka låta dem få en verklig historisk blick genom att låta dem läsa urkunderna bl. a. Och det är nog så bra, men det fordrar ännu flera timmar än de metoder, som redan nu användas i seminariet.

Således detta ämne, som i fråga om den allmänna bildningen torde vara ett av skolans allra viktigaste och från den nationella bildningens synpunkt givet är det allra viktigaste, detta ämne är i den nya planen för seminarierna så misshandlat, att inga som helst frukter torde vara att påräkna, åtminstone icke i den utsträckning man har rätt att fordra, då det gäller lärare för folkets barn. Det finnes andra ämnen, som i det fallet skulle kunna tänkas hjälpa upp den förlust, som den historiska undervisningen har fått lida, t. ex. modersmålet, som vid sidan av historien i dessa avseenden torde vara det viktigaste av skolans ämnen. Nu är det emellertid med modersmålet ställt så, att det icke, så vitt jag kan finna, vid ett enda utländskt seminarium, inte i ett enda land i Europa, anslås ett så relativt litet antal timmar åt modersmålet som denna kursplan har gjort för de svenska seminarierna. Det finnes således ingen möjlighet att på den vägen taga igen vad som förlorats genom kringskärandet av historieundervisningen. Det föreligger ingen motion i detta ämne, men jag vågar ändå, utan att göra något yrkande i kammaren, rikta en varm vädjan till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att vid kursplanens uppgörande taga hänsyn till dessa synpunkter, synpunkter, som säkerligen äro omfattade av vida kretsar i vårt land, och ställa undervisningen i historia åtminstone så, att resultaten icke i någon klass bliva rent illusoriska. Och det kan icke ske på annat sätt, än att detta ämne på timplanen erhåller åtminstone två timmar i varje klass.

Sedan är det ett annat ämne i kursplanen, som också torde hava en ganska stor vikt och betydelse, ett ämne, som statsutskottet i stort sett har tagit avstånd ifrån på ett synnerligen markant sätt. Detta ämne är det av folkundervisningskommittén föreslagna nya ämnet ekonomilära. Då det gällde omorganisation av folkundervisningen här i Sverige, trängde sig det kravet på synnerligen starkt från olika håll, att undervisningen skulle läggas praktiskt. Kungl. Maj:t tillgodosåg detta krav bl. a. genom att i folkundervisningskommittén insätta tre representanter, som skulle tillgodose detta behov, nämligen disponenten Ljungberg, kanslirådet Tigerschiöld och filosofie doktor Paul Hellström. Resultatet av detta krav, av dessa mäns arbete i den riktningen, så långt det föreligger i förslaget till seminariereformen, det är just upptagandet av ämnet

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

ekonomilära. Och detta resultat har statsutskottet egentligen, såvitt man ser på den här saken i stort, alldeles velat utmönstra ur den blivande seminariereformen.

Om vi se på statsutskottets invändningar emot folkundervisningskommitténs förslag, så gå dessa utskottets invändningar ut på, att ekonomilära är ett alltför heterogent ämne och att de insikter, som skulle meddelas i detta ämne, böra huvudsakligen meddelas i sammanhang med de läroämnen, med vilka de äga naturligt samband, såsom historia, geografi, biologi o. s. v. Det förvånar mig i någon mån, att statsutskottet icke alls har brytt sig om den motivering, som dessa sakkunniga — det kan jag väl få kalla dem — i kommittén hava framfört just emot dessa statsutskottets skäl.

Apropos sakkunskap, torde dessa kommitterades sakkunskap icke hava minskats genom att de till sin hjälp för kursernas uppgörande och motivering hava kallat två nationalekonomer, professorerna Heckscher och Cassel. Således dessa av Kungl. Maj:t insatta representanter för att tillvaratagа de praktiska intressena vid folkundervisningens omläggning, de hava gått till den sakkunskap, som stod att få och erhållit dess hjälp, både vid kursplanens utarbetande och vid motiveringen av densamma.

De anmärkningar, som statsutskottet gjort och som jag nyss var inne på, bemötas i denna motivering på följande, såvitt jag kan se, fullkomligt tillintetgörande sätt. Här står: »för lärarbildningen kan det aldrig vara tillfredsställande, att ekonomiskt vetande endast erhålles sönderplockat i små bitar instoppade här och var i de övriga läroämnena. Vad som kräves för en mognare ekonomisk bildning är just en överblick över det stora ekonomiska sammanhanget mellan företeelserna, och detta kan endast förstås genom ett sammanhängande ekonomiskt studium. Ämnet ekonomilära skall utgöra föreningspunkten för alla strävanden att bringa övriga ämnen i känning med folkets produktiva arbete.»

Sedan, beträffande den repetition, som ligger i själva ämnet ekonomilära, yttra sig de sakkunniga på följande sätt: »Det är ju nämligen ingalunda fråga om en tom upprepning utan om att få tillfälle att se tingen i helt olika sammanhang, och det är ju bekant, att först när en sak belyses från olika sidor, kan man erhålla en fullt konkret bild av den.»

Det synes mig, som om statsutskottet, såvitt utskottet vederbörligen hade beaktat det behov av ekonomisk bildning, som otvivelaktigt är till finnandes inom vårt folk, skulle hava nödgats framlägga något starkare skäl än dessa redan på förhand ihjälslagna, om det skulle vilja borteliminera ämnet. Det finns en annan invändning från utskottet, nämligen att det skulle vara svårt att få lärare i detta »heterogena» ämne. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att både Kungl. Maj:t i sin proposition och de båda motionärerna här i kamrarna hava i sina förslag skurit bort de delar av ämnet, som kunna anses göra det svårt att få kompetenta lärare.

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

Det är de delarna av ämnet, som strängt taget icke höra hit, nämligen bokföring och affärslära å ena sidan, som kunde tänkas överflyttas till matematiken, och så å andra sidan en del teknik, teknik i lantbruket och andra näringsgrenar, som naturligtvis icke kan ifrågakomma, utan att läraren genom särskilda kurser skaffar sig särskild kompetens i dessa ämnen. Men om dessa delar bortskäras, så återstår det ändå alldeles tillräckligt mycket och värdefullt för att motivera ämnets intagande på schemat; då kan vem som helst, föreställer jag mig, som studerat nationalekonomi, vara kompetent att undervisa i detta ämne.

Man skulle kunna anmärka, att professorer i nationalekonomi icke äro sakkunniga, när det gäller ämnets pedagogiska sida, när det gäller ämnets metodiska läggning i seminarierna. Och det skall jag icke alltför mycket opponera mig emot. Det är möjligt, att statsutskottets medlemmar begripa den saken bättre än professorerna. Jag anser det dock icke vara alldeles nödvändigt, att statsutskottets ledamöter skola betunga sig med att anse sig böra begripa allting i sådana frågor som de här föreliggande, och jag tror, att statsutskottets ledamöter skulle haft någon glädje av, att innan de så kategoriskt uttalade sig i denna fråga, vända sig till folk, som verkligen kunde anses begripa den. Jag menar därmed icke, att de skulle hava vänt sig till mig, fastän jag motionerat i ämnet, ty jag begriper denna sak lika litet som statsutskottet — förlåt, jag menar, att jag begriper icke denna sak bättre än statsutskottets ledamöter; men det är tydligt, att eftersom jag motionerat i ämnet, jag var skyldig att giva anvisning på sådana källor, varur man kunde få litet upplysning och utredning av frågan även ur pedagogisk synpunkt. Min medmotionär, folkhögskollärare Rickard Sandler i Andra kammaren, har själv haft sådan undervisning, som här är fråga om; och denna undervisning har kunnat gå mycket väl i folkhögskolbildade personer, d. v. s. personer med icke annan bildning än folkhögskolans. Och man må tänka vad som helst om seminariebildningen, men man torde dock kunna förutsätta, att den i lika hög grad som folkhögskolbildningen skall giva möjlighet för och underlag till uppfattningen av dessa frågor.

Vad beträffar lärarekompetensen är det en sak till, som förvånar mig i mycket hög grad, och det är, att sådana betänkligheter icke fingo göra sig gällande ens tillnärmelsevis, då Riksdagens båda kamrar beslutade om de kommunala mellanskolorna. Man visste, att icke tillräckligt antal kompetenta lärare funnos att sätta in vid de kommunala mellanskolorna. Man visste, att folkskollärare först skulle nödgas skaffa sig den kompetens, som behövdes för att bliva lärare i kommunala mellanskolor. Man må hava hur ringa uppfattning som helst om den akademiska bildningen, men det förefaller mig ändå, som om det icke skulle vara svårare för en akademiskt bildad lärare i seminariet än för en seminariebildad lärare i folkskolan att för en övergångsperiod skaffa sig den kompetens, som

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

kunde behövas för vissa ämnen. För övrigt är det ganska naturligt, att så länge inga lärarbefattningar finnas i ett sådant ämne som det här föreslagna eller liknande, så länge kan man icke räkna på, att de studerandes antal i nationalekonomi skall bliva så stort. Men det har också visat sig vid andra tillfällen, att då ett ämne upptages på skolornas läroplan, det kan bliva tillströmning till detta ämne i så hög grad, att man ganska snart kan tillgodose behovet av lärare i ämnet. Det är icke fråga om att upprätta adjunkturer i nationalekonomi vid seminarierna, men historiker vid våra universitet hava redan som det nu är ganska ofta börjat studera även nationalekonomi; och jag är alldeles säker på, att om det bleve inrättat adjunkturer i historia och nationalekonomi, det icke skulle dröja länge, innan behovet av fullt kompetenta lärarkrafter vore tillgodosett. Under de två närmaste åren behövas inga lärare i ämnet, ty det dröjer minst två, kanske tre år, innan lärare i detta ämne skulle behöva träda i tjänstgöring.

Nu är det ytterligare en synpunkt, som i fråga om nationalekonomien bör beaktas, en synpunkt, som folkundervisningskommittén mycket väl har beaktat, men som statsutskottet icke har brytt sig om att närmare titta på. Det är helt naturligt, att man icke kan införa ämnet ekonomilära i folkskolorna. Men det är också tydligt, att om folkskollärarna hava fått en något så när ordentlig underbyggnad i detta ämne, de skola kunna göra sina insikter i ämnet gällande vid undervisningen i historia, geografi, biologi o. s. v.

Det är emellertid en annan skolform, som vi hava att behjärta här i Sverige och som säkerligen kommer att genomföras, därför att alla människor äro övertygade om, att vi måste hava den, nämligen de praktiska fortsättningsskolorna. I dessa praktiska fortsättningsskolor måste man naturligtvis taga folkskollärare till hjälp vid undervisningen, och i dessa praktiska fortsättningsskolor hör också ekonomilära hemma. Vi hava hört talas om att vårt folk är utmärkt för ett ganska stort ekonomiskt lättsinne. När det gäller ekonomiska frågor här i landet, särskilt sådana, som stå i samband med samhällsfrågorna, lär vårt folk således vara ganska lättsinnigt. Det är alldeles tydligt, att om i de praktiska fortsättningsskolorna eleverna finge en viss känning med de ekonomiska synpunkterna, den ekonomiska omdömesförmågan i vårt folks bredare lager därigenom skulle höjas. Folket skulle i det fallet icke bliva så lättlett, som det lär vara enligt åtskilliga påståenden, icke minst från denna kammare nära stående håll. En sådan undervisning i praktiska fortsättningsskolor, en undervisning, som tar särskild hänsyn till de ekonomiska synpunkterna, är icke något alldeles nytt. Det systemet tillämpas redan i Bayern, där doktor Kerschensteiner har infört det, och, såvitt jag vet, med synnerligen gott resultat.

På grund av vad jag sålunda har anfört i fråga om ämnet ekonomilära, yrkar jag, att statsutskottets utlåtande å sidorna 4 och 5, i vad det rör detta ämne, måtte utgå, samt att kammaren måtte

bifalla den av mig i ämnet väckta motionen, som går ut på att åt ämnet skall beredas ungefär den tid, som folkundervisningskommittén har velat anslå däråt.

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

Det är en principiell anmärkning, som jag, innan jag slutar, skall något gå in på i fråga om hela seminariereformen. Man har anmärkt, att kursplanerna nödvändigt måste medföra överansträngning för eleverna. Detta påstående torde emellertid vila på en villfarelse. Kurserna för seminarierna äro av folkundervisningskommittén icke hopgjorda på det sätt, att det är meningen att eleverna skola tillägna sig dessa kurser såsom en tom minneskunskap. Det är icke alls fråga om den saken, utan det är fråga om att kurserna i de olika ämnena skola taga till behandling de centrala problem och synpunkter, som de blivande lärarna böra arbeta med vid seminariet och, framför allt, tränga djupare in i, sedan de lämnat seminariet. Man kan ju svara härpå, att detta goda resultat kräver synnerligen goda lärare för att tillgodoses. Man kan riskera att lärarna hålla på dessa kurser, liksom man hållit på de gamla kurserna, såsom ett förråd av minneskunskap, som eleverna skola slå i sig. Men man kan naturligtvis icke upprätta kursplaner med hänsyn till dåliga lärare, utan man måste göra det med hänsyn till att lärarna skola fylla de anspråk, som rimligen böra kunna ställas på dem.

För övrigt finns det ett annat sätt att undvika denna överansträngning, ett mycket enkelt och praktiskt sätt, som genomförandet av denna reform i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts proposition icke torde lägga hinder i vägen för, nämligen att koncentrera ämnena på olika stadier av seminariet, så att t. ex. de naturvetenskapliga ämnena läsas huvudsakligen i första och andra klasserna samt de humanistiska ämnena huvudsakligen i tredje och fjärde klasserna. Denna koncentrering kommer att motverka den splittring på många olika ämnen, som annars är så betungande för lärjungarna. Såvitt jag kan se av det framlagda förslaget, är det också ingenting som hindrar Kungl. Maj:t att meddela de seminarier, som så önska, tillstånd till en sådan uppdelning av ämnena, varigenom överansträngningsfarhågan kommer att i hög grad minskas.

Herr talman, mitt anförande går således ut på dels en vördsam hemställan till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att behjärta det läge, i vilket ämnet historia skulle komma vid ett genomförande av den plan, som av folkundervisningskommittén har framlagts, och från vilken plan Kungl. Maj:t icke har tagit avstånd, dels ock ett yrkande att statsutskottets motivering i fråga om ämnet ekonomilära måtte utgå samt att kammaren i stället må bifalla den av mig i ärendet väckta motionen.

Herr Steffen: Herr talman, mina herrar! Jag ber att i anslutning till vad den föregående ärade talaren redan yttrat beträffande ämnet »ekonomilära» få tillägga några få ord.

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

Till en början ber jag att få rikta kammarens uppmärksamhet på sidan 5 av statsutskottets föreliggande utlåtande, där utskottet, ungefär mitt på sidan, säger, att det synes utskottet »lämpligast, att det kunskapsstoff av hithörande art, som med fördel kan upptagas i seminarieundervisningen, huvudsakligen meddelas i sammanhang med de läroämnen, med vilka det äger naturligt samband». Vidare yttrar utskottet: »Att det emellertid i sådana fall, där för ändamålet fullt kompetent lärarkraft finnes att tillgå, kan vara ändamålsenligt, att därjämte en sammanfattande och ordnande överblick lämnas av det i den övriga undervisningen meddelade hithörande kunskapsmaterialet, vill utskottet icke bestrida».

Det förefaller mig, som om utskottet här hade fått en mycket underlig och enligt mitt förmenande ganska felaktig uppfattning om vad som egentligen och väsentligen bör innefattas i begreppet »ekonomilära».

Jag vill dock gärna medgiva, att detta nyuppfunna uttryck, ekonomilära, kan vara i någon mån vilseledande. Det hade kanske varit klarare att rent ut säga nationalekonomi, ty begreppet nationalekonomi är fullt klart och hade givit oss en fast grund att stå på vid diskussionen av de föreliggande frågorna.

Uti begreppet ekonomilära har man sammanfört en hel mängd saker, som strängt taget icke höra till den nationalekonomiska vetenskapen och undervisningen. Man har sålunda tagit med bokföringslära och affärslära samt en hel massa undervisning i teknik, särskilt jordbruksteknik, och man har specialiserat sig på jordbruket såsom praktisk konst. Detta är naturligtvis ganska olämpligt, ty dessa främmande beståndsdelar hava uppenbarligen ur statsutskottets medvetande trängt ut ämnet nationalekonomi eller åtminstone mycket fördunklat statsutskottets syn på detta utomordentligt viktiga ämne.

Jag vill därför, innan jag går vidare, villigt erkänna, att den kursplan, som var uppgjord i kommitténs förslag för ämnet ekonomilära, enligt mitt förmenande är alldeles för omfattande och innesluter en del heterogent stoff. Enligt min tanke borde denna kursplan hava koncentrerats på ämnet *nationalekonomi*. De andra beståndsdelarna skulle hava fått bilda ett eller flera särskilda läroämnen, om man över huvud taget ansett, att de borde vara med.

Utskottet tycks nu hava varit av den meningen, att det undervisningsstoff, som ingår i ämnet ekonomilära, redan förefinnes fördelat på en massa olika undervisningsämnen, i vilka undervisning vid seminarierna skulle äga rum, samt att vad som skulle kunna behövas endast är en *sammanfattning* av detta spridda kunskapsmaterial i en kortare kurs. Detta är en fullständig illusion. Jag ber att såsom lärare i ämnet nationalekonomi få fästa kammarens uppmärksamhet på det faktum, att det knappast finns ett enda akademiskt läroämne, beträffande vilket de studerande komma till universiteten och högskolorna så fullständigt oförberedda genom den

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

undervisning de åtnjutit fram till studentexamen, som just ämnet nationalekonomi. Detta visar, att i alla de kurser, som ingå i studentexamen på real- och latinlinjen, förefinnes nationalekonomiskt kunskapsstoff alls icke eller blott i ytterst ringa mängd. Detta gäller också den undervisningsplan, som har uppställts för folkskollärareseminarierna. Där finnas inga läroämnen, ur vilka man kan plocka ihop materialet för en undervisning i nationalekonomi. Vad som fordras är naturligtvis, att man ger en undervisning, inriktad på de centrala delarna av samhällets hushållning, dels i anslutning till någon för seminarierna särskilt avpassad kort lärobok i allmän nationalekonomi, dels i anslutning till den förträffliga handbok uti Sveriges ekonomiska historia och ekonomiska förhållanden i närvarande tid, som vi besitta i professor Gustav Sundbärgs stora arbete »Sveriges land och folk», vilket, som bekant, publicerades år 1900 för Parisutställningen och nu skall ånyo publiceras nästa år för den baltiska utställningen i Malmö i omarbetad och förbättrad upplaga. Denna bok ger ett historiskt och konkret undervisningsmaterial vid sidan av det mera abstrakta, som skulle kunna förefinnas i den teoretiska läroboken.

Den nationalekonomiska undervisningen, om denna skall förtjäna sitt namn, måste främst giva en allmän överblick över de nationalekonomiska produktionsfaktorerna, d. v. s. de naturförhållanden, som tjäna den nationalekonomiska produktionen i vårt land, vidare våra kapitaltillgångar och vår tekniska utveckling samt våra befolkningsförhållanden, särskilt delningen av arbetet mellan producentklasserna. Inom vilket annat läroämne få vi en sådan överblick? Vidare gäller det att taga kännedom om produktionens olika arter i deras inbördes avhängighet av varandra: råämnesproduktionen och jordbruket samt industrien, handeln och spekulationen och slutligen sambandet mellan dessa olika produktionsarter. Sedan gäller det att rikta uppmärksamheten på arbetsfördelningen och bytet, på samfärdseln och prisbildningen samt icke minst på de lagar, som reglera de olika medborgarnes inkomster uti ett på privategendom och fri konkurrens grundat samhällsliv. Pris- och inkomstgestaltningen beror på konkurrensen och på det ingripande, som lagstiftarne tillåta sig i det ekonomiska livet och särskilt i rätten att utnyttja privategendom. Produktions- och affärskriser sammanhänga alltid med starka rubbningar i den normala prisnivån, som vanligen är än i långsamt stigande, än i långsamt fallande. Vid studiet av den fria konkurrensen och dess inflytande på det ekonomiska livet iakttaga vi, huru frivilliga organisationer, särskilt arbetsgivarnes och arbetarnes organisationer, samt statens socialpolitiska lagstiftning och slutligen icke minst statens skatteväsende och dess finanspolitik utöva inflytande på de ekonomiska förhållandena.

Nu vill jag fråga: finnes detta kunskapsstoff fördelat på de olika ämnen, i vilka man redan undervisar uti seminarierna, och gäller det ingenting annat än att plocka ihop detta kunskapsstoff

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

och giva en repetitionskurs? Att så skulle vara, är en så falsk och, jag tillåter mig uttala det, okunnig uppfattning av hela problemet, som man gärna kan tänka sig.

Det förefaller mig, som om det var i en särdeles lycklig stund, som folkundervisningskommittén drog in det nationalekonomiska läroämnet uti seminariernas undervisningsplan. Det var också i en synnerligen lycklig stund, som herr ecklesiastikministern uttryckte sin sympati för en sådan åtgärd. Å andra sidan förefaller det mig, att det var i en utomordentligt olycklig stund och under inflytande av en synnerligen olycklig ingivelse eller, som jag kanske får säga, intalelse, som statsutskottet tillät sig att till den grad misstolka och tränga ut detta ämne ur den tilltänkta undervisningsplanen, som framgår av statsutskottets utlåtande på sid. 4 och 5. Det var enligt min uppfattning icke sakkunskapen utan sakokunnigheten, som härvidlag förde ordet.

Den föregående ärade talaren har med sådan vältalighet och sakkunskap belyst betydelsen av att det över vårt folks breda lager genom folkskolorna sprides ett litet grand utav ekonomiska kunskaper och av väckelser till intresse för livets ekonomiska problemer, att jag icke närmare behöver uppehålla mig vid den sidan av saken.

Statsutskottet har berört frågan om möjligheten att erhålla kompetenta lärare i nationalekonomi vid seminarierna. Må det tillåtas mig, såsom en av lärarna för dessa tilltänkta lärare vid folkskoleseminarierna, att framhålla, att jag har gjort den erfarenheten, att studiet av nationalekonomien inom filosofiska fakulteten väckt sådant intresse, att vi fått lärjungar, som sysselsatt sig med det ämnet, långt utöver den efterfrågan på kompetenta lärare inom detta ämne, som nu är rådande. Jag ville säga, att om seminarierna upptaga detta ämne i sin kursplan, finns det icke minsta fara för, att icke fullt kompetenta lärare skola vara tillfinnandes för undervisningens bestridande.

Herr talman! På grund av vad jag anfört, instämmer jag, vad ämnet ekonomilära beträffar, i herr Oscar Olssons yrkande.

Herr Strömberg: Jag skall be att med några ord få bemöta de båda föregående talarne. Deras anföranden hava gått ut på att framställa det så, som om utskottet ägnat mycket litet hänsyn åt och rent av ringaktat detta mycket omtalade ämne, ekonomilära. Den första talaren sade, att vi alldeles hade utmönstrat ämnet, och jag tror, att den siste talaren sade något i samma väg. Jag ber att få förklara, att detta är alldeles oriktigt och rent av motsatsen till vad utskottet uttalat. Utskottet har uttalat, såsom herrarne se på sid. 5, att detta ämne är av stor betydelse, och att det är viktigt, »att kännedom om det ekonomiska livets historiska utveckling och viktigaste företeelser i nutiden samt framför allt om vårt lands näringsliv meddelas i seminarieundervisningen». Utskottet har endast ställt sig tveksamt i det hänseendet, att man icke är säker på,

huruvida man bör upptaga detta undervisningsämne, som är så heterogent och svårt, såsom ett särskilt ämne i undervisningsplanen. I likhet med många sakkunniga anser utskottet, att detta ämne lämpligen bör behandlas i samband med undervisningen i de ämnen, till vilka det hör, såsom historia, geografi, kemi, biologi, matematik, trädgårdsskötsel och husligt arbete. Den förste talaren sade, att vi icke hade vänt oss till några sakkunniga för att komma till denna ståndpunkt, och ansåg, att vi borde ha vänt oss till herrar nationalekonomer i den saken. Jag tror, att vi ha gott stöd från sakkunniga, då vi ha två medlemmar och just ordföranden i undervisningskommittén, som stå på den ståndpunkten. Nästan alla myndigheter, som hava hörts, alla seminariekolleger utan undantag, hava ställt sig på den ståndpunkten, att i detta ämne bör huvudsakligast undervisas i samband med dessa nyss nämnda ämnen. Utskottet har vidare såsom skäl för sin tvekan anfört, att det är mycket svårt att få lämpliga lärare i ett så omfattande och delvis heterogent ämne, och det har haft känsla av, att det är bra mycket bättre, att detta ämne uteslutes från undervisningsplanen, än att det skall framföras under dålig ledning. Vi ha emellertid icke ställt oss avvisande mot tanken att upptaga det såsom ett särskilt ämne, utan vi ha förklarat i utlåtandet på samma sida, att detta väl bör gå för sig på de platser, där det finns kompetenta lärare att tillgå, och att man då under sista året i seminariet giver en sammanfattande kurs i detta ämne. Vi ha ansett, att all undervisning i nyssnämnda ämnen vid seminarierna bör läggas i sådan riktning, att ekonomiska och praktiska synpunkter i möjligaste mån framhållas, och i det fallet ha alla varit ense.

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

Kommittén har här föreslagit en kursplan, som, enligt vad vi av den förste talaren fått höra, uppgjorts av nationalekonomerna professorerna Heckscher och Cassel. Såsom herrarna kunna se av bilagan till herr Oscar Olssons motion, har dock ämnet fått sådan omfattning i den kursplanen, att den lämpar sig mera för undervisningen vid universitet än vid seminariet, där eleverna ha jämförelsevis ringa förbildning. Jag skall icke trötta kammaren med att, hur frestande det än är, läsa upp kursplanen, men det är verkligen så stora och svåra saker, som här äro i fråga, att man kan nästan häpna. Jag skall dock med ett par ord angiva den omfattning, vari ekonomilära enligt denna plan skulle undervisas. Den skall omfatta allmän socialekonomi med byteshushållning, produktionsfaktorerna och prisbildningen på dem, penninginkomst och realinkomst samt konjunkturväxlingar och kriser. Vidare skall undervisningen i ekonomilära omfatta det ekonomiska livets utveckling och ekonomisk politik, uppdelat i medeltidens ekonomiska liv, nya tidens ekonomiska liv och den senaste tidens utveckling, omfattande den fria konkurrensens period och i sammanhang härmed den ekonomiska liberalismens framträngande och seger (Adam Smith och hans efterföljare, Manchesterskolan), vidare sammanslutningens pe-

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

riod, etc., etc. De allra mest framträdande gruppkurserna uppta ett par sidor. Tycka herrarna, att det är möjligt att på seminarierna bibringa dessa saker åt folkskolelärarne? Jag tror det icke. Bland det nämnda är det många, många goda saker, och det är meningen, att dessa goda saker skall man taga vara på, men det är där också mycket onödigt, och det är icke lämpligt att taga med. Vi ha den meningen, att skollärarna böra fostras till att meddela undervisningen på sådant sätt, att de ekonomiska och praktiska synpunkterna tillbörligt framhållas; men de böra icke uppfostras till kvasinationalekonomer. Och oaktat den siste talaren förklarade, att man hade en falsk och okunnig uppfattning, om man icke kunde följa honom i hans resonemang, ber jag få ställa mig på den sidan, där man är så okunnig, att man icke kan följa honom. Kursen är alltför omfattande och kan icke meddelas med ett gott resultat, men naturligt är, att allt vad som kan göras bör göras, för att undervisningen må läggas i en ekonomisk och praktisk riktning.

Herr talman, medan jag har ordet, ber jag att få säga, att mot förslaget i dess helhet hava hittills åtminstone inga anmärkningar anförts, och jag ber att för min del få förklara, att jag i stort ansluter mig till detsamma. Det är allenast i en punkt, som jag icke kan följa utskottet, och det är i den punkten, där utskottet säger sig dela departementschefens mening, att det nuvarande villkoret för inträde på seminariet, nämligen att eleven skall ha begått Herrens nattvard, skall utbytas mot »vara medlem av den svenska kyrkan». I det fallet har jag liksom åtskilliga andra ledamöter av kammaren en olika mening, och jag anser riktigt, att om man skall ändra det nuvarande villkoret, så skall det ändras till det uttryck, som undervisningskommittén föreslagit, och som också en motionär i denna kammare, herr Ekman, vill ha, nämligen att en inträdessökande vid seminariet skall vara »döpt medlem av svenska kyrkan och efter där åtnjuten konfirmationsundervisning behörigen förklarats berättigad till konfirmation och nattvardsgång». För att få ett sådant uttalande från Riksdagens sida har det icke funnits något annat sätt än att hemställa om en skrivelse, i syfte att Kungl Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida icke en sådan ändring i stadgan för folkskollärareseminarierna i det avseendet skulle kunna ske. Det är ju åtskilliga reservanter på den punkten. Jag tror mig nästan kunna säga, att alla reservanterna ansluta sig till det förslag till skrivelse, som är framburet i friherre Beck-Friis' reservation.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till förslaget i dess helhet med det av friherre Beck-Friis framställda förslaget till skrivelse.

Friherre Beck-Friis, Johan: Herr talman! Jag skall icke drista mig att gå in på den stora föreliggande frågan, nämligen om folkskoleseminariereformen, utan jag skall be att uteslutande få uppehålla mig något vid det sätt, som jag anser vara det enda möjliga

för behandlingen av den av herr Ekman väckta motionen. Orsaken, varför denna hans motion framkommit, är givetvis, att herr statsrådet i sitt uttalande till statsrådsprotokollet berört frågan angående villkoren för dem, som skola antagas såsom elever vid seminarierna, och därmed visat, att statsrådet intager en annan ståndpunkt än den hittills gällande. Det står intaget på sid. 7 i första stycket i utskottsbetänkandet. Detta herr statsrådets uttalande, där han säger sig ämna föreslå, att för att antagas till elev vid seminarium skall endast fordras, att sökanden skall vara »medlem av svenska kyrkan», har tydligen föranlett denna herr Ekmans motion. Alla de, som här hava reserverat sig, vill jag påstå, ha fullkomligt delat herr Ekmans åsikt i avseende å det han uttalat som ett önskemål, men däremot ha meningarna varit delade beträffande sättet att nå detta önskemål. Jag för min del har ansett, att en sådan bestämmelse om kvalifikation för dem, som skola söka in vid seminarierna, tillhör Kungl. Maj:ts administrativa rätt enligt regeringsformens 89 §. Jag anser således, att Riksdagen icke kan sätta detta önskemål såsom villkor för hela reformen.

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

Jag vet ej, huru det kommer att ställa sig, om denna kammare godkänner utskottets förslag, men med tillägg av detta villkor, d. v. s. bifaller greve Klingspors reservation, under det att medkammaren godkänner utskottets förslag oförändrat, d. v. s. utan tillägg av sagda villkor. Hur skall en sådan motsättning kunna lösas? Jag tror icke, att åtminstone denna kammare vill gå med på gemensam votering om ett sådant villkor. Jag har försökt se efter i handlingarna, och jag har funnit, att år 1892 var det ett alldeles liknande fall. Då var förslaget före till reform angående elementarläroverken, och Andra kammaren uppställde som villkor för hela reformen, att latinet icke skulle få läsas förrän i gymnasium, under det att Första kammaren icke beslutade något sådant villkor. När den frågan skulle avgöras, huruvida gemensam votering skulle äga rum eller icke, så avslog Första kammaren voteringspropositionen och ville icke votera om ett villkor. Jag har således prejudikat i denna fråga för min ståndpunkt. Jag kan alltså icke finna någon annan utväg, än att vi skilja på dessa frågor och upptaga herr Ekmans motion såsom vårt önskemål i en särskild skrivelse. Att denna skrivelse skall antagas av denna kammare, vill jag hoppas, men däremot har jag icke stor tro på, att Andra kammaren skulle vilja antaga skrivelsen, och då förfaller den. Man säger kanske då, att detta vårt beslut icke är av någon betydelse. Visserligen ej i riksdagsskrivelsen synligt, men jag vill ändå hoppas, att, när frågan här varit uppe i debatten och herr statsrådet varit närvarande, herr statsrådet, även om en sådan skrivelse icke kommer till stånd, skulle vilja fästa något avseende vid denna kammares ståndpunkt i frågan; det kan ju för övrigt hända, att under den blivande debatten åsikter komma fram, som kunna giva ledning till någon lösning. Detta, som jag nu har framfört, är orsaken, varför jag ställt

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

mig på en reservation sådan som den nu föreliggande och påyrkat en skrivelse med herr Ekmans motion till innehåll.

Herr talman! Jag anhåller om avslag på utskottets hemställan och bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr Jonsson, Olof: Jag vet icke, vilket värde man skulle kunna tillägga en skrivelse, antagen av Första kammaren, medan Andra kammaren har fattat ett annat beslut i saken. Det skulle då bero helt och hållet på, huruvida statsrådet skulle anse innebörden i Första kammarens beslut vara sådant, att han borde rätta sig efter Första kammaren. För min del får jag säga, att det villkor, som avhandlas i de båda reservationerna, icke för mig är av någon större eller väsentlig betydelse. Med ett bifall till herr Ekmans motion skulle man visserligen vinna, att eleverna vid sitt inträde på seminarierna skulle uppfylla de fordringar, som ovillkorligen uppställas, men vilken säkerhet har man därefter för att det religiösa sinne, som skulle anses ha tagit sig uttryck i fyllandet av ett villkor av den beskaffenhet, som i reservationerna avhandlas, sedermera kommer att bibehållas? Det skulle kunna hända, att den, som efter utträdet från seminariet varit religiös ett eller flera år, sedan kastar om sin uppfattning, och då har man med det strängare villkor, som här uppställes, icke uppnått vad man velat. Härmed må vara hur som helst! Min anteckning såsom reservant grundar sig på något helt annat än detta, och jag skall söka utveckla min uppfattning, huruvida detta förslag utav Riksdagen bör bifallas eller om det icke kan tåla att överses.

Här är nu bestämt, att ett av två främmande språk skall införas vid seminarierna, antingen engelska eller tyska, och det har under hand sagts mig, att ändamålet med införandet av dessa språk, för den närmaste tiden åtminstone, egentligen skulle vara, att skollärarne genom den språkkunskap, som de inhämtat vid seminarierna, skulle bland annat kunna göra sina resor i det land, vars språk de lärt sig, för att iakttaga, huru undervisningen där gått framåt, och lättare få klart för sig vad de sett där ute, vilket icke skulle kunna ske i samma mån, om de sakna färdighet att meddela sig på det landets språk. Nu vill jag först och främst fästa kammarens uppmärksamhet härpå, att under det statsrådet i sin proposition har föreslagit, att stipendierna till dessa resor skulle ökas med något över 100,000 kronor, har statsutskottet satt ned denna ökning till jämnt hälften. Därutav blir alldeles givet resultatet, att när icke stipendierna ökas mer än så, så är det knappast möjligt att anträda dyrbara utländska resor i undervisningssyfte, utan det torde inskränka sig till resor i vårt eget land. Jag vågar påstå detta därför, att, som bekant, penningvärdet väsentligen sjunkit, sedan stipendieanslaget på sin tid bestämdes, varför samma höjning här behövts för att lärarna skola kunna göra så många resor, som anses lämpligt inom eget land. Nu ligger saken så, att man har menat —

det har sagts mig åtminstone under hand — att Riksdagen icke bör göra som villkor för bifall vissa önskningar gällande, exempelvis att icke ett främmande språk här införes. Därav blir följden, att man har att välja mellan å ena sidan ett bifall till utskottets förslag med endera reservationen och å andra sidan avslag på det hela, för att göra det möjligt att genom förnyad undersökning komma till ett annat resultat i avseende på språkundervisningen. Jag sade, att närmaste syftet med denna språkundervisning skulle vara att genom utländska studier få bättre resultat av resorna, än om lärarne sakna varje färdighet i språket; men ingen lär väl kunna tro, att det är huvudsyftet, utan bakom detta närmast liggande ha vi nog att söka något annat, nämligen att i flere eller färre av våra folkskolor även undervisning i ett språk skall komma att bedrivas. Jag tror visserligen icke, att man bör tänka sig, att det så snart skulle bli en sådan undervisning i alla folkskolor. Det är för tidigt, men i städerna och i de större landsförsamlingarna, där den ekonomiska bärigheten är sådan, att de skulle kunna bekosta lokaler för ändamålet, ävensom öka lönerna för de lärare, som skulle undervisa, där antager jag, att inom få år skulle utvecklingen gå i den riktningen. Då frågar jag mig själv: är detta ämne utav sådan betydelse för vårt folk, att man i dag är beredd att godkänna det första steget på en utveckling, som förr eller senare syftar mot det mål, jag nu angivit. Det är ju givet och erkännes väl av litet var, att så mycket kunskaper som möjligt hos alla landets barn är en god sak att äga, men man får väl ändå alldeles icke se bort från de ekonomiska betingelser, som åtföljа detta önskemål att göra våra folkskolor till något mycket mera, än vad de för närvarande äro. Jag undrar, huru dessa ekonomiska betingelser skola komma att ställa sig den dag i framtiden, när steget i den riktningen har tagits. Är det sannolikt, att våra folkskollärare, som fått ökad utbildning antingen genom att före inträdet i seminariet ha skaffat sig större förstudier eller också genom längre kurser uti seminarierna, därefter skola vilja nöja sig med samma avlöningsbelopp som under nuvarande förhållanden? Jag tror det icke, utan med ökad kompetens följa också ökade fordringar. Och jag undrar, om man går ut ifrån, att lärarnes löner på grund av ökade fordringar i avseende å undervisningsskicklighet skulle höjas med 30 eller 40 procent, vilket belopp man i så fall skulle komma till. Jag tager för givet, att man får räkna med 5 à 6 miljoner från statens sida och 20 % av detta belopp eller någonting dylikt från kommunernas sida. När det gäller ämnen, som hava vinden för sig, hesiterar icke Riksdagen att gå med på framställningar, även när det gäller mycket stora anslag från statens sida. Man anser då, att det icke är behövligt att avvakta pågående utredningar om statens bärighet för det ena eller andra ändamålet, utan i detta fall är man redo och klar att åtaga sig vilka utgifter, som för ändamålet än må vara erforderliga. Men skulle det icke kunna hända, att, därest vi få

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

vänta på det resultat, till vilket försvarsberedningarne må komma, ännu ett par tre år, och Kungl. Maj:t och Riksdagen fortgå i samma tempo som förut och åtaga sig det ena anslaget efter det andra, man kommer i en rätt bekymmersam ställning, när man äntligen blir i tillfälle att se, huru pass stora resurserna äro och att vi hava mindre tillgång på penningar än man trott för olika ändamål. Jag tror, att försiktigheten borde bjuda att icke alldeles se bort ifrån detta slutliga resultat.

Nu har jag redan meddelat, att Andra kammaren utan vidare bifallit utskottets förslag. Och jag tager därför för givet, att denna kammare icke är mycket livad för att avslå betänkandet, emedan detta skulle komma att föranleda gemensam omröstning mellan kamrarne, och alla ju nu äro trötta och utarbetade och önska att så fort som möjligt få resa härifrån. Denna önskan kan ingen förmena envar att hysa, men i valet mellan plikten att handla efter sin övertygelse och bekvämligheten att kunna fara ifrån Riksdagen så fort som möjligt, tvekar jag för min del icke att i alla fall vidhålla min åsikt, att man lämpligen bör avslå detta betänkande; och jag ber därför, herr talman, att få hemställa om avslag å såväl utskottets som Kungl. Maj:ts förslag.

Herr statsrådet Berg: Herr talman! Med anledning av den föregående ärade talarens anförande ber jag att i största korthet få säga några ord.

Herr Jonsson grundade sin opposition mot den föreliggande propositionen på ett par antaganden, för vilka han icke tycktes hava hämtat något stöd vare sig i Kungl. Maj:ts proposition eller i utskottets betänkande, utan endast från sådant, som han hört någon säga.

Det första antagandet var, att ändamålet med studerandet av ett främmande språk i seminarierna egentligen skulle vara att sätta de blivande lärarna i stånd att för resor i främmande länder begagna sig av de stipendier, som föreslås i den kungl. propositionen. Härvidlag gjorde han sig dock skyldig till ett ganska bastant förbiseende. Ty de stipendier, som i den kungl. propositionen föreslås, äro alldeles icke stipendier för resor i främmande länder, utan avse blott att sätta fattiga seminarieelever i stånd att existera vid seminarierna under studietiden. Detta är ju någonting helt annat än det han trodde; hans antagande är således fullständigt ogrundat.

Herr Jonssons andra antagande var, att vi bakom ifrågavarande förslag hade att söka »någonting helt annat», som jag tror han sade, nämligen en avsikt att införa studium av främmande språk i själva folkskolorna, åtminstone på mera folkrika orter. Om han läst igenom propositionen, skulle han dock där kunnat inhämta precis, vad syftet verkligen är, och han skulle då aldrig kommit på en dylik tanke. Men eftersom han nu uttalat den, vill jag bestämt förklara, att så länge jag för min del har något ansvar för

folkskoleväsendet här i landet, kommer jag aldrig att vare sig understödja eller själv framlägga förslag om införande av främmande språk i den egentliga folkskolan. Vi hava främmande språk i de kommunala mellanskolorna, till vilka de mera studiebegåvade av folkskolans lärjungar äga tillträde, men att införa främmande språk i själva folkskolorna är någonting, som alldeles strider mot min övertygelse om vad som är lämpligt och som jag aldrig kommer att förorda.

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

Jag har ansett mig böra säga detta, då herr Jonsson på nu nämnda båda antaganden grundade sin opposition. Och då han nu, såsom jag förmodar, tydligt finner, att båda antagandena äro fullständigt grundlösa, hoppas jag, att han även uppgiver sin opposition och biträder utskottets förslag.

Greve Klingspor: Herr talman! Det är nog så, som herr Strömberg nyss sade, att de flesta av reservanterna i utskottet biträtt den reservation, som framställts av friherre Beck-Friis. Det är nämligen så, att efter debatten i statsutskottet tvenne olika sätt föreslogos att lösa frågan på, och dessa båda sätt framgå av de båda reservationer, som finnas fogade vid utskottets betänkande. Efter sammanträdet var det tal om att enas om någon av dessa reservationer, och jag var för min del böjd att låta min åsikt vika, men det ansågs vara bättre, att dessa båda olika meningar kommo fram i Riksdagens plena, så att Riksdagens ledamöter fingo se de olika förslag, som varit å bane inom statsutskottet. Nu ha, sedan reservanterna i dag talat om frågan, nästan alla kommit överens om att gå med på den reservation, som avgivits av friherre Beck-Friis, och även jag har anslutit mig till denna reservation och kommer att yrka bifall till densamma. Den går ut på att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle uttala samma åsikt i frågan, som av densamma uttalades, då frågan var före år 1910 och biskop Billing i ett längre anförande framförde skälen, varför den formulering borde antagas, som han då föreslog. Den kommitté, som haft seminariefrågan om hand, har varit ganska enig om att formulera inträdesfordringarne på det sätt, som här är föreslaget, och i utskottet var det, som sagt, bland reservanterna endast olika meningar om själva formen för reservationen. Detta om de olika reservationerna.

Det är även en annan sak, som jag vill säga några ord om, och det är med avseende på införande av främmande språk i lärokurserna vid seminarierna. Kungl. Maj:t har föreslagit, att eleverna vid seminarierna skulle få tillfälle att åtnjuta undervisning i tvenne främmande språk, och statsutskottet har föreslagit, att det skulle lämnas undervisning i ett språk vid ett seminarium och möjligen i ett annat språk vid ett annat seminarium. Vid varje seminarium skulle således endast meddelas undervisning i ett främmande språk, och detta förslag har huvudsakligen tillkommit på grund av den

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

minskade kostnad en sådan anordning skulle förorsaka. Man kan emellertid känna sig tveksam, och detta med skäl, om lämpligheten att införa undervisning i främmande språk i seminarierna. De, som undervisas i seminarierna, de blivande folkskollärarne, skola sedan gå ut och undervisa i folkskolorna, och där kan man icke tänka sig hava någon användning för främmande språk. Det skulle sålunda egentligen vara för deras allmänbildning, som denna undervisning kunde vara gagnelig, och häri ligger ju ett visst fog för densamma. Men under den korta tiden av 4 år trängas olika undervisningsämnen med varandra, och det är därför omöjligt för eleverna vid seminarierna att tillägna sig sådana insikter i dessa språk, att de därav kunna hava någon verklig nytta. De kunna icke lära sig språket tillräckligt för att kunna läsa den utländska litteraturen på detta språk. Jag föreslog också i statsutskottet, att motiveringen rörande denna sak skulle få den lydelse, som jag här har antecknad, och som jag ber att få läsa upp. Den lyder så här:

»Av kommittén har föreslagits och av departementschefen förordats, att vid folkskoleseminarierna skulle förekomma undervisning i ett främmande språk, och utskottet har biträtt detta förslag.

Enligt min åsikt borde utskottet, i anslutning till en inom kommittén framställd, i denna punkt avvikande mening hava uttalat, det utskottet icke funnit det lämpligt, att ifrågavarande undervisning upptages å seminariernas undervisningsplan. Det synes mig nämligen klart, att den jämförelsevis korta seminariekursen bör i främsta rummet ägnas åt de ämnen, vilka äga mera omedelbar betydelse för elevernas blivande verksamhet som lärare i folkskolorna. Skulle utan skada för de redan nu i seminarieundervisningen ingående ämnena utrymme kunna beredas för ytterligare något ämne, borde enligt min åsikt det av kommittén likaledes föreslagna, men av utskottet avvisade ämnet ekonomilära äga företräde framför levande språk. Det synes mig föreligga så mycket större skäl för ett yrkande i sådan riktning, som ett studium av ett främmande språk, åt vilket ej kan beredas större utrymme, än kommittén funnit möjligt, icke torde komma att lämna något mera avsevärt tillskott i seminariets allmänna bildningsresultat.»

Jag ansåg nämligen, att, om man hade någon tid övrig, man hellre borde använda denna till undervisning i ekonomilära än i främmande språk. Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av friherre Beck-Friis, men har med avseende å motiveringen intet yrkande att göra.

Herr Hjärne: Jag måste verkligen be om ursäkt, herr talman, för att jag besvärar i dessa Riksdagens sista brådskande arbetstimmar, då vi ju alla längta till våra sommarbeten, men denna fråga är verkligen så viktig för hela vårt land och vårt folks utveckling för framtiden, att jag detta oaktat icke kan uraktlåta att framställa åtminstone några anmärkningar.

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

Det är tyvärr så, att säkerligen största delen av denna kammares ledamöter icke hunnit att taga kännedom om alla handlingar, som förekomma i detta ärende, eftersom vi fått den kungl. propositionen så sent. Denna är i och för sig synnerligen omfattande och dessutom åtföljd av sammanfattningar av en hel mängd mycket lärorika utlåtanden och uttalanden i anledning av folkundervisningskommitténs förslag. Jag vill nu blott i förbigående hänvisa till vissa uttalanden i detta ärende av kammarens förre vördade ledamot och vice talman, biskop Billing, vilka uttalanden förtjäna att tagas i mycket noggrant beaktande, när det gäller att fatta ett avgörande beslut i denna fråga. Att referera dem här skulle taga alltför lång tid, och jag vill därför inskränka mig till att för egen del framställa några allmänna anmärkningar mot föreliggande förslag.

Detta förslag är så anlagt, att det kan genomföras på anslagsväg och sålunda eventuellt bliva föremål för gemensam votering. Jag vill icke klandra detta förfarande i och för sig — jag hyser för min del livlig sympati för en stark regeringsmakt, till och med om den skulle utövas i kraft av röstsedlarnas eller bajonetternas nåd — men i detta sammanhang gäller det icke, huruvida detta förslag är konstitutionellt eller icke. För övrigt anser jag ingalunda, att några konstitutionella bestämmelser blivit överträdda genom det sätt, varpå detta förslag blivit förberett, och jag vill för ingen del vara med om att inskränka de kungl. prerogativ, som för närvarande finnas. Det kommer nog en annan tid; andra hjältar skola då hovera, och då kan det vara nyttigt, att vissa prejudikat äro på förhand givna. Jag har således ingenting att invända mot det sätt, varpå förslaget blivit framlagt, utan skall endast i sak yttra mig om förslagets innehåll och förberedelse i övrigt. Jag vill icke opponera mig endast mot den nuvarande ecklesiastikministern, ty jag vet mycket väl, att denna fråga blivit förberedd även före hans tid, och för min del kan jag icke annat än beklaga, att icke i den stora kommitté, som haft detta ärende om hand, den högre vetenskapliga bildningen på ett tillfredsställande sätt varit representerad. Jag vill icke säga någonting alls om de aktade herrar och damer, som varit ledamöter i denna kommitté, men jag tror, att det icke hade skadat, ifall även universiteten haft målsmän vid överläggningarna om denna stora reform, som berör även den vetenskapliga bildningens framtid i vårt land. För övrigt vill jag påpeka, att denna reform, som på detta sätt blivit förberedd, väl närmast åsyftar seminarierna, men den står i ett så oupplösligt samband med de allmänna läroverkens och universitetens uppgifter, att även de, såsom nu sker i den kungl. propositionen, måste på ett eller annat sätt tangeras. Jag kan emellertid icke på något sätt vara med om detta förslag i det skick det föreligger, och jag skall därför i korthet anföra de grunder, som för mig personligen varit bestämmande i detta avseende.

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

Först och främst vill jag då framhålla såsom ett bestämt skäl för mig att icke kunna giva min röst för bifall till förslaget den kastanda, som genomgår de bestämmelser, som finnas i förslaget angående folkskollärarkårens rekrytering genom seminarierna. Det synes mig vara i hög grad egendomligt, att man utestänger eller åtminstone försvårar möjligheterna för inträde i seminarierna från andra läroanstalter och icke minst från de högre undervisningsanstalterna, under det man på samma gång söker vidga kompetensen och utsikterna för seminariebildade lärare. På samma sätt har man här sökt att utestänga från själva lärareplatserna de personer, som huvudsakligen äro i besittning av akademisk bildning, och även detta är för mig ett bestämt skäl, varför jag icke kan vara med om denna reform. Ty därigenom riskerar man, att folkskollärarkåren såsom sådan isoleras från övriga lärarkårer och även från övriga samhällsklasser och att där utbildas en bildningstyp, som omöjligen kan vara nyttig för fosterlandet och dess kulturella utveckling.

Ett annat huvudskäl för mig att icke kunna gå med på detta förslag är det sätt, varpå lärokurserna vid seminarierna blivit anordnade enligt förslaget. Först och främst vill jag då i likhet med större delen av de myndigheter, som yttrat sig över förslaget, anmärka, att den tid, som beräknats för dessa tämligen vidlyftiga kurser, är alldeles för kort. Enligt min åsikt behövs det en tid av fem år, för att en någorlunda tillfredsställande seminariebildning skall kunna ernås. Vidare vill jag anmärka, att själva sammansättningen av läroämnena och timplanen i många avseenden är så att säga plockig. Det är ingenting helt, som gives i form av den föreslagna seminariebildningen. Det är ju, som vi veta, ett allmänt pedagogiskt krav, att undervisningen bör vara samlad omkring någon viss uppgift, till vilken de särskilda läroämnena på ett eller annat sätt blivit anknutna. Försåvitt jag förstår, bör den bildning, som seminarierna giva, anknyta sig till en grundlig kunskap om själva vårt fosterland ur olika synpunkter — jag syftar nu icke blott på historisk kunskap, ehuruväl jag delar en föregående talares åsikt om, att historieundervisningen intager en undanskjuten ställning, utan jag menar, att allmän »ekonomilära» och naturvetenskapliga ämnen på ett lämpligt sätt skulle kunna anknytas till den behövliga undervisningen i fosterlandets livsvillkor och utvecklingsmöjligheter över huvud taget. Enligt föreliggande förslag saknas helt och hållet koncentration i seminariernas undervisning. I stället meddelas en hel mängd läxor i det ena ämnet efter det andra, och jag kan icke förstå, huru på detta sätt någon verkligt sammanhängande och aktningsbjudande bildning kan uppstå.

Såsom motiv för detta förslag framhålles, att våra folkskollärare spela en allt större rol i det sociala och politiska livet, men det är enligt min tanke ett något narraktigt skäl att åberopa för deras behov av bildning. Jag kan icke förstå, att de genom en

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

sådan undervisning, som de skulle få genom detta förslags antagande, skulle bibringas någon större duglighet för sitt viktiga livskall, och det är endast på grund av den förmåga, som de komma att utveckla i sitt egentliga kall, som de med skäl kunna göra anspråk på att spela en viktig social och politisk roll i det offentliga livet. Jag vill icke ingå i någon närmare kritik av de särskilda läroämnena, och allra minst vill jag ytterligare förlänga diskussionen angående »ekonomiläran». Beträffande den ansluter jag mig i allt väsentligt till de anmärkningar, som utskottet framställt. Jag vill blott mot min ärade vän herr Steffen anmärka, att vad han föreslog såsom önskvärt synes mig hänvisa på ett helt annat bildningsstadium än det, som folkskoleseminarierna stå på. Han uppställde ett helt undervisningsprogram med vidlyftiga akademiska kurser i nationalekonomi, som i och för sig kunna vara förträffliga, men som icke passa för seminarierna.

Vad återigen främmande språk beträffar, anser jag i likhet med greve Klingspor, att dessa språk äro överflödiga för seminariebildningen och icke alls hava någon större vikt för folkskollärarnes sociala och politiska roll. Men å andra sidan vill jag icke omöjliggöra för folkskollärarne att, om de så önska, förvärva kunskap i främmande språk, men jag tror dock, att det skulle vara högst oriktigt att låta detta studium ingå som bestämd fordran i seminariekursen. Det riktigaste skulle nog, enligt min tanke, vara, att somliga seminarier bleve i tillfälle att meddela undervisning i tyska språkets element och andra i elementen av engelska språket. Detta skulle vara alldeles tillräckligt, och det behövdes ingalunda någon bestämd anordning för valfrihet i övrigt. Jag för min del tror, att det skulle vara mycket oklokt, ifall man skulle öppna tillfälle till valfrihet för de egentliga läroämnena i seminariekursen. Såsom gammal universitetslärare har jag stor erfarenhet om, hur svårt det är att handleda svensk ungdom till ett verkligt självständigt studium, och detta blir så mycket svårare även vid universiteten i samma mån som en tämligen förflackad lärarbildning och skolundervisning hinner att bära frukt. Och man kan därför så mycket mindre sätta sin lit till de optimistiska förespeglingar om självständigt studiearbete vid seminarierna, som förekomma i folkundervisningskommitténs utlåtande och i den kungl. propositionen. Ifall lärokurserna förlängas till fem år och eleverna icke för mycket ansträngas med lektioner, må man dock hoppas, att de skola få så pass tid övrig, att de under skicklig handledning skola kunna vänja sig att läsa en eller annan bok på egen hand och draga nytta därav, men ett verkligt självständigt vetenskapligt arbete anser jag vara alldeles uteslutet.

Dessa äro ungefär de skäl, som göra, att jag på inga villkor kan giva min röst åt den seminariereform, som här föreslagits. Jag skulle kunna anföra åtskilliga andra grunder och icke minst det oklara förhållandet mellan skola och kyrka, sådant det framträder i

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

förslaget och särskilt i den kungl. propositionen. Det gäller icke blott organisationen och ledningen, utan även kompetensvillkoren för tillträde till lärarebefattningar och lärjungaskap vid seminarierna. Men eftersom detta ämne redan blivit berört och säkerligen framdeles kommer att ytterligare beröras, anser jag mig icke böra taga tiden i anspråk för att närmare utveckla min ståndpunkt i detta avseende. Då jag anser de skäl jag utvecklat vara fullt tillräckliga, ber jag för min del att få sluta med att i likhet med herr Olof Jonsson yrka avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts proposition.

Herr statsrådet Berg: Herr talman! Det är endast en liten detalj av den föregående talarens anförande, som förmått mig att begära ordet. De flesta av hans anmärkningar har jag i förväg sökt bemöta i den kungl. propositionen. och jag vill därför icke nu upptaga kammarens tid med att uppehålla mig vid dem. Men det var, som sagt, en liten detalj, vilken spelat en viss roll i pressdiskussionen och i enskilda samtal, som han drog fram i offentligheten, och som jag nu anser mig skyldig att upptaga för att få lämna upplysning om, huru med densamma rätteligen sig förhåller.

Professor Hjärne nämnde, att såsom ett huvudskäl för vad som i propositionen föreslås rörande en förbättrad utbildning av våra folkskollärare, blivit i kommitténs betänkande anfört, att våra folkskollärare spela en allt större roll i det politiska och sociala livet.

Jag ber härvid att för det första få påpeka, att detta argument icke är framställt av kommittén såsom ett motiv för seminarieförslaget i dess helhet; det förekommer endast i framställningen om det nya ämnet »ekonomilära», såsom ett motiv för dettas införande. Jag vill därjämte meddela kammaren samt ber att få denna upplysning tagen till protokollet, att ifrågavarande uttalande stammar ifrån en lärd högskoleprofessor, som av kommittén blivit tillkallad som sakkunnig i ämnet ekonomilära, och som författat motiveringen härför samt formulerat bland annat även *detta* skäl. Motiveringen har sedan på kommittémajoritetens yrkande oförändrad införts i betänkandet. För min personliga del vill jag tillägga, att om jag suttit kvar i kommittén, när detta uttalande beslöts, så hade jag motsatt mig detsamma. Professor Hjärne kallar det narraktigt att anföra ett sådant skäl, och jag kan gärna instämma i detta omdöme. Orsaken till att jag nu begärt ordet är ock, att jag velat förebygga det missförståndet, att uttalandet skulle kommit från de *skolmän*, som suttit i folkundervisningskommittén och i huvudsak givit innehåll åt dess förslag. Folkskollärarna äro i alla händelser utan allt ansvar därför.

Herr Bruce: Herr talman, mina herrar! Det förhåller sig ju så, att ännu ingen representant för utskottsmajoritetens mening

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

här yttrat sig och fått tillfälle att yrka bifall till utskottets hemställan oförändrad. Jag har därför begärt ordet för att komma i tillfälle att göra detta och vill då ledsaga mitt yrkande med några ord. Först vill jag uppehålla mig något vid professor Hjärnes yttrande, att detta förslag skulle vara ett uttryck för något slags kastanda, vilken skulle gå ut på att utestänga personer med akademisk bildning eller studenter från seminarierna. Jag vill påpeka, att förslaget i stället går ut på att vidga möjligheten för sådana personer att vinna inträde vid seminarierna, i det att det skall inrättas särskilda kurser för personer, som avlagt studentexamen, avpassade efter deras föregående kunskaper, och det skall icke vara som hittills, då studenter blott kunnat komma in i seminariernas fjärde klass, såvida där funnits utrymme för dem, vilket ofta icke varit fallet. Enligt detta förslag skulle årligen omkring 120 studenter utbildas till folkskollärare eller folkskollärarinnor. Vad beträffar de inträdesfordringar, som äro satta i fråga om studenterna, gälla de vissa rent praktiska ämnen, som en folkskollärare bör kunna undervisa i, såsom slöjd och sådant, som icke förekommer i studentexamen. Emellertid har ju vederbörande departementschef själf förklarat, att han tänkt mildra dessa redan förut obetydliga inträdesfordringar för studenterna. Det är således icke på något sätt ifrågasatt att utestänga dem, utan man vill tvärtom göra det lättare för studenter att taga folkskollärareexamen.

Vad beträffar önskemålet, att främmande språk hellre borde vara valfritt än obligatoriskt ämne, så kommer detta att bliva fallet enligt föreliggande förslag, ty däri är uttryckligen sagt, att främmande språk är ett bland de ämnen, mellan vilka bortval kan äga rum. Vilken elev som helst, som icke önskar undervisning i främmande språk, kan välja bort ämnet. Denna bortvalsrätt måste vad seminarierna beträffar vara begränsad, därför att en blivande lärare naturligtvis måste erhålla undervisning i de ämnen, han sedan skall undervisa i, men just därför att undervisning i främmande språk ej skall förekomma i folkskolan, är det möjligt, att ämnet främmande språk vid seminarierna bortväljes. Alltså är det i själva verket så, som professor Hjärne vill ha det angående undervisningen i främmande språk, redan med den nu föreslagna planen.

Vad så beträffar den allmänna läggningen av undervisningsplanen, så tycker jag, att vad professor Hjärne har uttalat sig för i stort sett sammanfaller med vad kommittén har föreslagit. Något mera detaljerat förslag kunde naturligtvis av honom icke här framläggas.

Så är det en annan punkt, som särskilt beröres i den till utskottsutlåtandet fogade reservationen av friherre Beck-Friis m. fl., till vilken även greve Klingspor i sin reservation anslutit sig, nämligen frågan om inträdesvillkoren. Nu får jag för min del bekänna, att jag icke anser detta vara någon så stor sak, som man har gjort

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

den till genom att vilja ställa upp den som ett slags villkor för hela reformens genomförande. Men å andra sidan, då det gällt att intaga en ståndpunkt, så har jag ställt mig på utskottsmajoritetens sida. Det finnes ju åtskilliga andra läroanstalter, i vilka personer gå in för att utbildas till kristendomslärare, men i ingen av dessa har man ansett det nödvändigt att uppsätta några sådana inträdesfordringar. Men naturligtvis kunde man ju antaga dem, om de på något sätt skulle medföra garantier i önskad riktning, men det kan jag icke förstå, att de kunna göra. Att eleverna skola vara döpta och hava mottagit konfirmationsundervisning, garanterar icke, att i seminarierna ej inkomma elever, som äro ateister eller gudsförnekare, eller att de sedermera i sitt liv icke vända sig bort från kristendomen. Något sådant har man som sagt ingen garanti för genom dylika fordringar. De enda, dessa villkor egentligen vända sig emot, äro baptisterna, som skulle utestängas, d. v. s. de samvetsömma inom den meningsgruppen bliva det. Men jag känner personligen exempel på att det finnes unga baptister, som haft lust att gå in i ett seminarium, och då utan vidare underkastat sig, vad som för dem blivit blott en yttre formalitet, att låta döpa sig av en präst i statskyrkan, naturligtvis med samma tysta förbehåll som biskop Brask: Härtill är jag nödd och tvungen. De bibehålla sina åsikter, då de gått ut från seminariet, och man har blott utestängt de mera samvetsömma. Det säkraste resultatet av att införa sådana inträdesfordringar skulle bliva, att man tvingade personer att uppträda som hycklare, och jag har därför, då jag icke kan se, att de lämna oss några garantier för att få sådana lärare åt våra barn, som vi kunna önska, icke kunnat annat än biträda utskottets hemställan.

Med anledning av vad som har sagts här om undervisning i främmande språk av greve Klingspor vill jag säga, att jag av egen erfarenhet känner, att på den tid, som enligt föreliggande förslag skulle anslås åt detta ämne, kan en elev i seminariet förvärva så pass stor kunskap, att han kan läsa litteratur på ett främmande språk — och det är ingenting annat man åsyftat — men å andra sidan hinner han inhämta alltför litet, för att det, såsom herr Olof Jonsson sade, skall bliva fråga om att tyska och engelska skulle införas i seminarierna, för att där skulle utbildas lärare i dessa språk. Det föreligger ingen fara, för att man skall hinna med en tillräcklig utbildning i sådan riktning på den korta tid, som är anslagen, utan då måste man lämna betydligt större utrymme åt ämnet. Det är skillnad på att kunna på egen hand undervisa i ett sådant ämne och att kunna läsa en bok på ett främmande språk. De, som själva hava skon på sig, veta, var den klämmer, och det finnes nu ingen annan fråga, där folkskollärarne med sådan styrka uttalat sig, som i den, att det måtte meddelas undervisning i främmande språk även vid seminarierna.

Så kommer jag till de yrkanden, som gjorts om upptagandet

av ämnet ekonomilära. Jag skall icke uppehålla mig därvid så mycket, men då jag har biträtt statsutskottets majoritet både på avdelningen och inom utskottet, vill jag betona, att det icke har varit av likgiltighet för de ekonomiska intressena eller därför att jag icke insett deras vikt vid undervisningen, utan därför att jag icke kunnat hjälpa, att jag tror, att dessa intressen bättre tillgodoses, om det, som angår dem, läses i sammanhang med andra ämnen, än om man bryter ut ett så heterogent ämne, som omfattar så ofantligt mycket, och kallar det ekonomilära. Vidare anser jag den föreslagna kursen alltför vidlyftig. Det är ej underligt, att den så blivit, då man låtit ett par nationalekonomer av facket sätta upp en kurs i nationalekonomi utan att fästa sig vid sammanhanget med studierna i andra ämnen. Om man sedan skulle låta en teolog på samma sätt sätta upp en kurs i teologi och en historielärare på samma sätt i historia, och om man så slår ihop dessa kurser, då skulle professor Hjärne nog få större skäl att beteckna en sådan kursplan som överlastad och osammanhängande. Man måste naturligtvis avmäta kursen i det ena ämnet i någon mån efter vad det andra ämnet nödvändigt kräver. Men detta har icke skett beträffande det förevarande ämnet. Vidare tror jag, att det blir ganska stora svårigheter att få lärare i detta ämne, då det ju skall vara rent tillfälliga lärare, som man händelsevis kan få på den ena eller andra orten.

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

Av de skäl jag här anfört har jag anslutit mig till utskottets förslag i dess helhet och skall be att få yrka bifall till detta.

Herr Meurling: Ehuru det icke kan inverka på utgången av denna fråga, så anser jag dock, att så många befogade anmärkningar kunna göras emot den här föreslagna seminariestadgan, att några av dem ännu ytterligare må behöva att åtminstone omnämnas i protokollet.

Jag ber att få framhålla tre anmärkningar emot denna seminariestadga. Den första gäller det angivna ändamålet med seminarierna. Om seminariernas ändamål har det hittills hetat kort och klart: »De hava till ändamål att utbilda lärare och lärarinnor vid rikets folkskolor.» Då visste eleverna området för det levnadskall, till vilket de skulle utbildas. Nu har området blivit utvidgat genom detta tillägg: »samt att därmed även grundlägga den utbildning, som kräves för lärarverksamhet i folkskolans överbyggnader.» Till dessa folkskolans överbyggnader räknar undervisningskommittén även den kommunala mellanskolan, och kommittén har fäst uppmärksamheten på »att den slutexamen, som vid den avlägges, är till alla delar densamma som den examen, vilken under benämning realskoleexamen anställes vid realskolan». Seminarierna skola således hädanefter även utgöra preparandkurser för en sådan utbildning, som skaffar kompetens till att för lärarverksamheten vid kommunala

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

mellanskolor och realskolor kunna konkurrera med dem, som komma från universiteten.

Man har hört en mångårig klagan över folkskollärarbristen, och det finnes för närvarande i vårt land omkring 1,000 folkskolor, som i följd av lärarbristen sakna examinerade lärare, utom alla sjukvikariat, som måste uppehållas med oexaminerade lärare. Alltjämt har det utlovats, att när undervisningskommitténs förslag blivit färdigt, skulle denna brist bliva avhjälpt. Sant är också, att genom den föreslagna seminariestadgan ingångsdörren till lärarkåren blivit ansenligt utvidgad, så att denna nu kan rekryteras av ett mycket större antal för varje år. Men denna förmån neutraliseras ganska betydligt därigenom, att också en utgångsdörr blivit öppnad eller åtminstone ställd på glänt, i det att seminariekursen så anordnas, att den skall direkt underlätta skollärarnes inslående på andra banor och flykt mot högre rymder, en anvisning, som säkerligen kommer att begagnas av många. Jag befarar därför, att genom denna anordning den överklagade lärarbristen icke kommer att avhjälpas i sådan grad, som önskligt hade varit.

Den andra anmärkningen jag tillåter mig att framställa gäller de onaturligt höga lärokurserna i förhållande till lärotiden, vilket har berörts redan förut. Man har försökt mildra denna svårighet genom mycket höga inträdesfordringar. Så till exempel omfatta inträdesfordringarna i svensk historia och geografi samma kurs, som fordras för inträde i gymnasium. Den förste talaren framhöll, huru ytligt historieundervisningen sedan kommer att behandlas under själva seminarietiden. Ja, för vår del anse vi det icke lämpligt att stadga så höga inträdesfordringar. Det försvårar och fördyrar för eleverna förberedelserna till inträde och gör just de grundläggande kunskaperna osäkra samt helt visst ojämna bland eleverna sinsemellan, eftersom var och en måste inhämta dem på egen hand. Men trots de höga inträdesfordringarna, kan den lärokurs, som under fyra år skall genomgås även i andra ämnen, omöjligt medhinnas med någon grundlighet. Departementschefen har själv upplyst, att representanter från snart sagt alla seminariets kunskaps- och övningsämnen hava var för sig förklarat, att enligt kommitténs förslag över huvud taget ej en mera värdefull behållning av dessa ämnens studium skall kunna påräknas. Kan väl ett betänkligare betyg givas om en seminariestadga, som framlägges för Riksdagens godkännande?

Här är nu nämnt om överflödiga ämnen såsom främmande språk. Jag vill därför icke yttra mig något om det. På andra områden anses det vara en misshushållning att fordra överkvalificering för tjänstemän — jag kan exempelvis nämna ledamöterna av den nu beslutade folkskoleöverstyrelsen — men här synes det vara tvärtom. Den gamla vishetsregeln var ju *non multa sed multum*, men här synes det vara en motsatt regel, som har blivit följd. Jag befarar därför, att den här framlagda seminariestadgan med dess föreslagna lärokurser och lärotid icke kommer att utplåna den bekanta

typen av skollärare, som genom att hava kommit i beröring med snart sagt allting inom vetandets värld tro sig kunna uppträda hemmastadda och tvärsäkra i allt möjligt, ehuru de kanske på det mesta icke hunnit genomtränga mera än ytterskalet. Vi få icke förundra oss, om de blivande skollärarne komma att känna sig djupt kränkta, ifall de icke få anses mogna för den akademiska undervisningen, utan att behöva styrka sin kompetens genom studentexamen, när de hava det medvetandet, att de hava genomgått en seminariekurs, för vars genomgående studenter och filosofie kandidater icke anses mogna, förrän de styrkt sin kompetens genom en inträdesprövning.

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

Den tredje anmärkningen gäller läraren som kristendomsundervisare. Därom har också förut talats. Undervisningskommittén föreslår, att det skall endast fordras, att skolläraren är berättigad till konfirmation och nattvardsgång; något samvetstvång kan man icke säga, att då fordras. Denna fordran har också en gång godkänts av Första kammaren och av 45 % i Andra kammaren, men herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har ringaktat detta stöd och nöjt sig med att hava stöd blott av den lilla majoriteten i Andra kammaren, då frågan sista gången där behandlades. Hädanefter skola således församlingarna kunna få skollärare, som icke äro döpta, icke berättigade till konfirmation eller nattvardsgång, icke berättigade till kyrklig vigsel, icke haft någon personlig beröring med den kyrka, vars medlemmar dock måste låta sina barn undervisas av dessa lärare även i kristendom. Herr statsrådet har ansett, att uppe i spetsen borde samhörighet förefinnas mellan högre och lägre undervisningsanstalter genom den gemensamma överstyrelse, som av honom varit föreslagen. Men där nere behöver ingen samhörighet finnas mellan dem, som undervisa barnen i kristendom och dem, som sedan skola fortsätta denna undervisning. Skillnaden emellan vad som hittills varit gällande och det, som nu har föreslagits, synes mig i korthet kunna så angivas: hittills har en lärare *kunnat* vara ateist, nu blir han *berättigad* att vara ateist och behöver icke dölja detta varken för sina skolbarn eller för andra. Likväl måste kristna föräldrar låta sina barn undervisas av en sådan lärare, även i kristendom. Jag befarar, att denna stadga kommer att påskynda den tid, då kristna föräldrar på många ställen komma att taga sina barn ifrån kristendomsundervisningen i skolan och försöka skaffa dem sådan på annat sätt samt anse sig böra bära följderna därav. Men icke främjas enligt min tanke på den vägen kärleken och förtroendet till skolan ibland folket, därom är jag viss. Det synes mig således, att seminariestadgan behövde en justering, innan den antages, och att det icke varit utan skäl, som några hava yrkat avslag.

Herr Bergqvist: Herr talman! Det var ursprungligen min avsikt att yttra mig något utförligare i denna fråga, men med hän-

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

syn till den långt framskridna tiden skall jag inskränka mig till ett mycket kort vittnesmål rörande min ställning till seminariefrågan. Jag vill då först förklara, att jag anser förslaget hava så stora förtjänster, att jag, trots de brister, som kunna påvisas däri, icke vill vara med om att yrka avslag på reformen. Men det finnes likvisst åtskilliga punkter i förslaget, som väcka mina betänkligheter; jag skall här endast fästa mig vid *en* sådan, vilken ligger mig närmast, nämligen frågan om inträdesvillkoren i seminarierna. Denna punkt kan jag uppdela i två. För det första gäller det de villkor, som röra de inträdessökandes förkunskaper, och för det andra de kyrkliga inträdesvillkoren. I det förra avseendet har man betydligt skärpt fordringarna för inträde i seminarium, och det har redan under debatten framhållits, att man härutinnan spänt bågen ganska högt. Gäller detta omdöme i fråga om övriga trakter av vårt land, så gäller det i synnerhet de nordligaste, där folkskoleväsendet naturligtvis på grund av givna förhållanden måste vara mycket efterblivet. För ynglingar och unga kvinnor, som komma ifrån våra flyttande folkskolor och mindre folkskolor i de undangömda bygderna, blir det utan tvivel mycket vanskligt att kunna vinna inträde, när fordringarna äro så högt ställda, som de enligt detta förslag äro. Den sannolika följden härav blir, att det kommer sökande ifrån sydliga delar av landet, och dessa komma att undanträngа ortens barn. Detta kommer återigen i sin ordning att verka så, att en tryckande lärarbrist förr eller senare gör sig gällande i de nordligaste delarna av landet, ty det är klart, att de, som komma söderifrån, i de flesta fall söka sig tillbaka söderut, även om de fått sin seminarieutbildning i ett norrländskt seminarium. Jag kan icke inse, att det finnes någon annan utväg, än att vi måste komma med en framställning om särskilda på statens bekostnad inrättade preparandkurser vid seminarierna i de nordligaste länen. Detta får bliva en senare fråga, men jag har ansett mig nödsakad att föra den på tal redan nu.

Den andra punkten gäller de kyrkliga inträdesvillkoren. Hittills har det varit så, att det fordrats nattvardsgång för inträde i seminarium. Kommittén återigen har föreslagit, att det nu skulle fordras att vara döpt medlem av den svenska kyrkan och att efter där mottagen kristendomsundervisning i nattvardsskolan vara berättigad till Herrens heliga nattvard. Herr statsrådet har uti den kungl. propositionen tagit ännu ett steg och ytterligare lindrat detta villkor därhän, att det för inträdes vinnande endast skall fordras att vara *medlem av svenska kyrkan*. Jag får säga, att det väckte min överraskning och förvåning att finna, att statsrådet på denna punkt hade gått så långt. Jag skulle möjligen kunnat tänka mig, att han kunnat lämna det övriga och endast fordra, att inträdessökande skulle vara *döpt medlem av svenska kyrkan* eller, om han ville tillförsäkra de odöpta rätt till seminarieundervisning, att han väl inskränkt sig till det nu föreslagna villkoret för inträde i semi-

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

narierna, men däremot gjort det förbehåll, att i folkskolestadgan skulle införas bestämmelse om dopet såsom kyrkligt villkor för anställning såsom lärare i folkskolan. Men därutöver hade jag icke väntat, att den kungl. propositionen skulle gå. Accepterandet av någotdera av dessa två alternativ måste jag anse såsom den yttersta eftergiften från kyrklig ståndpunkt. Det ser också ut, som om statsrådet icke med någon vidare entusiasm skulle ha ställt sig på den ståndpunkt han intager i den kungl. propositionen, ty han har icke ägnat denna fråga någon som helst motivering. Han har icke löst den gordiska knuten utan avskurit den genom ett hastigt snitt. På en enda rad yttrar han i saken följande: »För min del ställer jag mig på den av Andra kammaren år 1910 hävdade ståndpunkten.» Det förefaller mig alltså, som om statsrådet själv icke hade velat närmare gå in på något resonemang i detta stycke. Ser jag nu på vad statsrådet yttrat i ett annat sammanhang, så förefaller det mig, som om han icke skulle synas ovillig att något jämka på den ståndpunkt han i denna del intagit. Han säger nämligen i en annan proposition till årets Riksdag: »Jag anser såsom givet, att folkskolan i sin kristendomsundervisning icke får ställa sig i opposition mot den bestämmande åskådningen inom det kyrkosamfund, som de flesta föräldrarne tillhöra.» Med ett sådant uttalande från departementschefen för ögonen kan jag icke tänka mig, att statsrådet skall vara alldeles otillgänglig för en framställning i ärendet från kammarens sida; och under förhoppning, att det icke är utan all betydelse, att kammaren beslutar en skrivelse, vill jag för min del, herr talman, be att få yrka bifall till den av friherre Beck-Friis m. fl. avgivna reservationen.

Herr Bellinder: Herr talman, mina herrar! Jag vill tillstå, att andra frågor som förelegat under den knappa tid, vi nu ha till buds vid Riksdagens slut, hindrat mig, att såsom jag velat sätta mig in i det föreliggande förslaget till en seminariereform. Jag begärde också ordet blott för att framställa ett par detaljanmärkningar. Det var för ett par timmar sedan och sedan dess ha anmärkningarna blivit berörda av andra talare, men jag skall ändock be att ytterligare få understryka de anmärkningar som gjorts.

I likhet med biskop Bergqvist och andra finner jag i allmänhet inträdesfordringarna vara alltför stränga, då de till och med utestänga studenter från att utan vidare erhålla inträde vid seminarierna. Men om jag anser, att inträdesfordringarna allmänt sett äro för stränga, vill jag dock vara med om att skärpa dem på en punkt, nämligen i fråga om den inträdessökandes ställning till den kyrkas lära, i vilken han skall undervisa, sedan han genomgått sin seminariekurs. Jag kommer således att på denna punkt lämna min anslutning till den av herr Ekman väckta motionen.

Jag vill vidare på det livligaste instämma i det yttrande, som här framfördes av inledaren till debatten i denna fråga, herr Olsson,

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

då han påpekade, att historien såsom undervisningsämne blivit alldeles för styvmoderligt behandlad i undervisningsplanen. Visserligen fordras rätt stora historiska kurser för inträde, men då man betänker hur svårt det är för ynglingar med den bildningsgrad, varom här är fråga, att på egen hand studera historia och då historieundervisningen under de två första åren är inskränkt till en timme i veckan, kan man förstå, att de icke skola gå ut från seminariet med den fond av historisk bildning och särskilt med den kunskap i fäderneslandets historia, som man gärna vill fordra av dem, vilka skola uppfostra svenska folkets barn till fosterlandskärlek och över huvud taget meddela dem en bildning, som vi gärna vilja hava så utpräglat fosterländsk som möjligt. Jag vill därför i likhet med honom vädja till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att då timplanen definitivt kommer att utarbetas, historien däri måtte få en rymligare plats än vad som är fallet enligt kommitterades förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till friherre Beck-Friis' m. fl.:s reservation.

Herr Hammarskjöld: Herr talman! Om det hade funnits någon möjlighet att få denna viktiga fråga uppskjuten till nästa riksdag, så att man hade hunnit få bättre tillfälle att sätta sig in i den och man därigenom kunnat undvika att få den till avgörande i de brådskande timmar, som nu äro, skulle jag helst ha sett detta. Men nu, när en sådan utväg icke är möjlig, utan frågan *måste* avgöras, ställer jag mig avgjort på bifall och icke på avslag. Jag har dock en anmärkning att göra mot utskottets betänkande, och den gäller ämnet ekonomilära. För min del håller jag före, att om redan departementschefen givit en något för snäv plats å detta ämne — en plats som jag skulle ha önskat något rymligare — så har utskottet ytterligare inskränkt detta utrymme och det till en grad, som jag icke kan vara med om. Om man tänker sig tillbaka några år och erinrar sig, hur då ställningen var i landet — kanske icke i Riksdagen men åtminstone i vida kretsar bland folket — i fråga om den s. k. praktiska folkskoleundervisningen, som ju här närmast åsyftas genom ämnet ekonomilära, så erinra vi oss nog, att då var det ett allmänt, ett livligt intresse för, att folkskoleundervisningen skulle omläggas, så att den ginge i mera praktisk riktning. Nu har en av de första talarne i dag, herr Steffen, mycket livligt talat för en sådan förändring. Han gick så långt, att han ansåg, att utskottet hade velat rent av tränga ut ämnet ur seminarieundervisningen. Det tror jag dock är för mycket sagt, och jag kan icke gå med honom så långt. Han fick också mottaga mycket livliga protester från herr Strömbergs sida, vilken tog utskottet i försvar. Herr Strömberg försäkrade, att det verkligen varit utskottets mening, att allt som kunde göras för att få denna praktiska undervisning — undervisningen i ekonomilära — lagd på ett gott sätt,

det skulle också göras. Ja, jag tror fullkomligt herr Strömberg på hans ord — jag tror honom alltid på hans ord, ty det är en karl att lita på. Men jag är icke lika säker på att de myndigheter, som skola överallt i landet hava denna frågas tillämpning om hand, komma att vara lika nitiska som herr Strömberg, och det är därför jag anser, att här föreligger en brist i utskottets hemställan, då utskottet icke velat tillåta att ekonomilära uppställes såsom särskilt ämne, utan föreslagit, att den skall plockas in litet här och litet där i andra ämnen. Det är nog mycket välment, och det kan utan tvivel gå bra, om vederbörande verkligen ha god vilja och ett varmt intresse för saken, men saknas den goda viljan och intresset, då kan hela den s. k. praktiska undervisningen komma att bli totalt försummad. Skillnaden mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets är egentligen icke någon annan än att utskottet förklarat, att det vill icke hava detta ämne till särskilt läroämne, varemot departementschefen säger, att han anser det böra utgöra ett särskilt ämne. Det är därför, som jag håller före, att det är av yttersta vikt, att kammaren antager en motivering gående i den riktning, som Kungl. Maj:t föreslagit och icke såsom utskottet här hemställt.

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

Nu har en medlem ur seminariekommittén, en av dem, som tillsattes särskilt år 1909 för att tillgodose folkskolans praktiska utveckling, inom Andra kammaren yrkat, att kammaren skulle ur motiveringen utesluta en del av vad utskottet yttrat och i stället intaga en motivering i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag. Detta yrkande har av Andra kammaren utan votering bifallits. Jag skall därför, herr talman, anhålla att få upptaga samma yrkande i denna kammare och hemställer således, att den del av motiveringen på sid. 5 i utskottets betänkande i andra stycket från och med andra meningen, vilken börjar med orden: »Utskottet har dock icke blivit övertygat om» etc. ända till slutet av detta stycke måtte utgå, och att i stället följande punkt insättes: »Beträffande sättet för ämnets upptagande i seminarieundervisningen har utskottet intet att erinra mot vad departementschefen i detta avseende anfört.»

Medan jag har ordet skall jag tillåta mig att säga några få ord angående upptagande av främmande språk vid undervisningen. Jag har varit mycket tveksam om lämpligheten därav, men sedan det uttryckligen försäkrats, att ämnet skall vara valfritt, så anser jag icke, att man bör förneka vetgiriga ynglingar möjlighet att få en liten förberedande undervisning häri — ty någonting annat kan det icke bliva uti ett främmande språk. Detta öppnar ju alltid för dem vägen till ökade självstudier. Min länskamrat här på bänken, herr Meurling, yttrade några ord om en viss typ av skollärare, som vi väl känna till, den som ofta och det med rätta blivit klandrad. Han tycktes förmena, att genom detta förslag om seminariernas ombildning skulle denna typ icke blott komma att fortleva, utan den skulle kanske bliva ännu mera utpräglad. Jag tror, att han har orätt i den saken. Om denna typ kännetecknas av ett

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

slags arrogans, en önskan att framträda såsom den där har luktat på allting och vet allting, utan att äga några grundliga kunskaper, så kan det väl icke avhjälpas genom att låta honom stå kvar på den hittillsvarande ståndpunkten i fråga om undervisning, utan skall någonting kunna avhjälpa detta missförhållande, är det väl att giva vederbörande tillfälle till ökad utbildning. Endast på det sättet kunna vi hoppas att få den typen, om icke utrotad — ty det går aldrig — så åtminstone förminskad.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till den framställning angående motiveringen, vilken jag nyss avgav.

Herr Ekman, Karl Johan: Jag har ingenting att invända mot reformen i dess helhet. Men jag har framställt ett särskilt förslag i fråga om inträdesfordringarna vid seminarierna och har därvid ställt mig på Första kammarens ståndpunkt från år 1910. Då nu den reservation, som avgivits av friherre Beck-Friis med flera, överensstämmer härmed, kan jag för min del ansluta mig till denna reservation. Jag vill därvid liksom han uttala den förhoppningen, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ville taga i övervägande, huruvida icke de däri framställda villkoren för inträde i seminarierna kunde av herr statsrådet accepteras. Det viktigaste är dock, att man får den bestämmelsen stadgad, att vederbörande inträdessökande skall vara döpt medlem av svenska kyrkan.

Jag anhåller alltså, herr talman, om bifall till den av friherre Beck-Friis m. fl. avgivna reservationen.

Herr Steffen: Herr talman! Jag måste, särskilt med anledning av herr Strömbergs anförande än en gång understryka, att den uppfattning av nationalekonomiens innehåll och av möjligheten att undervisa i ämnet nationalekonomi, som framgår av utskottets uttalande på femte sidan i betänkandet (börjande med orden »Utskottet har dock icke blivit övertygat» etc. samt sträckande sig till styckets slut vid mitten på sidan), grundar sig, såvitt jag kan se, på en fullständig missuppfattning eller på en mycket långt gående okunnighet om vad vetenskapen nationalekonomi är. Nationalekonomien är icke ett »heterogent» ämne — den är ett synnerligen enhetligt ämne. Nationalekonomien är icke ett ämne, som redan är »representerat» i någon av sina väsentliga delar inom något annat utav de på den för seminarierna föreslagna kursplanen existerande läroämnena. Nationalekonomi är icke ett ämne, vari man kan undervisa i sammanhang med något annat läroämne, ty det saknar sådant »naturligt samband» med de andra läroämnena, som förutsättes i utskottets utlåtande. Statsutskottets medlemmar må ha varit huru välvilligt stämda som helst mot detta läroämne, de hava dock genom en grundlig missuppfattning av dess natur och genom anvisning på ett för detta ämne alldeles omöjligt undervis-

ningssätt, i praktiken utestängt det från en undervisning, som kunde tänkas bli av något värde.

De delar av ämnet »ekonomiläran», som icke äro av nationalekonomisk natur, böra bilda ett särskilt läroämne, om man över huvud taget skall ha den med.

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

Herr Östberg, Johan: Jag begärde ordet, då diskussionen till en början rörde sig om, huruvida ämnet »ekonomilära» skulle upptagas i seminariernas undervisningsplan eller icke. På mig liksom på åskilliga andra har det naturligtvis gjort ett visst, besynnerligt intryck, att man tagit upp ett levande språk på denna undervisningsplan men uteslutit ekonomilära och att man tagit upp det levande språket av *praktiska* hänsyn, som man säger, men uteslutit ekonomilära, vilket ämne dock för hela vårt folk skulle kunna vara av den mest praktiska betydelse.

Man bör väl dock betänka, att här gäller det att giva dem, vilka skola fostra den största, ja den ojämförligt största delen av vårt folk, en grundläggande bildning. Man måste också erinra sig, att om vårt folk saknar någon egenskap, så är det ju sinne för det ekonomiska livet och dess lagar. Då bör det så mycket mera vara av synnerlig vikt, att nationalekonomiskt vetande icke står främmande även för folkskollärarekåren. Nationalekonomien må vara en ny vetenskap och därför sent hava kommit till heders, men den är därför icke av mindre vikt än många andra.

Jag får för min del också fullständigt understryka vad som här sagts, att det går icke an att dela upp detta ämne på andra. På samma sätt skulle man väl kunna dela upp kristendom på andra ämnen, t. ex. på historia och naturlära, men det faller ingen in att så göra. Lika litet kan detta göras med läroämnet nationalekonomi.

Då man fruktar att man genom undervisning i nationalekonomi vid seminarierna skall lämna eleverna för litet av ekonomiskt vetande och för litet grundlig insikt i hithörande ämnen, må det dock erinras, hurusom inom nationalekonomien på senare tider utarbetats flere populära och översiktliga läroböcker. Och vidare, om man är rädd för att vissa ekonomiskt felaktiga doktriner skola få alltför stark rot i vårt folk, så finnes ingen annan egentlig bot däremot än att bibringa dem som stå folkets barn nära, en mera *allsidig* ekonomisk uppfattning av förekommande förhållanden. Det är således av synnerlig vikt för hela åskådningen hos vårt folk, för hela det näringsliv, som dock skall uppbära allt annat liv hos folket, att en blivande folkskollärare får en översikt av nationalekonomiens ekonomiska betydelse och allmänna grunder.

Det är därför, jag för min del icke alls kan biträda statsutskottets motivering. Herr statsrådets motivering är efter min mening icke heller fullt tillfredsställande, men den betonar dock, att ämnet bör vara ett *särskilt* ämne, och att utrymme för under-

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

visningen däri bör i mån och tillgång på lärarekrafter kunna beredas, och det må ju medgivas att i detta senare avseende brist ännu kan förefinnas.

Det är på dessa skäl, herr talman, jag ber att få i detta stycke instämma i det av herr Hammarskjöld framburna yrkandet.

Herr Strömberg: Herr talman! Jag begärde ordet för att med några ord bemöta den ärade talaren på kalmarbänken, då han nyss anförde, eller rättare insinuerade, att avsikten med utbildningen till lärare enligt detta förslag skulle vara en helt annan än den i förslaget angivna, nämligen att utbilda lärare och lärarinnor för folkskolorna. Samma farhåga uttalades också under ärendets cirkulering bland myndigheterna av vissa myndigheter på grund av den lydelse kommittén givit åt stadgandet om seminariernas ändamål, nämligen denna: »Folkskoleseminarierna hava till ändamål att utbilda lärare och lärarinnor för rikets folkskolor samt att därmed även grundlägga den utbildning, som kräves för lärarverksamhet i folkskolans överbyggnader.» Nu har emellertid statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i den kungl. propositionen på det mest bestämda sätt uttalat sig mot en sådan misstolkning och det förefaller mig därför, som om det bort vara rättare av den ärade talaren, vilken, efter vad jag är alldeles övertygad om, läst propositionen, att icke på nytt komma med denna misstolkning. Jag kan icke underlåta att bedja få anföra de ord, varmed statsrådet bemöter denna misstolkning. Sedan han redogjort för densamma, säger han: »Jag vill med anledning härav endast uttala, att jag för min del alldeles icke kan inlägga en sådan tolkning i kommitténs formulering, enär orden »samt att *därmed* även *grundlägga* den utbildning, som kräves för lärareverksamhet i folkskolans överbyggnader» uppenbarligen tillfogats just för att förebygga den tydning av kommitténs avsikter, som de ifrågavarande myndigheterna trott vara den riktiga.» Litet längre ned säger han: »Rätta uppfattningen av folkskoleseminariernas uppgift synes mig i korthet vara, att densamma bör begränsas till utbildandet av lärare och lärarinnor vid folkskolan (småskola, egentlig folkskola och folkskolans högre avdelning). *I och genom* fyllandet av denna sin uppgift och utan att taga hänsyn till några där utanför liggande sylten bör seminarieutbildningen kunna giva en användbar *grund* även för tillägnandet av de speciella arter av lärarduglighet, vilka krävas dels vid olika slags fortsättningsskolor, dels ock i högre folkskola och kommunal mellanskola.» Ännu något längre ned heter det, att dessa arter av lärarduglighet kräva »härför särskilt lämpade anordningar» samt att bibringandet därav »kan icke ingå i folkskoleseminariernas ändamål.» Det var detta, som jag ville särskilt bemöta liksom hans påstående, att förslaget utestänger studenter från seminarierna. Det är felaktigt att påstå sådant. Det är icke meningen att utestänga studenterna genom denna prövning, ty prövningen skulle komma

att inskränka sig till några få ämnen, vilka studenterna under sin utbildning icke haft att syssla med, såsom slöjd o. d.

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

Gent emot herrar Steffen och Östberg, vilka nyss så ivrigt förfäktat betydelsen av nationalekonomi såsom särskilt ämne, skall jag be att få säga, att det är icke fråga om att införa nationalekonomi i seminarierna, utan där är det frågan om ekonomilära, vilket är något helt annat. Men det är herrarne, som vilja göra denna ekonomilära till nationalekonomi, vilket enligt min mening icke bör ske.

Slutligen skall jag, herr talman, be att få tillägga, att sedan herr Hammarskjöld föreslagit en ändrad motivering beträffande undervisningen i ämnet ekonomilära och denna motivering lär vara antagen i Andra kammaren, skall jag, eftersom denna motivering mycket litet skiljer sig från utskottets, anhålla att få ansluta mig till herr Hammarskjölds förslag.

Herr Olsson, Oscar: Då herr Strömberg anslutit sig till det av herr Hammarskjöld framlagda förslaget till motivering, finner jag ingen anledning att vidare hålla på mitt yrkande om bifall till min motion, eftersom min motion står bra mycket närmare Kungl. Maj:ts ståndpunkt än utskottets. Jag skall således med frånträdande av mitt yrkande om bifall till min motion be att få förena mig i herr Hammarskjölds yrkande.

Endast ett par ord därefter beträffande de främmande språken. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att det ju icke alls är meningen, att eleverna vid seminarierna skola lära det främmande språket, utan meningen är att de skola inhämta så mycket, att de kunna läsa ett främmande språk. Det är ju alldeles tydligt, att folkskollärarne just för utövande av sitt kall hava en synnerligen stor fördel i att kunna läsa ett främmande språk, t. ex. tyska. Härigenom bliva de satta i tillfälle att taga del av de pedagogiska strömningarna i ett av de stora kulturlanden.

Slutligen vill jag i någon mån rikta mig mot den uppfattning, som herr Meurling här lät komma till synes, då han ansåg, att om utskottets utlåtande bifölls, skulle därigenom en folkskollärare, såsom hans ord föllo, alltså bliva lagligen berättigad att vara ateist. Efter att hava talat med några ärade ledamöter i kammaren har jag fått den uppfattningen, att en präst enligt lag icke behöver vara döpt eller konfirmerad för att bliva prästvigd. Naturligtvis kommer aldrig en biskop att prästviga en person, som icke är döpt eller konfirmerad, men den allmänna lagen har, såvitt jag sålunda kunnat utröna, i fråga om prästvigning ingenting att säga om den saken. Frågan gäller därför blott att ställa folkskollärarne i samma ställning, vad lagbestämmelserna angår, som prästerna, och icke kan man därför säga, att vare sig folkskollärare eller präster blivit lagligen berättigade att vara ateister. Det uttrycket finner jag för min

Ang. ökade anslag till folkskolesemi-narierna m. m. (Forts.)

del vara väl starkt, även om det kan motiveras i någon mån av den religiösa hänförelse, som låg bakom.

Mitt yrkande gäller ekonomiläran, och jag ber att i den delen få instämma med herr Hammarskjöld.

Herr Trygger: Jag skall anhålla, vad motiveringen beträffar, att få instämma med herr Hammarskjöld i hans förslag. Vad återigen slutet angår, ber jag att få förena mig med dem, som yrkat bifall till den av friherre Beck-Friis m. fl. avgivna reservationen, och jag hoppas, att fastän Andra kammaren icke antagit en dylik skrivelse, det dock skall finnas möjlighet för statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att, då han fattar det avgörande beslutet i den fråga, vilken i skrivelsen omförmäles, taga all den hänsyn till Första kammarens beslut — ifall nu skrivelseförslaget här bifalles — som omständigheterna tillåta.

Herr Steffen: Herr talman! Jag ber att få frånträda vad jag förut yrkat och biträda herr Hammarskjölds yrkande.

Dessutom ber jag till slut att få hänvisa herr Strömberg till den för ämnet »ekonomilära» uppgjorda kursplanen. Jag undrar, om han icke där skall finna, att i »ekonomilära» ingår *nationalekonomi* till minst nio tiondelar.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr talmannen, som återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade, att med anledning av de under överläggningen framställda yrkandena propositioner komme att göras i följande ordning: 1:o) beträffande mom. a)—f) i förevarande utlåtande; 2:o) angående det förslag till skrivelse, som framställts i den av friherre J. G. Beck-Friis m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; 3:o) i avseende på den motivering, som skulle läggas till grund för kammarens beslut; samt slutligen 4:o) angående utskottets inledande hemställan.

Härefter gjordes enligt de i avseende å mom. a)—f) framställda yrkandena propositioner, först på godkännande av dessa moment samt vidare på deras förkastande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera yttrade herr talmannen, att rörande det förslag till skrivelse, som framställts i den av friherre Beck-Friis m. fl. avgivna reservationen, vore yrkat, dels att förslaget skulle godkännas, dels ock att detsamma skulle förkastas.

Vid gjorda propositioner jämlikt dessa yrkanden förklarade herr talmannen sig anse propositionen på förslagets godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Ang. ökade anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner det förslag till skrivelse, som framställts i den av friherre J. G. Beck-Friis m. fl. vid statsutskottets utlåtande nr 139 avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas detta förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;
Nej — 43.

Därpå yttrade herr talmannen, att i avseende på den motivering, som skulle läggas till grund för kammarens beslut endast vore yrkat av herr *Hammarskjöld*, att kammaren måtte besluta, att med uteslutande av den del av andra stycket å sid. 5 i det tryckta utlåtandet, som började med orden: »Utskottet har dock» och slutade med orden »icke bestrida», skulle insättas följande: »Beträffande sättet för ämnets upptagande i seminarieundervisningen har Riksdagen intet att erinra emot vad departementschefen i detta avseende anfört.»

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets yttrande samt vidare på bifall till berörda yrkande, och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Slutligen yttrade herr talmannen, att vad anginge utskottets inledande hemställan kammaren behagade finna, att denna vore besvarad genom kammarens föregående beslut.

Denna framställning besvarades med ja.

Föredrogos ånyo statsutskottets den 24 och 25 innevarande maj bordlagda utlåtanden och memorial:

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omreglering av folkskoleinspektionen samt i ämnet väckta motioner,

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av nya byggnader för folkskoleminariet i Lund m. m.,

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension till extra ordinarie eldaren vid statens järnvägar Peter Lorents Liljevall,

nr 143, med förslag sill ändrad lydelse av punkten 8 i nu gällande avlöningsbestämmelser för Riksdagens tjänstemän och vaktbetjänte,

nr 144, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om ökning av fonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri, *dels och* Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag för täckande av förvaltningskostnaderna för nämnda lånefond år 1914,

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av ytterligare medel för utlåning från fonden för rederinäringens understödjande,

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anslag till inköp av tomt och uppförande av nybyggnad för post- och telegrafverkets behov i Uddevalla,

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt vissa vid Trollhätte kanalverk anställda vakter m. fl.,

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt lantbrevbäraren Jonas Nilsson Lith och förre postföraren Olof Johansson Ferm,

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt bergsprängarförmannen Karl August Lundgrens änka och minderåriga barn,

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående arvode till delegerad vid underhandlingarna med Norge rörande flyttlapparnas rätt till renbete m. m.,

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för postverkets räkning av en tomt i Linköping,

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 181 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående höjning av förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folk- och småskolor, jämte en i ämnet väckt motion, samt

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fördelning av medel till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets den 24 och 25 i denna månad bordlagda betänkande nr 58, i anledning av

väckta motioner om upphävande av stämpelskatten å inrikes växlar, biföll kammaren vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Om vissa ändringar i deklarationsformulären.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets den 24 och 25 i denna månad bordlagda betänkande nr 60, i anledning av dels Kungl. Maj:ts två särskilda propositioner med förslag till ändrad lydelse av vissa paragrafer i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering, den ena avseende jämväl ändring av de vid nämnda förordning fogade formulär, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom proposition nr 232 av den 11 april 1913, vilken hänvisats till bevillningsutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollen över finansärenden för den 23 februari 1912 och förstnämnda dag, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen närlagda förslag till förordning om ändrad lydelse av vissa paragrafer i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering jämte förslag till formulär att fogas vid nämnda förordning, att gälla från och med år 1914.

Vidare hade Kungl. Maj:t genom proposition nr 275 av den 18 april 1913, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet för samma dag, föreslagit Riksdagen att antaga det förslag till förordning om ändrad lydelse av vissa paragrafer i taxeringsförordningen, som återgivits i *bilagan B* till nu föredragna betänkande.

Till utskottet hade jämväl överlämnats nedannämnda i anledning av förstnämnda proposition väckta motioner.

I motion II: 364, av herr *Carlson* i Falun, hade hemställts, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen av förslag till skattefria avskrivnings- eller avsättningskvoter för vanligast förekommande grupper av driftsinventarier och byggnader till ledning för deklarationsförfarandet.

I motion II: 372, av herr *von Sneidern*, hade yrkats, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition nr 232 med förslag till ändrad lydelse av vissa paragrafer i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter m. m. vidtoges, att den, som hade ordnad bokföring, måtte äga rätt att vid avgivandet av deklaration av inkomst av fast egendom följa de grunder, efter vilka räkenskaperna vore uppställda.

Om vissa ändringar i deklarationsformulären. (Forts.)

Utskottet hade i föreliggande betänkande på anförda grunder hemställt,

1) att Riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande propositioner nr 232 och nr 275 icke kunnat oförändrade bifallas, måtte, med de avvikelser, som vid betänkandet fogade *bilaga C* utvisade, antaga dels de ändringar i förordningen den 28 oktober 1910, om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering ävensom i de vid förordningen fogade formulär, som innefattades i propositionen nr 232, dels ock de ändringar i nämnda förordning, som avsåges i propositionen nr 275;

2) att Riksdagen måtte besluta, att de sålunda antagna ändringarna skulle bliva gällande från och med år 1914;

3) att motionen II: 364, av herr *Carlson* i Falun, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

4) att Riksdagen, i anledning av herr *von Sneiderns* förevarande motion, II: 372, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om utredning av frågan, huruvida den, som hade ordnad bokföring, måtte äga rätt att vid avgivandet av deklaration för inkomst av fast egendom följa de grunder, efter vilka räkenskaperna vore uppställda, samt för Riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen kunde föranledas.

Herr Rooth: Våra nu gällande skattelagar medförde, bland annat, den nyheten, att inkomst av fast egendom skall taxeras efter den *verkliga* inkomsten och ej, såsom förut, efter den *beräknade* inkomsten. Såsom man kunde vänta, skulle den uppgiftsplikt angående inkomst av jordbruksfastighet, som lagen kräver, vålla avsevärda svårigheter särskilt för de mindre jordbrukarna. De deklarationsblanketter, som hittills varit gällande, hava beträffande inkomst av jordbruksfastighet befunnits vara synnerligen olämpliga. Från alla orter i landet hava fördenskull uttalats mycket starka krav på en deklarationsblankett, så uppställd, att särskilt de mindre jordbrukarna kunde hava användning för densamma. Blanketten borde framför allt vara enkel och lättfattlig.

För att tillmötesgå de önskningar, som i berörda avseende så allmänt framhållits, har nu för Riksdagen framlagts en ny deklarationsblankett, upptagande ej mindre än 8 tättryckta sidor. Man kan ej säga, att de fullt berättigade anspråken på en enkel och lättfattlig deklarationsblankett härmed blivit tillgodosedda. Vid sådant förhållande synes det mig icke vara välbetänkt att företaga någon ändring i nu bestående förhållanden, som dock hafva den förtjänsten, att de i någon mån ingått i den stora allmänhetens begrepp — utan hellre låta saken anstå, till dess man på grund av ytterligare erfarenheter kan vara i stånd till att på ett mera tillfredsställande sätt lösa denna för den skattskyldiga lantbefolkningen och taxeringsmyndigheterna synnerligen viktiga angelägenhet.

Om vissa ändringar i deklarationsformulären. (Forts.)

Friherre Beck-Friis, Carl Joachim: Såsom den föregående ärade talaren sade, hava många anmärkningar framställts mot de nuvarande deklarationsblanketterna, och särskilt har det visat sig svårt att få en rättvis och jämn beskattning med avseende på mindre jordbrukare. Det är därför Kungl. Maj:t nu framlagt förslag till nya deklarationsblanketter, och då den föregående talaren icke ingick i närmare prövning av dessa, skall jag icke heller göra det. Men då jag hoppas, att kammaren skall antaga den förändring, som utskottet föreslagit med avseende å § 6, där av Kungl. Maj:t föreslagits, att deklarationsskyldig, som är pliktig föra handelsböcker, även skulle lämna bestyrkt avskrift av ut- och ingående balansräkning, och denna utskottets hemställan antagits av Andra kammaren, får jag yrka att i »Anvisningar för deklarationsblankettens ifyllande», elvte stycket, orden »samt annan uppgiftspliktig, som enligt lag är skyldig föra handelsböcker» måtte få utgå, så att detta stycke komme att lyda: »verk och bolag skola vid deklaration och uppgift foga bestyrkt avskrift av in- och utgående balansräkning samt, där sådan föres, vinst- och förlusträkning för senaste räkenskapsåret. Aktiebolag skall därjämte, så snart ske kan, bifoga förvaltningsberättelse». Detta är en konsekvens av det förslag till ändrad lydelse av § 6, som föreslagits av utskottet och redan antagits av Andra kammaren.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende å förevarande betänkande vore yrkat: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring beträffande punkten 1, att i de vid formulär nr 1 A fogade »Anvisningar för deklarationsblankettens ifyllande» elvte stycket erhölle följande ändrade lydelse:

»Verk och bolag skola vid deklaration och uppgift foga bestyrkt avskrift av in- och utgående balansräkning, samt, där sådan föres, vinst- och förlusträkning för senaste räkenskapsåret. Aktiebolag skall därjämte, så snart ske kan, bifoga förvaltningsberättelse», och 2:o) av herr *Rooth*, att kammaren, med avslag å vad utskottet hemställt i punkterna 1 och 2, skulle bifalla utskottets hemställan i punkterna 3 och 4.

Härefter gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades proposionen på godkännande av det under 1:o) upptagna yrkandet vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets den 24 och 25 innevarande maj bordlagda memorial nr 61, i anledning av Riksdagens beslut i anledning av bevillningsutskottets memorial nr 27, i anledning av utskottets betänkande nr 24, i fråga om väckt

motion om upphävande av tullen å ris, risgryn och rismjöl, biföll kammaren vad utskottet i detta memorial hemställt.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 2, angående regleringen av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet; och

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till överenskommelse mellan Svenska staten, å ena, samt Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, angående ökad malmbrytning inom Kiirunavaara och Gellivare malmfält samt en i ämnet väckt motion.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 135, i anledning av väckt motion om ändring i gällande bestämmelser angående anmälan till domstol om avbetalning å intecknat skuldebrev;

nr 136, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behandling av alkoholister samt till lag om ersättning i vissa fall av allmänna medel till vittnen i mål enligt lag om behandling av alkoholister, dels ock i anledning därav väckta motioner; samt

nr 137, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående köttbesiktning och slakthus, dels ock i anledning av samma proposition väckta motioner.

Anmäldes och bordlades

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 44, angående instruktion för nästa Riksdags bankoutskott,

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:t proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 5 och 6 §§ i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänsteinnehavares rätt till pension m. m.. samt

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilt pensionsunderlag för förste provinsialläkare, som tillika är provinsialläkare; ävensom

jordbruksutskottets memorial:

nr 149, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upprättande av ett statsstuteri å Ottenby kungsladugård,

nr 150, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av väckt motion om anslag till lån åt lappar i Västerbottens och Norrbottens län för inköp av renar, samt

nr 151, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande väckt motion om anslag till vissa utredningar angående åboars och boställsinnehavares rätt till lägenheter å rekognitionsskogar och under bruk skatteköpta hemman.

Justerades tio protokollsutdrag för denna dag.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag före kl. 2 e. m. utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 på aftonen.

Kammarens sammanträde avslutades kl 4,43 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Måndagen den 26 maj, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 33, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande vissa delar av konstitutionsutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av §§ 8—11, 14, 16, 17, 21, 27—36, 42, 43, 51, 64, 74 och 77 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, av §§ 9—11, 15, 24, 28, 35, 36, 56, 66 och 78 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862, av §§ 6—8, 10, 14, 34 och 35 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 och av §§ 3—5, 8, 13, 14, 20, 25—27, 31—33, 38—40, 59, 61 och 62 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 m. m., jämte åtskilliga i ämnet väckta motioner;

statsutskottets memorial:

nr 155, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om täckande av kostnader för vissa fartygsexpeditioner och beredskapsåtgärder vid marinen, samt

nr 156, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om ändringar i avlöningsreglementet för statens järnvägar;

bevillningsutskottets betänkande och memorial:

nr 59, i anledning av väckta motioner om höjning av inkomst- och förmögenhetsskatten, samt

nr 63, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 60, i anledning av, bland annat, Kungl. Maj:ts två särskilda propositioner med förslag till ändrad lydelse av vissa paragrafer i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering, den ena avseende jämväl ändring av de vid nämnda förordning fogade formulär; ävensom

lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt den 26 maj 1909.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 8,05 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.